

JKS

Johannes Käisi Selts

Kooliuvenduslane

EESTI HARIDUSMINISTEERIUM
EESTI ÕPPEKIRJANDUSE KESKUS

K O O L I U U E N D U S L A N E

Johannes Käisi Seltsi kooliuenduslik väljaanne

nr 1 (62) 1990

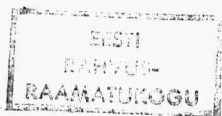
Tallinn

1 9 9 0

"Kooliuenduslase" toimetatus:

Ferdinand Eisen, Eha Jakobson, Kalju Leht (tegevtoimetaja),
Paul Lehestik, Reet Liimets-Sorokina

Illustreerinud Hanno Isok

EÖK 11.90 195; 2500 Hind 3 rbl.

KOOLIÜÜENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIÜÜENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 2.

Märrikuu.

1934.

Lugejaile.

„Kooliüenduslane“ ilmub käesoleval poolaastal korä kuus, jaanuarist maini, esialgu käesoleva numברי suuruses. Ta tahab tuua üldise sisuga kirjutisi, näiteid ja tõikeid tegelikust koolitööst, anda lühikesi ülevaateid kooliüenduslikust kirjandusest, vastata küsimustele jne.

Et „Kooliüenduslane“ võiks lugejaile ligemale astuda, oleks soovitatav kuulda, mässugused küsimused on kerkinud tegelikust tööst, et siis neid küsimusi „Kooliüenduslane“ veergudele ka selgitada.

Kõigiti oleks tervitatu kooliüendusprobleemide valgustamine kohtadelt — olseste kogemuste põhjal. Kuigi just uuentuhteid otsivatel õpetajail on eriti rohkesti tööd, võiks siiski loota, et hea tahtmisega leiduks võimalusi mõtlevaldusiks ka oma kaasvõitlejatega.

Kirjutiste, küsimuste, järelepärimiste jm. soatmisel peatagu silmas, et „Kooliüenduslane“ ligemasse numbritesse (ilmub 20. kuupäeval) võib mahutada materjali, mis saabub hiljemalt 10-ks kuupäevaks toimetusse.

Tahaksin loota, et „Kooliüenduslane“ kavatsatud kujul teataval määral suudab täita oma ülesannet — olla südameks kooliüenduslaste vahel ja ergutajaks ning võimalust mõõda ka selgitajaks nende kasvatusvõrde rajamisel.

Saagu „Kooliüenduslane“ kõigile heaks sõbraks.

20. I. 1934.

Joh. Käis.

E. O. Liidu toaduslik sekretär.

"Kooliuenduslane" saab teoks tänu entusiasmile, missioonitundele ja vastutusele meie kooli tänase ja homse päeva eest. Jätkugu selle loojatel jõudu, toetajaid ja järgijaid, meie pedagoogilise mõtte kullafondi elluviijaid.

Kajastagu uus "Kooliuenduslane" vana ja uue head läbisaamist, olgu heaks sõbraks vaimust otsivale pedagoogile.

Toogu "Kooliuenduslane" Bestimaa kooliuendusliikumisse värsked edasiviijate jõude. Jõudku kooliuendus oma olemuses, sisus ja võimalikes vormivariantides-tarkade õpetajate ning koolijuhtide kaudu kiiresti meie tegusasse kooliellu.

S i s u k o r d

<u>Joh. Käis</u> . Kooliuuenduslaste lähemaid ülesandeid ("Kooliuuenduslane" 1933, nr 1)	6
<u>F. Eisen</u> . "Kooliuuenduslase" sünd ja taassünd	9
<u>P. Lehestik</u> . Uuestisünd	13
<u>K. Leht</u> . Ühe alguse puhul (Johannes Käisi Seltsi sünnist)	19
Johannes Käisi Seltsi põhikiri	21
Eesti algkooli arendamisest 6-aastaseks (-klassiliseks) - (teesid)	23
<u>K. Sunts</u> . Üldõpetuslik töökorraldus Otepää Keskkooli I ^A klassis 1988/89. õppeaastal	27
<u>K. Võlli</u> . Üldõpetus ja terviklikustamise põhimõte Soome koolides (referaat SHM toimkonna kokkuvõttest)	72
<u>P. Leino</u> . Keel ja emakeel	99
Toimetuselt	104

KOOLIUUENDUSLASTE LÄHEMAID ÜLESANDEID

Kooliuuendustöö on meil viimaste aastate jooksul hoogsalt kasvanud ja süvenenud. Üldõpetus ja individuaalne tööviis leiavad järjest rohkem poolehoidu ja teostamist, eriti sest ajast saadik, kui hakkas ilmuma vajalikke abiraamatuid õpetajale ja tööraamatuid õpilastele, eeskätt "Uusi teid algõpetuses" arvukate lisadega. Õpetajaskonnas on rõõmustavalt tõusnud huvi kooliuuenduslike küsimuste vastu: püütakse tutvuda uute pedagoogiliste põhimõtetega, uute kasvatuslike sihtidega ja meetodiliste võtetega, et leida nendele kohaseid rakendusvõimalusi. Möödunud suvel tõusis osavõtjate arv kooliuuenduslikel edasiharimiskursustel ja pedagoogilistel nädalail erakordselt suureks: Valgas 200, Tartus õpilaste tundmise praktikumil juunis 120 ja kursustel septembris 160, Tallinnas 140, Kuressaares 100. Kui arvestada ka 1930.-32.a. tehtud tööd, siis võib arvata, et peaaegu ei leidu enam algkooli, mille õppejõudude hulgas ei ole osavõtjaid edasiharimistööst kooliuuenduslikus vaimus.

See nähtus on seda rõõmustavam, et just viimaste aastate jooksul on õpetajaskond raskeid päevi läbi elanud pinevas võitluses oma õiguste eest. Meie õpetajaskonnas (siin on peetud silmas peamiselt algkooli) on küllalt idealismi, seda sisemist jõudu, mida peabki õpetajal küllaldaselt olema, sest muidu ei saaks ta tulevase põlve kasvataja olla.

Ei ole põhjust arvata, et kooliuuendustöö nüüdsest peale seisma jääks, otse vastupidi, peab arvama, et iga aastaga see töö üha laieneb ja süveneb. Kiiresti edasirühkiv alu ise seab kasvatajale uusi ülesandeid ja neid ignoreerida ei saa. Seepärast ongi tähtis puudutada küsimust, missugused lähemad ülesanded seisavad ees kooliuuenduslastel nende tegevuspõllul.

Kesksel kohale jäägu ikka uusimate tööviiside arendamine õpilaste isetegevuse tähe all, s. o. i n d i v i d u a a l n e t ö ö v i i s, ü l d õ p e t u s e teostamise-ga nooremal astmel, sest see töö kannab head vilja.

Sellele lisaks tuleb veelgi tähtsaid ülesandeid, näiteks õpilase psüühiliste omaduste ja võimete tundmaõppimine, õpilaste mitmekülge, objektiivse hindamise võimalused, koolitestid, põhiteadmiste miinimumi või "standardi" kindlaksmääramine õppekava piires, sotsiaalse kasvatusse süvendamine jne.

Kooliuuendustöö arengus võiks eristada mitu faasi: kõigepealt õpetaja tutvub probleemidega kursustel ja raamatute abil, püüab siis rakendada uusi mõtteid tegelikus koolitöös, kontrollib oma töötulemusi, leiab vigu, püüab neid kõrvaldada. Kuid sellest on vähe. Tingimata tarvilikuks tuleb pidada l a s t e - v a n e m a t e tutvustamist uute sihtidega ja põhimõtetega, sest muidu võiksid õpetaja uuenduslikud püüded vastuseisu lastevanemates tekitada. Seda ei juhtu, kui õpetaja selgitab neile uute teede tähtsust ja väärtust. Ka oma kaasvõitlejaid kooliuuendustööle ergutada on kooliuuenduslase ülesanne.

Edasi peaks õpetajal-kooliuuenduslasele võimalus olema mõtteid vahetada kaasvõitlejatega väljaspool oma kooliperet, et võrrelda töötulemusi mitmesuguses miljööis ja erinevais tingimuses. Siit kerkivad tähtsad ülesanded kohalikele õ p e t a j a - t e o r g a n i s a t s i o o n i d e l e, kes peaksid võimalusi leidma ka kooliuuenduslike probleemide selgitamiseks. Minul on andmeid, et üksikud õpetajate ühingud ja liidud ongi niisuguseid küsimusi oma töökavva võtnud, ja seda tuleb tervitada.

Samasuguste eesmärkidega on organiseeritud ka kooliuuenduslaste rühm E.Õ. Liidu pedagoogilise toimkonna juures. Nagu allpool näha, on sellesse rühma koondunud kena koguke aktiivsemaid õpetajaid ja jällegi peamiselt käesoleval aastal.

Esialgul on vahetalitajaks ja sidemete loojaks kõigi kooliuuenduslaste vahel allakirjutatanu, kelle poole võib igal ajal pöörduda kas kirjalikult või isiklikult igasuguste kooliuuenduslike küsimuste selgitamiseks.

Et kooliuuenduslastel on suur huvi oma kaasvõitlejate töö vastu, siis on soovitatav samal teel (s.o. allakirjutatanu kaudu) tutvuda vastastikku õpilaste töödega, tööjuhatastega jm. Selleks tuleks niisugust materjali saata minule (allpool antud aadressil) edasisaatmiseks asjast huvitatutele.

Seda on juba eelmisel aastal tehtud, kuigi piiratud ulatuses, sest ainult vähesed kaasvõitlejad on oma tööst konkreetset materjali, nõ. vahetuskaua saatanud. Tahaksin loota, et edaspidi see huvitav ala palju elavamaks muutub.

Edasi, eelmiste aastate eeskujul on soovitatav, et kooliuuenduslased oma kogemustest kirjutaksid lühemaid või pikemaid ar-

tikleid "Kasvatuse" kooliuuendusnurga jaoks. Ka see töö tuleks juhtida allakirjutanu kätte.

Käesoleval ajal kooliuuenduslaste arv on tõusnud nii suureks, et harilik kirjavahetuse teel pole enam võimalik elavamalt sidet hoida. Seepärast tuli astuda kooliuuenduslaste organiseerimises uus samm: asutada trükitud bülletään mitmesuguse informatsiooni saatmiseks. Bülletään ilmuks vajadust mööda, esialgu arvatavasti 5-6 korda õppeaastas. (Tema ulatusest ja tellimistingimustest järgmises numbris.)

Peale mitmesuguste teadete leiaksid bülletäänis ruumi ka väiksemad kirjutised tegelikust kooliuuendustööst, vastused küsimustele ja muu, mis kooliuuenduslasi huvitab.

Seepärast pöördun kõigi kooliuuenduslaste poole palvega saata **kohtadelt teateid** ja kirjutisi oma kogemustest ja tähelepanekuist, **mis võiksid** huvitavad olla ka teistele kaasvõitlejajale.

Lootes, et sel viisil koonduvad kooliuuenduslaste read ja et kooliuuendus töö saab sellest hoogu ja ergutust, saadangi "Kooliuuenduslase" esimese numbriga kõigile allpool nimetatud kaasvõitlejajale kätte soovides ühtlasi kõigile ka e d u k a t .
h e a d u u t - a a s t a t !

Joh, Käis.

"Kooliuuenduslane" 1933, nr. 1, lk. 1-2.

Ferdinand Eisen
"KOOLIUUENDUSLASE" SÜND JA TAASSÜND

Meie õpetajate ette ilmub taas pärast 40-aastast vaheaega "Kooliuuenduslane". Selline uuendusmeelsete õpetajate häälekandja-bülletään ilmus aastail 1933-1940, kujunedes oodatuks nõuandjaks ja ideede vahendajaks õpetajaskonnale. Kui Johannes Käis, selle ettevõtmise algataja ja toimetaja, "Kooliuuenduslase" esimese numbri 1933.a. jõulukuus teele saatis, põhjendas ta saatesõnas selle vajadust viimastel aastatel hoogsalt arenenud ja süvenenud kooliuuendustööga, õpetajaskonnas tõusnud huviga kooliuuenduslike küsimuste vastu. Õpetajatele pakuti võimalust "Kooliuuenduslase" veergudel oma mõtteid vahetada, tutvustada vastastikku oma töid. Seni oli seda osa täitnud Eesti Õpetajate Liidu (EÕL) ajakirja "Kasvatus" "Kooliuuendusnurk", mis hakkas ilmuma 1932.a. jaanuarist, samuti J. Käisi hoolitsusel ja sisustamisel; "Kooliuuendusnurk" ("Kasvatuses") jäi kestma ka pärast "Kooliuuenduslase" ilmuma hakkamist. Elavalt ja sisukalt tunglesid kooliuuendusideed siis pedagoogilise ajakirja veergudel.

Kooliuuendusliikumine, mille peamiseks koldeks oli kujunenud Võru Õpetajate Seminar direktor Johannes Käisi juhtimisel, hakkas 20. aastate teisel poolel hoogsalt arenema. Seda valmistasid ette VÕS-i aastaraamatud "Teel töökoolile" I-VI (1924-1929), samuti EÕL-i ajakirjas "Kasvatus" ilmunud kirjutised. Aastail 1928-1930 ilmusid ka J. Parinbaki (Parijõe), A. Oengo-Johansonini ja E. Martinsoni (Murdmaa) eestvõtmisel ja toimetamisel kooliuuenduslikud kogumikud. Kooliuuendusliikumist ergutasid eriti kooliuuendusnädalad maakondades. 1930.a. augustis toimus EÕL-i korraldusel üleriigiline kooliuuendusnädal koos ulatusliku kooliuuendusnäitusega, ettekannete ja näidistundidega, mis äratas õpetajaskonnas suurt huvi. Siit sugesid pöördelise tähtsusega algatused eesti kooliloos. 1930.a. septembris asutati rühma edumeelsete haridustegelaste ettevõtmisel (A. Janson, J. Blango, J. Rummo, E. Murdmaa jt.) "Õpetajate Leht", mis sai EÕL-i mitteametlikuks häälekandjaks ja asus kõvahäälselt kooli ning õpetajaskonna eluliste huvide kaitsele. 1931.a. algul loodi EÕL-i juures pedagoogiline toimikond (A. Janson, J. Käis, E. Martinson (Murdmaa), J. Olik, H. Rajamaa jt.), kes hakkas kooliuuenduse vaimus aktiivselt tegutsema. Pedagoogilise toimikonna teaduslikuks sekretäriks valiti J. Käis.

Et osutada praktilist abi õpetajatele, kes asusid tööle uues sihis, otsustas pedagoogiline toimkond hakata välja andma praktilise koolitöö käsiraamatuid, silmas pidades eriti liitklassidega töötavaid koole. Kavandatu peatoimetajaks valiti J. Käis. Selline käsiraamatute seeria ilmus 1931-1936 4 jaos 13 raamatuna nimetuse all "Uusi teid algõpetuses". Lisaks anti välja ca 60 nimetust saateainet, töövihikuid ja tööjuhataste kogusid. See sari kujunes kõige väljapaistvamaks saavutuseks eesti pedagoogilises kirjanduses ja ta ei ole oma tähtsust tänapäevani minetanud. Sarja ilmumine andis kindlust ja uut hoogu kooliuuendusliikumisele.

Käevav ja süvenev kooliuuendusliikumine vajab mingit koondavat vormi ja juhtivat keskust. Haridusministeerium seisis sellal üldiselt neist küsimustest kõrval ning selle asutuse suhtumine kooliuuendusliikumisse sõltus sageli vahetuva juhtkonna meelsusest. Kooliuuendus oli aga selle liikumise algusest peale õpetajate organisatsioonide, EÕL-i ja eriti tema pedagoogilise toimkonna hool ning mure. Toetuspunktideks olid omal ajal teatud õpetajate seminarid, mis aga 1930-32 suleti. J. Käis pöördus 1931. ja 1932. aastal "Õpetajate Lehes" ja "Kasvatuses" üleskutsetega kooliuuendusmeelsete õpetajate poole koonduda EÕL-i pedagoogilise toimkonna juurde. Ta julgustas uute tööviiside katsetajaid, töötas toimkonna poolt neile nõu ja abi, kutsus üles saatma toimkonnale oma töökavu ja näiteid õpilastöödest.

Nii kujunes välja meie kooli ajaloos omalaadiline kooliuuendusrühm. Algul koondus sellesse ainult mõnikümmend julgemat õpetajat. Kuid 1932.a. lõpuks oli neid juba 245, 1939. aastal aga ulatus rühma liikmete arv 400-ni. Need olid uuendusmeelsed õpetajad üle vabariigi, kes õpetajakutse olid saanud eri seminarides ja pedagoogilistel kursustel. Suhteliselt arvukamalt oli nende hulgas Võru seminaris kasvandikke.

Kooliuuendusrühma esialgseks "häälekandjaks" saab "Kasvatuses" ilmuv "Kooliuuendusrühm". Ajakirja toimetuse peab "Kooliuuendusrühma" ülesandeks anda lühemaid ülevaateid kooliuuenduslikust liikumisest välismaal, refereerida vastavat kirjandust ning tuua näiteid meie endi kooliuuenduslikust praktikast. Kooliuuendussuundadest rõhutab Käis eriti üldõpetust esimestes klassides ja õpilaste isetegevust ning individuaalset tööviisi. Kooliuuendusrühma liikmete arvu kasvades ja nende kaastöö rohkenedes tekkiski vajadus rühma oma trükitud bülletääni asutamiseks.

Nagu juba märgitud, alustas "Kooliuenduslane" ilmumist 1933.a. detsembrist, lugejani jõudis ta "Õpetajate Lehe" lisana; aastast jõuti välja anda 8-10 numbrit, kokku 61 numbrit (82 lehekülge), vastutavaks ja tegevtoimetajaks J. Käis. 1940 "Kooliuenduslane" väljaandmine katkes.

"Kooliuenduslane" lähemate ülesannete hulgas rõhutas J. Käis mõttevahetust uusimate tööviiside arendamise alal, eriti üldõpetuse ja õpilaste isetegevuse tähe all. Selles vaimus ilmus bülletäänis rohkesti tööjuhatusi ja praktilisi töönäiteid. Kuna vahepealsetel aastatel oli toimunud klassikomplektide suurem koondamine ja selle tulemusel oli kasvanud liitklassidega koolide arv, avaldati "Kooliuenduslases" ka kirjutisi koolipäeva ja koolinädala organiseerimise ning tunniplaani koostamise kohta. Tähelepanu pöörati õpilaste psüühiliste omaduste ja võimete tundmaõppimisele. Ilmus J. Käisi pikem kirjutis "Isetegevuse psühholoogilis-pedagoogilised alused". Korduvalt oli sõnavõtte õppeedukuse ja töö kohta nõrgemate õpilastega. Jagati praktilisi nõuandeid õppe- ja kasvatustöös. Bülletään tutvustas kooliuendusküsimusi ka välismaadelt, eriti Soomest. Sõna said Soome koolijuhid - haridusnõunik K. Mäkinen ja A. Salmela, koolinõunikud A. Salokannel, A. Huuskonen jt. "Kooliuenduslases" ilmus hõimunurk.

"Kooliuenduslane" saavutas aastast aastasse suuremat poolehoidu ja praktilist kasutamist õpetajate hulgas. Ta kujunes kooliuendusliikumise ja ühtlasi J. Käisi koolkonna tähelepanuväärseks tribüüniks.

30. aastate "Kooliuenduslane" ilmus J. Käisi ümber koondunud kooliuendusrühma bülletäänina. Nüüd hakkab "Kooliuenduslane" uuesti ilmuma, seekord Johannes Käisi Seltsi bülletäänina. Johannes Käisi Selts, millele möödunud aasta novembris Põlvas alus pandi, koondab oma ridadesse tänapäeva kooliuendusmeelseid ja loovalt mõtlevaid õpetajaid. "Kooliuenduslane" hakkab nüüd täitma samalaadset ülesannet, mis tema nimekaalumust eelkäija, s.o. olema sidemete arendajaks, mõtete vahendajaks ja ühtlasi ergutajaks nüüdsete kooliuenduslaste vahel.

Oma aja kohta, kui "Kooliuenduslane" ilmumist alustas, märgib J. Käis saatesõnas, et see oli õpetajaskonnale küll raske aeg (toimusid klassikomplektide ulatuslik koondamine, ründed õpetajate palkadele ja ühtlaskooli põhimõttele, ministereium ei pidanud

vajalikuks õpetajaskonnaga nõu pidada), kuid kooliuuendus ei võinud seisma jääda, "õpetajaskonnal peab olema ja on küllalt idealismi ja sisemist jõudu".

Ka nüüd ilmub "Kooliuuenduslane" õpetajate ette koolile raske ja keerulisel ajal, kus kool ja õpetajaskond võitleb hariduse väärtustamise eest meie uuevas ühiskonnas. Hariduse väärtustamine aga tähendab eelkõige talle uue, aja nõudeid arvestava sisu ja vormi andmist ning suutelise õpetaja koolitamist ja ümberkoolitamist. Siin ulatab 20-30-ndate aastate kooliuuenduse pärand meile oma toetava käe. Käsiliku koolkonna vaimus. Toimunud õpetajate kursused ja õpetajate päevad näitavad huvi kasvu uute suundade vastu; suurenevad nende õpetajate read, kes koolipraktikas selles sihis lähevad. "Kooliuuenduslane" astub siin vahendaja ja ergutaja rollis õpetajate keskele. Loodame vahendada infot ka meie Soome kolleegide ja teiste maade õpetajate tegemistest.

Uus "Kooliuuenduslane" kutsub õpetajaid üles aktiivselt osalema tema nõutoas, saatma siia oma mõtteid, arutlusi, tööplaanid ja kokkuvõtteid.

"Kooliuuenduslase" taasilmumine on üks tähtsaid Johannes Käisi isiku ja pedagoogilise loomingu rehabiliteerimise vaevarikal teel. Teatavasti jäi tema "Valitud tööd" (1946) pikas ajas esimeseks ja viimaseks tekstivalimikus, alles enam kui neli kümnendit hiljem ilmus "Valik Johannes Käisi töid" (1989) - hädapäraseim tekstivalik algkooliõpetajatele. Ühe väljapaistvama eesti koolimehe elutööd püüti sihiteadlikult kogu rahva mälust kustutada.

Lõpuni see ometi ei õnnestunud. Ja seda eeskätt tänu tema õpilastele, kes püüdsid oma õpetaja ideid elujõus hoida ning tema tegevuse ja eluga seotut jäädvustada - sedavõrd kui võrd see tollastes oludes üldse võimalik oli. Endise Võru seminari kasvandike iga-aastastel kokkutulekutel kavandati järk-järgult JK mäletuse jäädvustamist ning tema pärandi kättesaadavaks tegemist. Selle tegevuse esireas olid Ferdinand Eisen (tolleaegne haridusminister), Valter Horm, Karl Laane, Albert Ivask, Aleks Vallner, Ants Udras jmt.

40.-50. aastail - EKP VIII pleenumi eel- ja järelaastail - ei tulnud vähegi esilekerkivam tegelemine JK pedagoogilise pärandiga kõnesse. Esimeseks dokumentaalselt tuvastatavaks algatuseks oli TRÜ pedagoogika kateedri kokkukutsutud nõupidamine 22. detsembril 1965 seoses Käisi 80. sünniaastapäevaga.³⁶

---

³⁶ Huvituseta ei ole märkida, et nõ anonüümselt leidsid JK algõpetuslikud ideed rakendamist juba varem. Nimelt võeti 1959/60. õ.-a. õppeplaani iseseisva õppeainena kodulugu. Sellega ühenduses koostasid JK õpilane A. Vallner ja ideekaaslane O. Niinemäe asjaomased brošüürid (vastavalt 3. ja 4. klassile) ning seejärel ka õpikud. Mõlemad autorid kasutasid peamiselt ja kohati tekstilähedasel JK materjalil. Autoriteetika rikkumises ei saa ometi kumbagi süüdistada, sest JK töödele viitamine ja tema nimegi pruukimine trükiväljaannetes oli tol ajal (50. aastail) rangelt keelatud. Koduloo kui õppeaine ja metoodilise põhimõtte "kõnalik-käsilik" päritolu jõudis valvideoloogide teadvusse ja kodulugu kõrvaldati järk-järgult õppeplaanist 1970/71. õppeaastaks. Ometi mõjus koduloo õpetamine nimetatud materjalide alusel värskendava puhanguna rutiini kiskavas algõpetuses. - Toimetaja märkus.

Nagu selgub nõupidamise protokollist, jäid nõupidamisel väljaõeldud hinnangud küll ettevaatlikeks, kuid ühes olid kohalolijad ühel meelel: juba haridusloo objektiivsema käsitlemise huvides tuleb JK osatähtsus selles tarvilikult määratleda.

Oluliselt oli selle algatuse järjeks ÜPUI konverents 1969.a. märtsis. Esitati hulk ettekandeid JK elust ja tegevusest ning pedagoogilisest loomingust, esinejaks K. Laane, V. Birk, A. Nurk, A. Vallner, A. Udras, A. Ivask, M.-I. Pedajas, K. Praakli. Konverentsi materjaleid publitseeriti kogumikus "Nõukogude pedagoogika ja kool" V (1969). Olgu märgitud seegi, et ENE-sse õnnestus sisse viia JK märksõna.

1970 tähistati Põlva Kk. JK 85. sünniaastapäeva konverentsiga, milles koolipere kõrval osalesid ka JK õpilased. 90. juubelitähtpäeva konverents toimus TPedI-s; ÜPUI konverents leidis aset Põlvas laialdasema pedagoogilise üldsuse osavõtul ja märgiti ära ka ajakirjanduses.

JK 100. sünniaastapäevaks (1985) oli ideoloogiline ohjamine sedavõrd lõdvenenud, et osutus võimalikuks selle sündmuse ülevabariigiline tähistamine. Dominantne üritus - ülevabariigiline konverents - toimus taas Põlvas, korraldajaks Põlva Kk. ja ÜPUI nõukogu. JK elu ja tegevust ning pedagoogilist loomingut käsitlesid ettekanded F. Eisenilt, V. Hormilt, J. Ellartilt, R. Liimets-Sorokinilt, H. Liimetsalt jt. Konverentsiks jõudis ilmuda ka F. Eiseni koostatud "Koolile pühendatud elu" - faktitihe ja kaaluka uurimusliku põhjaga kogumik JK elu ja pedagoogilise loomingu põhiaspektidest.

Selsamal konverentsil kuulutas Põlva raj. E. Vilde nim. kolhoosi esimees H. Kaarna välja J. Käisi nim. preemia, mis juhatuse otsuse põhjal omistatakse igal aastal JK sünnipäeval kahele teenekale tegevpedagoogile - ühele Põlva rajoonist, teisele mujalt vabariigist. Esimesed laureaadid olid Ferdinand Eisen ja Paul Lehestik, neile on järgnenud Helge Tootsmann, Enn Nurk, Olev Toomet, Voldemar Pinn, Tiiu Kiudorv, Tiiu Maasik, Helle Kõlli. Juubelitähtpäeva puhul nimetati Põlva üks peatähtsust Johannes Käisi tänavaks. JK sünnikodus Rosmal sisustas Eesti Looduskaitse Selts ülevaatliku stendi JK elust ja tegevusest. Pikka aega tõrjuti tagasi taotlus omistada Põlva Kk-le JK nimi, kooli visa võitluse järel see 1988 siiski õnnestus.

Nagu ilmneb, on vabariigi edumeelsed jõud ka ahistavas ajas suutnud eesti kooli suurmehe elutööd vääristada ja võimaluste piires ka rakendada.

x x x

Kui JK ametlikust hariduselust tagasitõrjutuna 1931. aastal pensionile läks, võttis ta endale mitmed väga kaalukad tööülesanded. Peamiseks sai töö Eesti Õpetajate Liidu teadusliku sekretärina ja Eesti Entsüklopeedia toimetuse sekretärina, selle kõrval oli ta Akadeemilise Pedagoogilise Seltsi ja Fr. R. Kreutswaldi Mälestuse Jäädvustamise Seltsi aktiivne liige.

Eraldi on siin tarvis rõhutada JK tegevust kooliuuendusliikumise koondamisel ja korraldamisel. Nimelt asutas JK EÕL-i Pedagoogilise Toimkonna juurde kooliuuendusrühma, millesse koondus üle 400 õpetaja. Rühma koldeks ja keskmeks kujunes Võru Õpetajate Seminari lõpetanud ja selles õppinud.

Kooliuuendusrühma tegevuse jäädvustajaks ja ideede propageerijaks sai JK algatatud ja toimetatud metoodiline bulletin "Kooliuuenduslane". Selle väljaande sünnilugu ja taotlusi käsitleb siin eraldi ja lähemalt F. Eisen. Kuna tollane "Kooliuuenduslane" on nüüd tõeline rariteet, lisan omalt poolt mõned kõnekamad pealkirjad (teemad), juhtimaks nüüdse lugeja tähelepanu selle väljaande elulähedusele, pedagoogiliste ideede ja praktika tihedale seosele.

Joh. Käis. Rohkem eluligidust õppetöös. - 1934, nr. 8.

Marta Sakk. Tõbesid kooliuuenduslike tööviiside rakendamisel. - 1934, nr. 11.

M. Raud. Karistusviisidest. - 1936, nr. 7.

E. Rea. Tööjuhataste kasutamisest. - 1936, nr. 7.

V. Ordlik. Kirjutamise algõpetusest. - 1937, nr. 1.

A. Peerna. Kollektiivkirjand. - 1937, nr. 1.

B. Rea Kooliuuendusliikumise ülesandeid kooliuuendamistöö süvendamisel. - 1938, nr. 2.

Silvia M. (Tallinna 12. algkooli õpetaja). Vabariigi aastapäev. (Näiteid üldõpetuslikust käsitlemisest). - 1938, nr. 2.

E. Hansen. Meie kooliuuendustöö organiseerimisest. - 1938, nr. 3.
(Artikli joonealuses märkuses kirjutab J. Käis: "Seda küsimust tuleb pidada aktuaalseks, sest mitmete nähtuste järgi

otsustades kipub meil õpetajaskonnas maad võtma ülekoormuse, väsimuse tõttu ja vahest muilgi põhjusil ükskõiksus, mis meile koolielu arengule kasuks ei tule." JK märkusest loeme välja kaht tõsiasja: a) kooliuuendusliikumine toimis ametlike haridusringkondade teatava vastuseisu oludes; b) üldõpetuslik-koduloolise printsiibi rakendamine nõuab õpetajalt rohkem tööd ja loomingulist pingutust. Seega siis ka meie ajal tuttavad motiivid.)

J. Palm. Nukuteater õppevahendina. - 1938, nr. 3.

V. Ploom. Arvühendite lahendamine jooniste abil. - 1938, nr. 4.

Joh. Käis. Aabitsakursus. - 1938, nr. 6 (hõlmab kogu numברי).

O. Rootsi. Kodukorrashoid (üldõpetuses). - 1938, nr. 8.

Joh. Käis. Isetegevuse psühholoogilis-pedagoogilised alused. - 1939, nr. 1 (hõlmab kogu numברי).

Helga Piirvee. Teine minutiprotokoll. Näide õpilaste käitumise vaatlemisest õppetunnis. - 1939, nr. 6.

M. Annus. Õppejutu näiteid. - 1939, nr. 8.

Joh. Käis. Arvutusmänge peastarvutuse arendamiseks. - 1939, nr. 6.

Olga Kalm. Minu katseid ja kogemusi individuaalse tööviisi teostamisel. - 1939, nr. 8.

J. Voites. Joonistamise osa tööõpetuses. - 1939, nr. 8.

Jne.

Olgu selle lõigu lõpetuseks mõni väljavõte JK kirjutistest, mis toonitavad kooliuuenduse juhtmõtteid ja on kõnekad ka tänapäeval.

"... tahame veelgi järjekindlamalt ja tõhusamalt arendada seda tööd, mitte silmast lastes moodsa kasvatusteaduse põhinõudeid ja eesti rahvahariduse demokraatlikke ideaale, sest sellega kindlustame kõige paremini oma vaba rahva kultuurilist ja riiklikku iseseisvust" (1937, nr. 1, lk. 2).

"... kool, nagu kogu ühiskonna kultuuriline elu ei saa kunagi lõplikult valmis ja vajab alalist uuenemist ja kohanemist edasi areneva elukorraldusega" (samas, lk. 4).

"Vabadusnõue tähendab kõigepealt seda, et ... lapsele tuleb anda võimalus ja õigus kasvada ja areneda sel viisil, mis paremini vastab tema vaimsetele omadustele ja sisemistele tarvidustele ... Võimaldage lastel väljendada ennast, näidata oma iseärasust ja õpetaja võib koguda rikkaliku materjali ja sellele rajada oma kasvatuskava." (1939, nr. 1, lk. 35.)

"Igal uuel ideel on kolm arenemisjärku: esimeses ei panda teda tähele, teises peetakse teda võimatuks ja vastaste poolt kuulutatatakse talle äge sõda, kolmandas arenemisjärgus öeldakse sama uuenduse kohta: see on ju harilik vana asi ... kogu kooli-uuendusliikumise mõte ja siht on ju üles ehitada omapärast eesti kooli, mis vastaks kaasaja moodsa pedagoogika ja meie elu nõuetele" (1936, nr. , lk. 91).

x x x

Kui JKS-i üldkogu käesoleva aasta juunikuus arutas "Kooli-uuenduslase" taasväljaandmist, peeti silmas eeskätt samu eesmärke. Vabariigi õpetajaskond on momendil paljuski nagu peata olekus. Senised süsteemid enam ei kehti, uusi pole veel paika pandud. See puudutab eeskätt kasvatus- ja õpetamise meetodilist külge. Ei ole selged kanalid ja liinid, mille kaudu uus iga õpetajani jõuab. Õpetajal ei ole oma otsingutes ja katsetes tuge ja vahendajat.

Seega on "Kooli-uuenduslase" taasväljaandmisel täita vähemalt kaks tähtsat ülesannet: elustada Eesti Vabariigis JK poolt toime-
tatud bülletàáni mõju eesti avalikkusele, jäädvustades seega ka JK mälestust; teiseks - taotleda, et kõik kaasaegne ja progressiivne pedagoogikas ja didaktikas jõuaks võimalikult kiiresti ja arusaadavas vormis iga eesti õpetajani ja haridustöötajani.

Kuigi JK kogu pedagoogiline tegevus oli seotud peamiselt algõpetusega, ei piira nüüdne "Kooli-uuenduslane" rangelt temaatikat ega probleemide ringi. Algõpetus mõistagi jääb ka meie väljandes põhikohale, sest selles astmes on loota kõige kardinaalsemaid muutusi-uuendusi, millest hakkavad sõltuma arengud vanemas astmes.

Autorite hulgas soovime näha nii pedagoogikateadlasi, juhtivaid haridustöötajaid, aga eriti tegevoetajaid. Eraldi huvi pakub kaas- ja koostöö koolinõunikega, kelle tähelepanekud ja kokkuvõtted kooli tegeliku uuendamise käigust peaksid andma tunnistust ideede ja tegelikkuse suhetest. Edaspidi, ulatuslikuma koostöö laeküdes, kujuneb ka väljaande sisukava ja peamised rubriigid.

Muidugi loodame, et "Kooli-uuenduslases" avaldavad oma mälestusi Käisi-aegade kooli-uuendusliikumisest osavõtjad, sealhulgas JK õpilased Võru Õpetajate Seminarist.

Kogu tõenäosuse juures tekib väljaande kirjastamisega seoses rahalisi raskusi, kuid loodame, et need ei osutu ületamatuiks. Loodame sedagi, et haridusasutused ja eesti rahva hariduse tulevikusse mõistvalt suhtuvad sponsorid võimalust mööda abiks on. 1921. aastal ütles JK: "Kooli ei saa ümber luua murranguga revolutsiooni teel, nagu seda katsus teha Nõukogude Venemaa, vaid järjekindlalt evolutsiooni edendades." "Kooliuuenduslane" tahab ja püüab seda protsessi muuta võimalikult järjepidevaks ja võimalikult tõhusamaks.

Oleks ülimalt meeldiv, kui nüüdne vabariigi haridusminister soostuks ütlemas nii, nagu ütles 1936. aastal tollane Eesti Vabariigi haridusminister A. Jaakson: "Võin rõõmuga konstateerida, et Eesti õpetajaskond püüab ajaga ühes sammuda, otsides uusi teid ja meetodeid õppe- ja kasvatustöös. Säärane suund hoiab valmu värske ja teeb viljakamaks kasvataja vastutusriikka töö. Selleks jõudu ja edu." ("Kooliuuenduslane" 1936, nr. 7, lk. 91.)

Nende soovide ja lootustega asub tööle taassündinud "Kooliuuenduselase" toimetuse, kes kinnitati JKS-i üldkoosolekul 21. juunil 1990. a. koosseisus: Kalju Leht /toimetaja/, Ferdinand Eisen, Reet Liimets-Sorokina, Eha Jakobson ja Paul Lehestik.

Jõudu ja edu Eesti kooli uuendamisel!

Kalju Leht

Ü H E A L G U S E P U H U L

(JOHANNES KÄISI SELTSI SÜNNIST)

Johannes Käisi Seltsi esimene üldkogu koosolek toimus 20. veebruaril 1990 Põlva Keskkoolis. (Asutamiskoosolek, kus esialgselt kavandati Käisi klubi loomist Johannes Käisi õpilastest ja tema nimelise preemia laureaatidest, oli varem.) Seltsi mõtte teoks tegemisel oli eestvõtjaks kauaaegne Põlva Keskkooli direktor Paul Lehestik, kes selles algatuses sai tuge Võru Õpetajate Seminari vilistlastelt, JK preemia laureaatidelt, oma lähematelt kolleegidelt; ilma pikemata osutasid toetust Pedagoogikainstituudi algõpetuse sektor ja tema juurde kuuluv aktiivgrupp.

Üldkogu koosolekul keskendus tähelepanu JK elutöö ja pärandi jäädvustamisele, mis alusel piirjoonestus ka esialgne tegevuskava. Arutluse käigus hakkas tooni andma vajadus esiplaanistada JK ideede (taas)rakendamine Eestis, Eesti koolis. Niimoodi visandus esmane töökava keskustusega järgmisele:

(1) korraldada konverents JK 105. sünniaastapäeva tähistamiseks 1991.a. jaanuari alguses;

(2) taotleda kultuur-haridusliku filmi loomine JK elust ja pedagoogilisest loomingust (HM toetusel ja "Tallinnfilmi" teostusel);

(3) hakata taas välja andma JK algatatud ja toimetatud metoodilist bulletääni "Kooliuuenduslane";

(4) jätkata HM algatatud konkurssi "Algkool vajab õppematerjali" nüüd juba JKSi egiidi all;

Üldkogu koosolekul valiti ka seltsi juhatus ja revisjonikomisjon järgmises koosseisus:

JKSi juhatus: Paul Lehestik (esimees)

Jaan Eilart

Ferdinand Eisen

Tiiu Kiudorv

Heino Mägi.

revisjonikomisjon: Nikolai Paisnik

Anni Rinne

Helge Tootsmann.

Üldkoosolekul arutati läbi ka JKSi põhikirja projekt, mis juhatuse poolt redigeerituna esitati Ministrite Nõukogus registreerimiseks ja EMis kinnitamiseks: põhikirja avaldame tutvumiseks ka "Kooliuenduslase" lugejale.

x x x

JKSi järgmisel üldkoosolekul (21. juunil 1990) võeti teatavaks esimehe Paul Lehestiku ülevaade Seltsi tegevusest, arengust ja rahalisest seisust. Esimees järeldas, et

- küllalt lühikese ajaga on tulemuslikult tegutsema asutud;
- rahaline seis ei ole paljulubav, aga on lootusi haridus- ja muudegi asutuste toetusele ning ka iseteenimise võimalustele;
- esimees kutsus üles VÕSi vilistlasi üle andma ja kirja panema kõike, mis nende õpingute ja töötamise aegadest nüüdsele pedagoogilisele elule tähelepanevad võiks olla.

JK üldõpetuslik-koduloolise printsiibi rakendamisest praeguses algõpetuses andsid ülevaate Kai Võlli ja Lehte Sillamäe.

Üldkogu arutas läbi ja kiitis heaks JKSi üleskutse 6-aastase algkooli taaskehtestamise vajadusest eesti haridusstruktuuris (üleskutse avaldasid "Õpetajate Leht" - 1990, nr. 28 ja "Päevaleht" - 1990, nr. 128); "Kooliuenduslase" avanumbris avaldame üleskutse laiendatud teesiid).

1. Johannes Käisi Selts (edaspidi JKS) on asutatud Johannes Käisi pedagoogilise pärandi uurimiseks ning tema ideede ja meetodite rakendamiseks nüüdiskoolis. Selts algatab ja osutab abi kooliuuenduslikule tööle Eestis.

2. JKS-i asutajaliikmeteks on individuaalselt Johannes Käisi preemia laureaadid kuni 1988.a., kollektiivsete liikmetena Johannes Käisi nimeline Põlva Keskkool ja Eduard Vilde nimeline koolhoos.

3. JKS-i võivad kuuluda kirjaliku avalduse esitamisel õpetajad, haridustöötajad ja teiste elualade inimesed ning kollektiivliikmetena asutused, ettevõtted ja organisatsioonid, kui nad on valmis tegutsema Seltsi eesmärkidele vastavalt. Johannes Käisi endised õpilased Võru Õpetajate Seminarist, kes astuvad Seltsi liikmeks, vabastatakse liikmemaksust.

4. JKS-i liikmetel on kohustus järgida Seltsi eesmäärke, tasuda liikmemaksu ning õigus osa võtta kõigist Seltsi üritustest, valida ja olla valitud JKS-i juhtorganeisse, samuti õigus JKS-i toetusele oma tööde publitseerimisel ja kirjastamisel. Seltsist väljaastumiseks esitatakse kirjalik avaldus, Seltsist väljaarvamise otsustab üldkoosolek liikme töötamisel Seltsi eesmärkide vastu. Seltsist väljaarvatud isikuile neilt laekunud liikmemakse ja muid makseid ei tagastata.

5. JKS-i varalised vahendid moodustuvad liikmemaksudest, annetustest, kingitustest, vahenditest Seltsi teenuste ja muu tegevuse eest, mille rahalist külge reguleerivad osapoolte vahel sõlmitud lepingud; Seltsi vahenditelt saadud tuludest. Üksikisiku liikmemaksu määraks on 5 rubla, kollektiivsetel liikmetel 50 rubla aastas; väljaspool Eestit elavad JKS-i liikmed võivad tasuda liikmemaksu vastava riigi valuutas.

6. Oma raha kasutab Selts vastavalt põhikirjaliste eesmärkide järgimisel tekkinud vajadustele konverentsideks, stipendiumideks, kirjastamiseks, juhtimise ja asjaajamise kuludeks jne.

7. JKS on juriidiline isik, tal on oma nimetusega pitsat ja pangaarve.

8. JKS-i juhtorganiks on üldkoosolek, selle vaheaegadel korraldab Seltsi tegevust üldkoosoleku poolt kolmeks aastaks valitud juhatus ja esimees.

Üldkoosolek

- võtab vastu põhikirja, teeb sellesse vajadusel muudatusi;
- valib juhatuse, esimehe ja revisjonikomisjoni iseenda poolt määratud arvulises koosseisus;
- kuulab ära juhatuse ja revisjonikomisjoni tegevuse aruanded;
- kinnitab juhatuse koostatud sisulise ja eelarvelise tegevuse suunad üldkoosolekute-vaheliseks ajaks ja aruandeaastaks;
- lubab juhatusel palgata Seltsi tegevuse edendamiseks tööjõudu;
- võtab vastu otsuse Seltsi tegevuse lõpetamiseks.

Üldkoosoleku otsus loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt on vähemalt 2/3 Seltsi tegevliikmetest. Igal üksikliikmel ja igal kollektiivliikmel on üks hääl.

Üldkoosoleku vaheaegadel korraldab Seltsi tegevust juhatus, kes tuleb kokku vastavalt üldkoosolekul kinnitatud korraliste istungite plaanile ja Seltsi tegevusest tekkinud vajadusele.

Juhatus

- kavandab Seltsi majandusliku tegevuse suunad ja eelarvelised kulutused,
- korraldab Seltsi ja selle liikmete tegevust,
- annab oma tegevusest aru üldkoosolekul,
- kinnitab Seltsi astumised ja Seltsist väljaastumised.

Esimees

- lahendab jooksvaid tööküsimusi ja korraldab juhatuse tegevust,
- sõlmib lepinguid vastavalt üldkoosoleku ja juhatuse otsustele ja põhikirjale,
- käsutab Seltsi rahalisi vahendeid vastavalt üldkoosoleku ja juhatuse kinnitatud eelarvele,
- kutsub kokku juhatuse ja üldkoosoleku,
- annab juhatusele oma tegevusest aru.

Revisjonikomisjon

- kontrollib Seltsi finantsilist tegevust ja asjaajamist,
- allub ainult üldkoosolekule ja esitab tööaruanded kinnitamiseks.

Seltsi liikmeskonna laienedes korraldatakse tegevust ka toimekonniti.

9. JKS asjaajamine ja dokumentatsioon hoitakse Johannes Käisi nimelises Põlva Keskkoolis ja sellega on õigus tutvuda kõigil Seltsi liikmetel. Likvideerimise korral antakse Seltsi arhiiv üle Eesti Pedagoogikamuuseumile. Muu vara osas otsustab üldkoosolek.

JKS-i põhikiri võeti vastu ühel häälel Seltsi üldkoosolekul
20. veebruaril 1990.a.

JKS-i juhatuse esimees	Paul Lehestik
JKS-i juhatuse liikmed	Ferdinand Eisen
	Tiu Kiudorv
	Jaan Eilart
	Heino Mägi

Eesti algkooli arendamisest 6-aastaseks (-klassiliseks)

T e e s i d

1. Isiksuse arengu aluseks on algõpetus (algkool), mida valmistab ette kodune kasvatus-õpetus ja rööpvõimalusena koolieelne kasvatus (lasteaed). Algõpetus on ühtaegu haridussüsteemi esimene ja põhjanev aste, millest saab alguse ja aluse haridussüsteemi loogiline astendus ja mille tulemuslikkusest sõltub kõige olulisemalt hariduse lõppväärtus.

2. Haridusuuenduse senises käigus pole otseselt asetatud küsimust - kui pikk õppeaastates algharidus peab olema?

Nõukogude hariduskorralduses on lähtutud sellest, kuivõrd vajaneb aastaid aineõpetuslike teadmiste-oskuste omandamiseks. Need nõuded on reeglina esitatud ülalt allapoole, mille tagajärg on olnud selle astme a) meelevaldne lühendamine (3-4 õ.-a.) ning b) enneolematu õppematerjaliga ülekoormamine (näit. 1986.a. I-IV kl. programmi maht on 16,61 ap, võrdluseks: 1938.a. 6-klassilise kooli programmi maht ca 1,5 ap); e) vanema astme aineõpetuslike meetodite rakendamine algastmes, mis on vastunäidustatud arengupsühholoogiliselt ja isegi ülddidaktiliselt. Muidugi on need suundumused negatiivselt mõjutanud kõiki haridust määravaid peamisi aspekte - a) õppekorraldust (õppeplaan, programmid, õppekirjandus), b) õpetajate ettevalmistust, e) koolivõrku ja haridushaldust.

3. Arvame, et siin märgitud ja paljusid muid (ka sotsiaalmajanduslikult olulisi) vasturääkivusi alghariduses saab tulemuslikult lahendada üksnes selle haridusastme põhimõttelise ümberkorraldamise teel. Põhjanevaim ümberkorraldus peaks meie arvates olema 6-klassilise (resp. 6-aastase) algõpetuse (algkooli)

kehtestamine (6/7. - 12/13. eluaastad), millega nii või teisiti soenduvad muud uuendusaspекtid.

4. Eelmises punktis märgitud kriitilisi punkte tuleks täpsustada järgmiselt:

- peamine vastuolu johtub järsust (ettevalmistamata) üleminekust paljude erialaõpetajate meelevalda 5. klassis, mis ei ole vastavuses arengupsühholoogilise seaduspärasustega ega ka õpetamise loogikaga;

- märgitud asjaolu annab tunda eriti algkoolijärgsetes kasvatusraskustes (millega muidugi kaasneb ka õppehuvi langus), õpilane kaotab koolis turvatunde; selles eas on vaja kõikide arenguaspektide - vaimse, kõlbeline, esteetilise, kehalise - kooskõlastatud arengut puberteedini (12/13. eluaastani);

- pikem algkooliaste võimaldab paremini välja arendada üldõpetuslik-koduloolise õppeviisi ning minna üle integreeritud aineõpetusele vähema arvu (2-3) õpetajate juhtimisel;

- 6-klassilise algkooli lõpetanu omandab paremini ja terviklikumalt arengukohase orienteerumise oma suhetes teiste inimestega (isiksuse sotsialiseerumine) ja loodusega, järjepidevamalt areneb eetiline ja esteetiline maailmapilt ning selginevad individuaalsed võimed ja eeldused;

- õpilaste põhjalikum tundmaõppimine ning kodusema koolikliima kujunemine võimaldab osutada tõhusamat õppeabi vähemate eeldustega ning asotsiaalsetest kodudest pärit õpilastele.

5. Märgime eraldi, et ülemineku käigus 6-klassilisele algkoolile oleks võimalik läbikaalutult lahendada ka haridusstandardi keerukas ja seni mõistlikult lahendamata probleem. Näiteks võiks kaaluda õppetase hindamist kahes arengujärgus - 4. ja 6. kl. lõpetamise järel.

6. Arvestamata ei saa jätta sedagi, et enamuses Lääneriikides on algkool 6/7-klassiline ning et 6-klassiline oli algkool ka Eesti Vabariigis. Ehkki põhimõtteliselt ei ole õige võrdlevast pedagoogikast tuletatud järelduste mehhaaniline rakendamine, ei tule eitada ka kõige üldisemate põhimõtete üldkehtivust.

7. 6-klassilise algkooli kehtestamine toob kaasa väga olulisi ümberkorraldusi kogu haridussüsteemis ja selle pedagoogilises mõtestamises. Seda tuleb algusest peale käsitada kui pikaajalist ja vaevarikast protsessi, mistõttu ei saa juttugi olla rutakast ja kampeanialikust lähenemisest.

Millised on selle ülemineku kriitilised punktid?

a) Kõigepealt tuleb koostada 6-klassilise algkooli õppeplaan, mis võtaks aluseks senise algkoolikogemuse kriitilise analüüsi ning juhtiva põhimõttena õpetuse seesmise ja välise integratsiooni. Algkooli-astmest (kui suhtelist suveräänsest kontsentrast) arenevad loogiliselt edasi järgnevad haridusastmed, kusjuures põhikooli 7.-9. kl. on juba võimalik õpetuse esialgne diferentseerimine ning õpilaste kutses suunamine.

b) Õppeplaanile vastavate programmide koostamisel tuleb põhimõtteliselt ümber orienteeruda, mis ometi ei tähenda, et seni algatatu ja tehtu oluliselt pruugitav ei oleks. Igatahes osutab Eesti Vabariigi aja algkooli programmide analüüs, et 6-klassiline tsükkel võimaldab (võrreldes 4-klassilisega) põhiainet (emakeel, matemaatika, loodusõpetus, maateadus) loogilisemat väljaarendamist ja omavahelist seostamist: esiõpetuses (1.-2. kl.) alustatud lapsekeskne õpetus areneb läbi koduloo (aineõpetuse propedeutiline aste) loomulikult üle integreeritud aineõpetuseks.

c) Programmide koostamine tuleks algusest peale otseselt seostada õppekirjanduse (esijoones õpikute) soetamisega. See on praegust olukorda arvestades (autorikonna väljakujunematus, äärmiselt nigelad-segased kirjastamisolud) eriliselt raske ülesanne. Võtmeprobleemiks on seejuures autorite leidmine ja kasvatamine-koolitamine tegevõpetajate hulgast. Muu hulgas tuleks väljakulutatud konkursid viivitamatult ümber orienteerida 6-klassilisele koolile.

d) Mitmetahuline ja keerukas probleem on õpetajate ettevalmistamine 6-klassilise algkooli tarvis. Ühelt poolt tuleb oluliselt muuta ettevalmistuse programmilist (ainealast) mahtu (õpetaja peab olema valmis õpetama 6-klassilise kooli õppeplaani-ises ulatuses); teiselt poolt, ja see on samavõrd oluline, tuleb õpetaja koolituses lähtuda üldõpetuslik-koduloolisest kontseptsioonist.

Meie teada on Tartu Õpetajate Seminaris asjaomane suunitlus põhijoontes välja töötatud, mistõttu on endastmõistetav sellega üksikasjalisem tutvumine. Needsamad probleemid asetuvad ka õpetajate täienduskoolituse ette.

8. Tõsiseid raskusi on ette näha koolivõrgu ja haridushalduse alal. Probleeme tekib nii maa- kui linnakoolides, maakooli-

des eraldi veel liitklasside probleem (kusjuures liitklassides ei tuleks näha põhimõtteliselt õppekorralduslikku pakenähtust).

Ilmtingimata seostub ettepanud ümberkorraldus hariduses ka käimasoleva haldusprogrammiga ning üleminekuga turumajandusele (sealhulgas näiteks talude jt. erastevõtete tekkimisega).

Meie arvates oleks otstarbekohane kavandada üleminek 6-klas-
silisele algkoolile 1-2 haridusregiooni katselise kogemuse najal. Esialgu näib selleks sobivat Põlva piirkond, kus algõpetuse uuendus-
püüded on kõige ilmsamad. Kogu tööosuse juures saaks tõhu-
salt kaasa aidata ka Johannes Käisi Selts.

x x x

Käesolev kavandus on esialgne ja paljus ilmselt vaieldav ning ei pretendeeri seetõttu kaugeltki lõplikole lahendustele.

ÜLDÕPETUSLIK TÖÖKORRALDUS OTEPÄÄ KESKKOOLI I^A KLASSIS
1988/89. ÕPPEAASTAL^{XX}

Sisukord

Sissejuhatavat

- I. Kohalike tingimuste arvestamine üldõpetuse korraldamisel
    - 1.1. Keskkond
    - 1.2. Tingimused üldõpetuslikuks töökorralduseks
    - 1.3. Õpetaja valmisolek üldõpetuse eksperimendiks
  - II. Õpilaskontingendi iseloomustus
  - III. Kodulooprintsiibi arvestamise võimalusi üldõpetuses
- Kokkuvõte
- Lisad: 1. Näiteid koduloo teemade kohta
2. Näiteid nädala töökavadest

SISSEJUHATAVAT

Algõpetus seisab uuenduste algusjärgus. Muudatused õpetamises ja kasvatamises eeldavad, et kogu kujunenud süsteemile vaadatakse kriitilise pilguga ja leitakse uusi lähenemismurki, eiramata pedagoogika põhitõdesid.

Üheks võimaluseks algõpetust sisuliselt uuendada on üldõpetusliku töökorralduse rakendamine, mis eeldab isiksusekeskset õpetamist ja kasvatamist. Üldõpetus pole midagi enneolematut ega uut, seda rakendati Eestimaal juba 20.-30. aastail. Vabariigi viimaseil aastail suhtusid ametlikud haridusringkonnad üldõpetusse, pehmelt öeldes, reserveeritult. Ometi jätkasid senised tegijad vanas vaimus. Valitud suunast ei taganenud ka koduloolis-üldõpetusliku meetodi rajaja - J. Käis. Üldõpetuse olemuse sõnastas J. Käis järgmiselt:

"Üldõpetuse all mõistame kogu õpetuse keskustust lapse igapäevaste tähelepanekute, kogemuste ja huvide vallast valitud ainel, ehk nn. koduloolise vaateõpetuse asialadel."^{XX}

^X Siin avaldatav on K. Suutsi konkursitöö ("Algkool vajab õppe-materjali", 1989) täiendatud variant.

^{XX} Käis, J. Valitud tööd. Tln., 1946, lk. 191.

Üldõpetuses tehakse panus kodu ja kooli lähenemisele, kooli kesksele osale oma regioonis. Eesti kooli uuendusliikumises rõhutab J. Käis lapse arengu ja jõukohasuse ning eelduste arvestamise vajadust ning õppetöö tihedat seostatust lapse kodu ja koduümbrusega. Taotleb, et koduses elus kujunenud kujutluste ringigä liikuks elulähedane õppetöö koolis, seda täiendades ja rikastades. Käesoleval ajal tuleks seda nõuet eriti silmas pidada, kuna kooliuisik on noorem - 6-7-aastane. Selles eas laps ei tunne huvi üksikute ainealade vastu, ta ei oska meelevaldselt lahutatud aineosiste vahel seoseid leida.

Üldõpetusliku tööviisi tutvustamise ja rakendumise on seadnud oma eesmärgiks ka haridusprogramm "Eesti algkool" ("Noorte Hääl" 1988, nr. 267). Üldõpetus peaks olema üks paljudest õpetamisviisidest Eesti algkoolis.

Selline oli kõige lähemalt öeldes üldõpetusliku õppeviisi rakendamise lähtekoht Otepää Kk. I^A klassis.

I. KOHALIKE TINGIMUSTE ARVESTAMINE ÜLDÕPETUSE KORRALDAMISEL

1.1. Keskkond

Otepää Keskkoolis (edasi OK) alustati 1988/89. õ.-a. üldõpetuse katselist õpetamist mõlemas I klassis, neist I^A asus kooli, I^B lasteaia juures.

Katset kavandades peeti silmas kooli asukohta, mis on soodne eriti kodulooliseks ainekäsitluseks.

Looduskaunis ümbritsuses väikelinna koolil on tihe side linnas asuvate ettevõtete ja lähedaste majanditega. Häid võimalusi on tutvuda mitmekesise looduse ja inimtegevusega.

OK-is on aastaid tegeldud kodu-uurimisega, mille tulemusena on rajatud kooli koduloomuseum. Muuseumis leiduvad materjalid võimaldavad õppetööd sisustada rohkete kodulooetemaadega. J. Käis ütlebki sellega ühenduses: "Seepärast peab olema igal koolil maal kui linnas oma vaateõpetuse kava, mis tihedalt seotud kooliümbruse kultuurieluga ja loodusega. Muidugi tuleb ka linnalapsi viia loodusesse ja maalapsi tutvustada linnaeluga, aga ainult niivõrd, kui lastel on sellega elavat kokkupuudet."²

Koolil on koostöösuhted Autoremonditehase (ART), Nõuni kolhoosi, Otepää sovhoosi, kooperatiivi ja veel mitme ettevõttega.

² Käis, J. Uusi teid algõpetuses. Tln., 1932, lk. 39.

ÜLDÕPETUSLIK TÖÖKORRALDUS OTEPÄÄ KESKKOOLI I^A KLASSTIS
1988/89. ÕPPEAASTAL^{XX}

Sisukord

Sissejuhatavat

I. Kohalike tingimuste arvestamine üldõpetuse korraldamisel

1.1. Keskkond

1.2. Tingimused üldõpetuslikuks töökorralduseks

1.3. Õpetaja valmisolek üldõpetuse eksperimendiks

II. Õpilaskontingendi iseloomustus

III. Kodulooprintsibi arvestamise võimalusi üldõpetuses
Kokkuvõte

Lisad: 1. Näiteid koduloo teemade kohta

2. Näiteid nädala töökavadest

SISSEJUHAATAVAT

Algõpetus seisab uuenduste algusjärgus. Muudatused õpetamises ja kasvatamises eeldavad, et kogu kujunenud süsteemile vaadatakse kriitilise pilguga ja leitakse uusi lähenemisnurki, eiramata pedagoogika põhitõdesid.

Üheks võimaluseks algõpetust sisuliselt uuendada on üldõpetusliku töökorralduse rakendamine, mis eeldab isiksusekeskset õpetamist ja kasvatamist. Üldõpetus pole midagi enneolematut ega uut, seda rakendati Eestimaal juba 20.-30. aastail. Vabariigi viimaseil aastail suhtusid ametlikud haridusringkonnad üldõpetusse, pehmelt öeldes, reserveeritult. Ometi jätkasid senised tegijad vanas vaimus. Valitud suunast ei taganenud ka koduloolis-üldõpetusliku meetodi rajaja - J. Käis. Üldõpetuse olemuse sõnastas J. Käis järgmiselt:

"Üldõpetuse all mõistame kogu õpetuse keskustust lapse igapäevaste tähelepanekute, kogemuste ja huvide vallast valitud ainel, ehk nn. koduloolise vaateõpetuse asialadel."^{XX}

^X Siin avaldatav on K. Suntsi konkursitöö ("Algkool vajab õppematerjali", 1989) täiendatud variant.

^{XX} Käis, J. Valitud tööd. Tln., 1946, lk. 191.

Üldõpetuses tehakse panus kodu ja kooli lähenemisele, kooli kesksele osale oma regioonis. Eesti kooli uuendusliikumises rõhutas J. Käis lapse arengu ja jõukohasuse ning eelduste arvestamise vajadust ning õppetöö tihedat seostatust lapse kodu ja koduümbrusega. Taotleti, et koduses elus kujunenud kujutluste ringiga liitaks elulähedane õppetöö koolis, seda täiendades ja rikastades. Käesoleval ajal tuleks seda nõuet eriti silmas pidada, kuna kooliuisik on noorem - 5-7-aastane. Selles eas laps ei tunne huvi üksikute ainoalade vastu, ta ei oska meelevaldselt lahutatud aineosiste vahel seoseid leida.

Üldõpetusliku tööviisi tutvustamise ja rakendumise on seadnud oma eesmärgiks ka haridusprogramm "Eesti algkool" ("Noorte Hääl" 1988, nr. 267). Üldõpetus peaks olema üks paljudest õpetamisviisidest Eesti algkoolis.

Selline oli kõige lühemalt öeldes üldõpetusliku õppeviisi rakendamise lähtekoht Otepää Kk. I^A klassis.

I. KOHALIKE TINGIMUSTE ARVESTAMINE ÜLDÕPETUSE KORRALDAMISEL

1.1. Keskkond

Otepää Keskkoolis (edasi OK) alustati 1988/89. õ.-a. üldõpetuse katselist õpetamist mõlemas I klassis, neist I^A asus kooli, I^B lasteaija juures.

Katset kavandades peeti silmas kooli asukohta, mis on soodne eriti kodulooliseks ainekäsitleks.

Looduskaunis ümbritsuses väikelinna koolil on tihe side linnas asuvate ettevõtete ja lähedaste majanditega. Häid võimalusi on tutvuda mitmekesise looduse ja inimtegevusega.

OK-is on aastaid tegeldud kodu-uurimisega, mille tulemusena on rajatud kooli koduloomuseum. Muuseumis leiduvad materjalid võimaldavad õppetööd sisustada rohkete kodulooteemadega. J. Käis ütlebki sellega ühenduses: "Seepärast peab olema igal koolil maal kui linnas oma vaateõpetuse kava, mis tihedalt seotud kooliümbruse kultuurieluga ja loodusega. Muidugi tuleb ka linnalapsi viia loodusesse ja maalapsi tutvustada linnaeluga, aga ainult niivõrd, kui lastel on sellega elavat kokkupuudet."⁸

Koolil on koostöösuhted Autoremonditehase (ART), Nõuni kolhoosi, Otepää sovhoosi, kooperatiivi ja veel mitme ettevõttega.

⁸ Käis, J. Uusi teid algõpetuses. Tln., 1932, lk. 39.

Lastevanemate kaasabil oli I^A klassi õpilastel võimalus käia Otepää sovhoosi seafarmis ja põldudel, tuletõrjedepoos ning kasutada õppekäikudel ja ekskursioonil maastikukaitseala bussi.

Head looduslikud tingimused võimaldavad harrastada mitmeid spordialasid, nagu suusatamine, orienteerumine, suusahüpped, kahevõistlus, jalgrattasport. Lähikonnas on arvukalt spordibaase ja -rajatisi, kuid koolil ei ole oma staadioni ning spordiväljakud on nigelad. Võimlat kasutab kogu koolipere. Ometi tegutsevad kooli juures arvukad spordiringid, parimate eeldustega lapsed võivad õppida suusaaladel Tallinn SIK-i Otepää filiaalis.

Muusikahuvilised lapsed õpivad Otepää Lastemuusikakoolis klaveri, akordioni, viiuli ja puhkpillide erialal. Koolis töötab mitu laulukoori ja ansamblit. Algklassiõpilased osalevad alates 2. klassist mudilastekooris ja rahvatantsuringides. Huviringide tegevus hõlmab õpilasi alates 2. klassist, 1. kl. õpilaste huvitegevust juhib ja suunab pikapäevarühma kasvataja.

OK-i tütarlaste kaunid käsitööd vaimustavad kohalikke inimesi ja külalisi. Õpetaja Tiiu Maasika juhendatavas kunstiringis valmib igal aastal hulk põnevaid töid. Kunstihuviliste õpilastega tegeleb õpetaja alates 5. klassist, algklasside joonistusõpetajale on T. Maasika julgustav sõna ja abistav käsi alati toeks.

Otepää loodus on heldelt jaganud inspiratsiooni kunstiinimestele lähedalt ja kaugelt ning ergutanud ka kohaliku rahva kultuurihuve ja -traditsioone. Otepääl on oma rahvateater, mis hiljuti sai 30-aastaseks, kultuurielu kestvust mõõdetakse sajandiga. Oodatud ja armastatud on suvised vabaõhuetendused ja rahvapeod Pühajärve pargis. Varematel aastatel oli igal nädalavahetusel mingi vabaõhulavastus või kontsert, viimaseil ajal jääb neid paraku järjest hõredamaks. Elu kultuurimajas on soikunud. Ringide tegevus ja rahvateater on orienteeritud keskealiste huvidele ja maitsele. Noorsugu on jäänud kõrvaltvaatajaks ja kõige nooremad võivad vaid raske raha eest kultuurimaja video-baaris multifilme vaadata. Pildikumaks sündmuseks on nukuteatri küllasõit.

Kool ei suuda kaugeltki kõikidele noortele huvialast tegevust pakkuda. Nooremad õpilased võib-olla rahulduvadki tegutsemisega kooli huviringides, kuid keskkoolinoorte huvid on juba nõudlikumad ja kaugemale suunduvad.

Eesti rahva poliitika huvi on ka otepäälased liikvele viinud.

Kui üle Eestimaa arutatakse IME probleeme, siis otepäälane räägib IMO-st - isemajandavast Otepääst. On juba loodud vastav arenduskeskus ja pingsalt tegeldakse valdade loomisega. IMO kultuurikontseptsioonis on oma koht ka koolil ja haridusel, kuigi esialgu veel üldsõnaline. Kummatigi nähakse ette mitmesuguseid võimalusi hariduselu edendamiseks, selle hulgas ka erakoolide loomist ja õpilaste huvikohase tegevuse arendamist. Loodetavasti saavad siis veel soodsamaks ka algõpetuse täiustamise võimalused.

1.2. Tingimused üldõpetuslikuks töökorralduseks

Selles töös vaadeldav õppetegevus toimus kooli internaadimajas. Kasutada oli 5 ruumi: klassiruum, mängutuba, 2 magalat ja rõivistu. Söömas käisid lapsed suures koolimajas, mis asub üle tee.

Õppetöö ajal olid majas vaid 1. kl. õpilased ja väliselt polnud töö häiritud. Klassiruum on 20 õpilase jaoks väike ja ka koolilauad vajavad uuendamist. (Klassilauad on meil mitmes värvitoonis ja kahes suuruses, seetõttu ka üsna kirju üldpilt.) Klassis annab tunda ruumikitsikus - nii pingiridade vahel kui nende ees. Mängude ajaks tuli üle kolida avaramasse mänguruumi (mis põhjustas sekeldust ja töömeeleolu langust). Siin toimusid teemast tulenevad mängulisel tegelusel (õppe-, loov- ja rollimängud). Käelist tegevust nõudvad harjutused toimusid koolilauade taga.

Septembris oli klassis 5 väikest sahtlitega lauda ja 4 koolipinki, mis oktoobris samuti laudade vastu vahetati. Koolipinkidel puudusid sahtlid, selle asemel vaid tugi koolikoti hoidmiseks. Kuna väikestel õppijatel oli vaja seada käepärast pliatsid, kumm ja aabits, osutusid laudad otstarbekamaks ja ka ruumi tuli mõnevõrra juurde. Peale paberitõid oli lihtsam laudade alt prahti üles korjata. Ühekõrgusi laudu võis vajaduse korral hõlpsasti grupiti tööks ümber tõsta. Klassi jäi ka üks kõrgem laud kahe pikema poisi tarvis. 1. märtsil, kui klassi tuli Maiki, tõime juurde veel ühe kõrgema koolilaua ja Jaan sai üksinda laua taga istuda, ruum aga muutus veelgi kitsamaks.

Mänguruumis on väikesed toolid, suur mõnus vaip, mõned laud ja kapid mänguasjade paigutamiseks; ruum jagunes mängunurkadeks (pood, juuksur, arst).

Kimbutas ka mänguasjade nappus ja nende kehv vastupidavus. Kasutasime peamiselt möödunud õppeaastal soetatud mänguasju, uusi

saime juurde vähe. Kiiresti kulusid läbi sõidukid, vähem kannatasid nukud ja lauamängud.

Liikumismängudeks jäi ruumi napiks ja kui vähegi võimalik, olime õues. Võimla kasutamiseks ei leidunud graafikus meie jaoks aega, seal saime tunnivõimalusi vaid sel juhul, kui kehalise kasvatus tunnid toimusid väljas. Sel talvel oli raske võimlasse saada, sest suusatunde oli vähe.

19. jaanuaril olen kirjutanud oma märkmetesse järgmised read: "Liikumisruumi jääb väheseks. Õues on juba pikemat aega suur sula. Kasutame 2. klassidele antud võimlaaega, "nemad" käivad veel väljas. Võimlas lastele väga meeldib, saavad rahmeldada nii, et higi voolab. Mängutuba jääb niisugusteks väljaelamisteks kitsaks. Vabaks jooksuks ei jätku ruumi. Ka vahetundidel on raske kõikidele sobivat tegevust leida. Mõned armastavad vaikselt mängida, teised tahavad ennast tühjaks joosta. Mängud, mis paigalpäsimist nõuavad, ei paku neile huvi. Kui saaks juba kuiva jalaga õue asfaldile!"

Õppetegevus toimus 5 päeval nädalas, orienteeruvad nädalal tunnid olid järgmised:

emakeel, kodulugu	8 tundi
matemaatika	3 tundi
kunsti- ja tööõpetus	4 tundi
muusika	2 tundi
kehaline kasvatus	3 tundi

OK-is oli käesolev õppeaasta jaotatud trimestriteks, tunnistusi jagati 3. detsembril, 2. märtsil ja õppeaasta lõpul. 6-aastaste jaoks on trükitud tunnistuste ~~blanketid~~ ja nii said ka kõige nooremad oma tunnistuse samal ajal. Tunnistust kirjutades püüdsin anda hinnangu osavõtule koolitööst, välja tuua tugevaid külgi ja kiita hea töö eest, kuid ära näidata ka arenguvõimalusi ühes või teises ainevallas.

Side lastevanematega toimus isiklike kontaktide kaudu ja ka kirjalikult. 1. poolaastal oli igal lapsel märkmik ja kui nad oskasid juba trükitähti kirjutada, siis ka õpilaspäevik.

Hommikul algas õppetöö 8.20, õpilased kogunesid kooli 7.30 alates. Enne sööki oli kaks 35-minutilist tundi (8.20-8.55 ja 9.10-9.45), järgnes supi söömine ja 10.10 alustasime taas õppetegevust (10.10-10.45). Järgmise tunni (10.45-11.45) sisuks oli

mäng või jalutuskäik. Pärast seda veel üks tund koolitööd (11.50-12.25). Kell 12.30 läksid koju need lapsed, kes ei olnud pikapäevarahmas. Ilusate ilmadega olid lapsed kõik vahetunnid õues - jooksid, mürasid, mängisid.

Suure maja koolikell meid ei seganud ja nii võisime oma tööd korraldada omatahtsi, pidades kinni vaid söögiaegadest. Sügisel ja kevadel tuli mõnevõrra arvestada ka koolis kehtivaid vahetunde, sest tegevus kooliõuel paistis läbi akna silma ja kisa kostis kõrvu.

Tundide järgnevust päevakavas ma kindlaks ei määranud. Päeva esimesel poolel on lapsed vastuvõtlikumad ja ärksamad, siis sobisid paremini vaimset pinget nõudvad ülesanded, kuid mõne teema puhul oli kohasem alustada hoopis meisterdamisest või joonistamisest, mõnikord õppe- või jalutuskäikude järel lugeda ja arvutada.

1.3. Õpetaja valmisolek üldõpetuslikuks katseks

Hakkasin õpetajana tööle vahetult peale OK-i lõpetamist, kui esimesel katsel ei õnnestunud TRÜ-sse sisse saada. Töötasin aasta liitklassi (I-II) õpetajana ja abiklassides kasvatajana. Järgmisel aastal alustasin õpinguid kaugõppijana TRÜ-s defektoloogia erialal, järgnevatel aastail töötasin abikoolis õpetajana. Vahepeal õpetasin ühe aasta üldkoolis eesti keelt ja kirjandust (4. ja 5. klassis).

1988/89. õ.-a. olen taas tagasi oma kodukoolis Otepääl. Alustasin 6-aastaste lastega ja andsin nõusoleku katsetada üldõpetuslikku õppeviisi.

Uurija-katsetaja loomus on ilmselt saanud alguse siinsamas, Otepää Keskkoolis. Õppisin Heino Mägi käe all kodu-uurimise aluseid ja tegin ka vastava lõputöö. Eks siis siit jäigi see pisik külge ja see on hiljemgi pannud huvi tundma erinevate meetodikate ja õpetamisvõimaluste vastu, osalema mitmetes eksperimentides ja ÜPUI-s.

J. Käisi tööde vastu tundsin sügavamat huvi diplomitöö koostamise ajal. Töö käsitles abikooli 1. kl. õppekomplekti ja üks lõik puudutas ka õppejuttude osa õpetamisel.

Oma esimesil tööaastail tundsin huvi kodulooprintsiibi rakendamise vastu emakeele-õpetuses. J. Käisi tööd ei olnud tol ajal kättesaadavad, kuid tema ideed levisid nende õpetajate kaudu, kes olid õppinud J. Käisi meetodilisest käsiraamatust, J. Käisi

nime mainimata elas tema õpetus edasi ja jõudis ka nooremate pedagoogide tegudesse.

Abikooli algklassides õpetades püüdsin võimaluste kohaselt seostada kodulugu teiste õppeainetega, otsida emakeele tundidesse sobivaid jutukesi, jutustada koduloolisel teemal. Koduümbruse tundmist korraldasime õppekäikudel. Huvi koduloolise temaatika vastu andis tõuke koguda mitmesuguseid tekste ja pilte, õppemänge ja harjutusvara. Aastate jooksul kogunenud saatematerjal on jaotatud 75 temaatilisse mappi. Samast on võimalik leida ka viiteid teemakohase kirjanduse kohta.

Üldõpetuse kursustel 1988. a. suvel sain julguse asjaomases katses osalemiseks; kinnistus teadmine, et mu kujutus üldõpetusest vastab nüüdisaja uuenduspedagoogika taotlustele.

Ei alanud õppeaasta kahtluste-kõhklusteta. 18 aastat abikoolis ei möödunud jälgi jätmata. Uus asi vajab palju lisatööd ja juurdeõppimist. Tundsin küll ainetoodikaid, ent palju lünki ja küsimusi tekkis ühenduses 6-aastase lapse psühholoogiliste iseärasuste ja individuaalsuse arvestamisega õppetöös. Siiani olin oma tööd teinud kodupoolse toetuseta ja raske oli ette aimata, millise kontakti saavutan ja kuidas kodud üldõpetusse suhtuvad.

Üldõpetus eeldab kogu õpetuse koondamist ühe õpetaja kätte, sest üksnes niisugune töökorraldus tagab vajaliku liikuvuse tunniplaanis. I^A klassis oli peale muusikatundide kogu ülejäänud õppeaeg minu sisustada. Õnneks tekkis tihe side laulu- ja rütmikaõpetajaga, kes täielikult mõistis minu taotlusi. Ka õpilastele oli teise õpetaja tulek meeldivaks vahelduseks.

II. ÕPILASKONTINGENDI ISELOOMUSTUS

OK-i I^A klassis alustas 1. sept. 1988 õpinguid 20 last, neist poisse 14, tütarlapsi 6. Õppeaasta keskel tuli juurde üks tütarlaps, kes vanemate soovil toodi 2. klassist tagasi; ema arvates ei olnud lapse areng eakohane, andis tunda väsimus ja peavalu ning õpihuvi langus. 6-aastasi lapsi oli 3, 7-aastasi 7. Aastase pikenduse koolitulekuks sai 7 last.

Esimene pilk I^A klassi õpilastele andis pildi rahutust, kärrarikkast ja liikuvast lastehulgast. Minu tähelepanekute järgi on eriti rahutud ja püsimatud hinged suurte paneelmajade lapsed,

kes on käinud ka lasteaias (Marko, Alar, Riivo, Maris, Margo, Indrek, Toomas, Jaan). Nendest märksa tagasihoidlikumad on linna individuaalmajade lapsed, kes sageli pole ka lasteaias olnud (Janis, Maris, Ringo, Kaire, Rainer) ja hoopis tasakaalukamad on need, kes tulnud maalt taluperedest (Gert, Vallo, Vaiko, Riina, Külliki) - need lapsed on kasvanud kodudes, emade-vanaemade hoole all.

Lasteaias olid lühemat või pikemat aega käinud 11 last, otse lasteaiast tuli kooliklassi 8 last (Maris, Margo, Riivo, Indrek, Ringo, Marko, Jaan, Alar). Linnalapsi on 6, maalapsi 14, viimastest 4 elavad linna külje all, Otepää sovhoosi keskuse paneel-elamutes.

17 lapsel on olemas mõlemad vanemad, kuid Jaani kasvatab ja hooldab vanaisa. 3 lapsel on ainult ema. Pered on üldiselt kahe- ja enamlapselised.

Laste arv peredes:

1-lapseline	1 perekond
2- "	6 perekonda
3- "	7 "
4- "	4 "
5- "	1 perekond
6- "	1 "

1. septembril 1988 saatsid esimese lapse kooli 9 peret.

Lastevanematest on 2 ema kodused, paljude emade (7) töö ise-loom või lapsehoolduspuhkus võimaldavad tegelda lastega kodus. Üldjuhul ei vajanud need lapsed ka pikapäevarühma, vaid läksid koju kas peale õppetööd (12.30) või peale lõunasööki (13.20).

Sügisel oli pikapäevarühmalisi üsna arvukalt, kuid kevadeks vähenes nende arv niivõrd, et maikuus enam õhtuoodet (16.00) ei pruugitud. Lapsed iseseisvusid, polnud enam vanemate järele ootamist, koju mindi üksipäini. Linnalapsed käisid koolis niikuinii omapäi, maastest kasutas enamik liinibussi, vanemate järeletulekut ootasid üksikud.

Otepää linna suurim ettevõtte on Autoremonditehas (ART), kus töötab 6 lapsel isa ja 2 lapsel ema, Otepää sovhoosis oli tööl samuti 6 isa ja 2 ema, Pühajärve sovhoosis 2 ema ja 1 isa. Peale selle töötasid vanemad veel Otepää võrgurajoonis, maastikukaitsealal, keskkoolis, õppe-treeningukeskuses, Valga KEK-is, "Arengu" Otepää jaoskonnas, "Valgagaasis".

Alljärgnevalt iseloomustan oma klassi õpilasi, kellega alustasin üldõpetuse katses. Pean õpilaste isiksuslikku "portreteerimist" väga oluliseks. Üksnes sel alusel toimib õpetamise-kasvatamise praktikas individualiseerimise põhimõte, millest nii palju räägitakse. Koondav-keskendav ülevaade õpilase psüühilisest laadist, tema temperamendi tüübist ja isiksuslikest omadusist kujuneb pideva jälgimise ning tähelepanekute järjekindla fikseerimise alusel. See on küllalt tömahukas ülesanne, kuid õppetöö muutub seeläbi palju tõhusamaks ja ajapikku ilmneb nähtud vaeva kasulik tagasimõju.

Rainer. Sündinud 24. nov. 1981, elukoht Otepää linn. Rainerit kasvatab ema, kelle hooldusel on veel kaks koolikäivat last. Isa kohta andmed puuduvad.

Ema töötab OK-is köögitöölisena pikkade tööpäevadega. Suurema osa ajast viibib Rainer vanaema juures, kes elab kooli lähedal.

Kooli tulles oli Rainer väga tagasihoidlik ja üsna apaatne koolielu suhtes. Õppeaasta jooksul toimus pidev areng, poiss õppis lugema ja tegi edusamme häälikulises analüüsis. Raskusi on esemete vaheliste seoste leidmisega, nende võrdlemisega. Valdav on mänguhuvi, enamasti mängib omaette. Aktiivsus ja algatusvõime on vähene. Rainer ei ole emotsionaalselt adekvaatne.

Kontakt emaga hea, mõistev suhtumine koolisse. On tunda vanaema õe abistavat kätt.

Maris. Sündinud 7. mail 1981. Marist kasvatab ema, isa elab perest eraldi. Marisel on 2 vanemat venda ja noorem õde. Ema on keskharidusega, töötab Otepää sovhoosis. Kontakt koduga on vähe- ne, ema ei tunne lapse käekäigu vastu huvi. Ometi on Marisel positiivne hoiak kooli ja õppetöö suhtes.

Maris on rõõmsameelne, heatahtlik, viisakas, töökas ja abivalmis. Saab hästi läbi kõikide koolikaaslastega.

Õppetegevuses väga püüdlik ja hoolas. Raskusi häälikupikkuste eristamisel, huvi käsitöö vastu.

1987/88. õ.-a. oli vabastatud koolist pideva põdemise tõttu (neerud, põis).

Toomas. Sündinud 30. augustil 1981. Elab sovhoosi keskses. Ema kõrgharidusega, ajutiselt töötab valvurina, isa keskharidusega, sovhoosi dispetšerside elektrik, peres väikevend.

Toomas on käinud lastesõimes ja -aias, vahetult enne kooli kodune laps. Kuna sünnipäev 30. augustil, vabastati 1987/88. õ.-a. koolist. Ema tegeleb kodus laste õpetamise ja kasvatamisega. Kontakt kodu ja kooli vahel hea, usaldav.

Toomas on elav, rõõmsameelne poiss. Enam pakub huvi meisterdamine, liikumismängud. Õppetööga tuleb toime, hästi arenes lugemisoskus.

Gert. Sündinud 27. okt. 1981. Elab maal talumajas. Ema on kodune, isa töötab sovhoosis. Peres veel 7. kl. õppiv vend. Kodu tööka ja ka Gerdil on huvi maatöö vastu, koos isaga tegeleb masinate juures.

Gert on liikuv, sportlik poiss, armastab liikumismänge, meeldib meisterdamine ja joonistamine. Õppetöös edukas. Alates sügissest hakkab õppima ka muusikakoolis ja tahab tegelda spordiga. Kaaslaste vastu sõbralik.

Kontakt koduga hea, vanemad nõus kooli ettevõtmistes osalema ja abistama.

Riina. Sündinud 8. apr. 1982, elukoht Tartu rajoonis. Elab metsade keskel, vanemad algharidusega, ema metsatöeline, isa metsavaht. Pere on suur - 6-lapseline. Koolis käivad veel kaks õde, vanemad lapsed on kooli lõpetanud, osa abielus. Nädala sees elab Riina koos õdedega kooli internaadis.

Kodus peetakse palju loomi, kuid tähelepanuvääriv on see, et ema leiab aega lastega koos teatris käia, võtab osa kooli üritustest. Eraldatus teistest inimestest on siiski ebasoodsalt mõjunud isiksuslikule arengule. Kõikidel lastel raskusi lugema ja kirjutama õppimisega, samuti arvutamisega.

Riinal esineb emotsionaalse ja tahtesfääri arengu peetus, mälu on halb, liigutuste koordineerimine puudulik. Raskusi tähtede tajumisega, foneemikuulmine halb, kõnekuulmismälu puudulik. Puudub huvi õppetöö vastu, ei meeldi kuulata juttu. Õppeaasta jooksul on areng olnud väike, kuid individuaalne tegelemine on andnud siiski tulemusi.

Janis. Sündinud 10. mai 1981, elab Otepää linnas, individuaalmajas. Vanemad keskaridusega. Ema töötab koolis asendusõpetajana, isa autojuht-elektrimontöör. Janisel noorem õde ja vend. Kasvanud vanaema hoole all, kes on kaua aega töötanud õpetajana.

Kodusel kasvamistingimused head, lastega tegeldakse palju, kontakt koduga hea.

Janisel esines kõnehilistust, hakkas rääkima alles 4-aastaselt. 1987/88. õ.-a. oli koolist vabastatud. Janis on tagasihoidlik, tegelustes ebakindel, kartlik. Vajab tunnustust ja abi, ebaõnnestumisi elab raskelt läbi. Liigutused nurklikud, käelistes tegevustes saamatu. Kaaslaste vastu heatahtlik, abivalmis.

Alar. Sündinud 15. nov. 1981, elab Pühajärve sovhoosi osakonna keskkuses.

Alar on ema ainus laps. Isa elab lahus, kuid kontakt perega on olemas. Ema töötab sovhoosi põllundusbrigadirina, on tööga väga koormatud. Kontakt koduga on rahuldav.

Alar on olnud kuni koolini sovhoosi lasteaias.

Alar on jutukas, aval poiss, iseseisev ja enda huviseid kaitsev. Kui ei suuda oma õigusi maksma panna, muutub agressiivseks.

Õppetegevus raskusi ei valmista, jätkub aega kõrvaltegevusteks, oskab leida omapoolseid täiendusviisi tunni teemast lähtuvalt. Käelistes tegevustes räpakas ja hoolimatu.

Külliki. Sündinud 27. juunil 1981, elab maal talumajas. Alates 1988.a. kevadest vanemad talupidajad.

Ema ja isa kõrgharidusega. Isa töötab maakorraldajana maastikukaitsealal, ema oli sovhoosi vet.-arst. Peres kaks vanemat õde. Lastega tegeldakse palju ja sihikindlalt, nende silmaringi avardamiseks ja vaimseks arendamiseks ei peeta midagi liig kalliks ega kaugeks. Vanaema elab lähedal ja hoolitseb samuti laste eest. Üritustest võetakse osa terve perega.

Kontakt kooliga väga hea, mõistev ja abipakkuv. Isa klassi lastevanemate komitee esimees.

Külliki on kasvanud kodus, lasteaias pole käinud. Lapsel on väga positiivne hoiak kooli suhtes.

Külliki on õrnatundeline, vajab emotsionaalset lähenemist ja kiitust. Kõrgenenud on tundlikkus kisa, rabelemise ja ereda valguse suhtes. Tal on kaebusi halva enesetunde, kiire väsimise ja isutuse üle. Hirm halbade tulemuste ees, kartlikkus sportlikus tegevuses.

Õppetegevusega tuleb toime rahuldavalt, lugemisoskus areneb aeglaselt.

Jaan. Sündinud 3. jaan. 1982, elukoht Nõunis kolhoosi keskasulas, tegelikult elab linnas vanaisa juures. Emal peres 5 last, laste eest eriti ta ei hoolitse, isa kuri ja karmikäeline. See-tõttu tõigi vanaisa poisi enda juurde. Vanaisa töötab koolis re-monditöölisena, kuldsete kätega töömees, kes on alati abiks kooli mõõbli hooldamisel. Vanaema haiglane, tegeleb Jaaniga vähem. Jaanil vanaisaga kontakt väga hea, vanaisa on igapäevane külaline ka klassis. Koduülesandeid teeb Jaan vanaisa rangel juhendamisel.

Väiksena esines Jaanil õiseid hirmuhoogusid, vajaks neuroloogi konsultatsiooni. Vanaisa loodab, et Jaan muutub edaspidi tasa-kaalukamaks.

Jaanile on iseloomulik pidev psühhomotoorne rahutus, üldine pidurdamatus, emotsioonid on eredad ja vahetud, kuid pinnapealsed. Ei ole kujunenud vähimatki iseseisvust ja vastutusvõimet. Võime-tus tahtepingutusteks ja süstemaatiliseks tegevuseks ning kesken-dumiseks. Vaimne areng on eakohane, kuid kõikides ettevõtmistes ootab abi ja hooldust. Käeline tegevus algeline, joonistused nagu 3-aastaselt lapsel. Lugemis- ja arvutamisoskus rahuldav.

Meelis. Sündinud 18. dets. 1980, elab linna ääres eramus. Emal ja isal keskharidus. Emal töötab õppe-treeningkeskuses toa-teenijana, isa "Valgagaasis" autojuht. Peres Meelisest noorem vend.

Kontakt koduga hea. Meelis on kasvanud kodus, lasteaias käi-nud kaks aastat, neist ühe aasta logopeedilises rühmas. Tervisli-ku seisundi tõttu saanud pikendust kooli astumisel.

Puudub tervele lapsele iseloomulik elavus ja erksus; mäng loominguvaene. Meelis on ülekaaluline poiss, liigub vähe, liiku-mismängudes ja sportlikus tegevuses väsib kiiresti ja läheb ime-ruttu higiseks. Haiguse tõttu puudus sageli koolist. Õppetööga tuli toime, sest ema tegeles Meelisega kodus.

Marko. Sündinud 25. nov. 1981, elab Pühajärve sovhoosi kesk-asulas. Ei hakanud õppima kohalikus koolis, sest alates järgmi-sest õppeaastast hakkab käima ka muusikakoolis.

Vanemad on kõrgharidusega, ema maastikukaitsealal hüdrobio-loog, isa sovhoosi metsaülem. Peres veel kaks tütar.

Marko käis enne kooli sovhoosi lasteaias. Vaimselt hästi arenenud, avara silmaringiga. Kodus tegeles tema etteõpetamisega

õde. Kollektiivseks eluks ebaküps, koolis pakutav ei huvita. Esineb meeleolu kõikumisi: halvas meeleolus kaldub agressiivsusele, muutub tingedaks; samas satub eufoorilisse seisundisse, tembutab, rahmeldab, on pealetükkiv.

Võib olla väga usaldav ja vajab hellust, kuid seda kitsamas ringis, klassitais lapsi ärritab.

Kontakt koduga rahuldav, vanemad ei õigusta lapse käitumist, pigem suhtuvad mõistvalt ja püüavad aidata.

Maris ja Margo. Sündinud 12. apr. 1982. aastal. Elavad Otepää sovhoosi keskasulas. Vanemad keskharidusega, ema töötab farmibrigadirina, isa ART-is lukksepana. Peres on veel vanem vend. Lapsed on käinud lasteaias.

1988/89. õ.-a. olid lapsed arsti poolt kooliminekest vabastatud, kuid ema tõi mõlemad kooli. Maris on kooliküps, kuid Margo oleks vajanud veel lasteaeda.

Maris (kaksikutest vanem), on energiline, aktiivne ja elurõõmus. Püüab kõikides ettevõtmistes olla esimene, juhtida ja organiseerida. Jõuab alati kõikjale ja nõuab eesõigust, seisab ka oma vennakese eest. Õppetöös edukas. Hakkab õppima muusikakoolis.

Margo ei olnud septembri alguseks veel kooliküps.

Asteeniline laps, eriti vaimses tegevuses. Armastab rahmeldada ja liikuda, mis eriti ei väsita. Õhtuks on siiski väga väsinud ja uinub kiiresti.

Vaimsetes toimingutes ebakindel ja kartlik. Muutub jonnakaks. Tajub mõnel määral oma alaväärsust (ma nagunii ei jõua, ei oska). Väsimuse suurenedes nõrgenevad mälu ja tähelepanuvõime, psüühilised protsessid aeglustuvad.

Õppetöös on saavutanud tulemusi vaid individuaalse töötamise tulemusel.

Marju. Sündinud 20. mail 1981, elab maal. Vanemad algharidusega, töötavad sovhoosis, ema lüpsja, isa ehitustöölaine. Marjul on kaks vanemat venda ja väike õde.

Kontakt koduga ebapiisav, vanemad koolis toimuva vastu huvi ei tunne. Peres on raskusi ka koolikohustuse täitmisega, seda eriti palgapäevade järel. Kasvatustingimused ebasoodsad, lapsed sotsiaalselt ja pedagoogiliselt hooldamatud. 1987/88. õ.-a. oli Marju koolist vabastatud. Marjul puudub huvi kooliskäimise ja vaimse

tegevuse vastu üldse. On lonakas, hoiab ja hooldab oma asju halvasti.

Lugemisoskuse areng väga aeglane, foneemiruumiline halb. Paremini omandas arvutamisoskuse. On vasakukäeline ja käeline tegevus nõrk. Puudulikult on arenenud üldistamisoskus ja analüüsivõime.

Kaire. Sündinud 1. nov. 1981, elab linnas. On käinud ühe aasta lasteaias. Vanemad on keskharidusega, töötavad ART-is- isa treialina, ema katlaoperaatorina. Kna on praegu väikese lapsega kodus. Peres on 4 last, neist Kaire kõige vanem. Kaire oli pikka aega vanaema juures, kes on teda õpetanud tähti tundma ja veerina. Vanaema viib Kairet ka üsna sageli teatrisse. Kontakt koduga hea.

Ülshoolduse tõttu ei ole kujunenud iseseisvust, puudub algatusvõime ja kujuneneta on ka vastutustunne.

Kaire on väheliikuv, ülekaaluline. Ei armasta sportlikku tegevust ja müranist, seltsib teiste tagasihoidlike lastega (Ringo, Meelis). Armastab joonistada, pilte värvida ja käsitööd teha. Värskes õhus viibimisest, jalutuskäikudest ja ühismängudest püüab eemale hoida (mul on paha olla, köht valutab jne.).

Tahab teiste ees luuletustega esineda, kuigi mälu on üsna nõrk. Käsilises tegevuses väga püüdlük ja korralik, kuid aeglane. Lugemisoskus areneb väga aeglaselt. Foneemianalüüsi oskus puudulik.

Ringo. Sündinud 5. märtsil 1981, elab linnakorteris. Vanemad keskharidusega, ema töötab sidejaoskonnas, isa ART-is. Peres on noorem vend.

Kodu hoiak positiivne, ema osaleb aktiivselt lastevanemate komitees, on abivalmis ja püüab lastele üritusi organiseerida.

Ringo on tagasihoidlik ja tasakaalukas. Täiskasvanute vastu usaldav, heatahtlik. Eakaaslastega seltsib vähe, ei armasta liikumist ja kõrarikkaid mängu. Hoidub omaette või suhtleb vaiksete, tagasihoidlike lastega.

Õppetegevuses kartlik ja arg, pelgab ebaõnnestumisi ning vajab julgustavat suhtumist ja kiitust; õrnatundeline.

Psüühilised protsessid (tähelepanu, mälu) väheintensiivsed, vaimne tegevus väsitab. Lihastik nõrk, liigutused nurklikud, halb kehahoiak.

Huvi meisterdada, kuigi käsi võrdlemisi nõrk. Meeldib jälgida ja jõukohast maadööd teha.

Vallo. Sündinud 26. veebr. 1982, elab maal eramajas. Peres kaks vanemat õde. Vanemad keskharidusega, isa töötab ART-is keevitajana, ema on sovhoosi lastepäevakodus kasvataja abi.

Side lastevanematega hea. Ema on väga abivalmis, aitas karnevalikostüüme otsida ja valmistada.

Vallo on kasvanud põhiliselt kodus, vahel on emaga tööli kaasas. Peres osatakse leida aega lastega tegelemiseks. Vallo on tihti käinud teatris ja koos perega reisimas.

Elab koolist kaugel ja hommikuti tuleb väga vara tõusta, kuid koolitüdumust pole tekkinud.

Kõiki töid teeb väga kohusetundlikult ja püüdliselt. Hoiab oma asjad korras ja puhastena.

Õppetöö raskusi ei valmistanud.

Kodus teeb jõukohast tööd, tunneb huvi masinate vastu. Armastab joonistada ja meisterdada. On hea kaaslane.

Indrek. Sündinud 7. juunil 1982, elab sovhoosi keskkuses. Klassi kõige noorem õpilane, 7-aastaseks sai alles juunis.

Vanemad on keskharidusega, ema töötab ART-is raamatupidajana, isa Valga KEK-is keevitajana. Peres on veel vanem vend. Indrek on käinud lasteaias, kuid ema jutust selgus, et vahele on jäänud 5. rühm. Seetõttu polnud Indrek kooliküps. Kooliõpinguteks vajalik teadmiste ja kujutluste tase on madal. Küll aga on Indrekul pidev huvi koolitöö vastu, mis on taganud ka püsiva arengu. Kooliaasta lõpuks olid tema õpioskused ja teadmised küll kaaslaste omadest madalamad, kuid arvestades arengudünaamikat, lõpetas klassi koos teistega.

Oma käitumiselt on Indrek afektiivne. Liigub palju ega suuda kannatlikult oma järge oodata, muutub kaaslaste vastu agressiivseks.

Meeleldi esineb teiste ees, mängib käpiknukkudega teatrit, töötab väga püüdliselt ja kannatlikult joonistuste kallal ning meisterdab. Joonistused fantaasiarikkad.

Vaiko. Sündinud 5. okt. 1981, elab maal. Vanemad kesk-eriharidusega, ema kodune. Isa töötab Valga KEK-is autojuhina. Peres neli last.

Side koduga rahuldav, koolis toimuva vastu huvi vähene. Vaiko eest hoolitseb 7. klassis õppiv õde, kes käib meie klassis ka mänge organiseerimas ja üritusi korraldamas (nn. tähejuht).

Vaiko on julge ja jutukas. Oskab ümbritsevat tähele panna ja seda õppetunniga seostada. Kaaslaste vastu heatahtlik ja väga abivalmis.

Raskusi on esemete tinglike kujutiste ja sarnase kujuga tähtede ning parema ja vasaku poole õigel tajumisel. Kaua aega esines peegelmirri, õppeaasta lõpuks jäid veel mõned numברי- ja tähekujud (3, 5, 6, S) ebakindlateks. Foneemikuulmise ja peenmotoorika häired, vasakukäelisus.

Riivo. Sündinud 30. sept. 1981, elab Otepää linnas. Vanemad keskharidusega, ema töötab "Arengu" Otepää jaoskonnas kateldajana, isa ART-is lukksepana. Peres on veel noorem vend. Kooli tuli kooli lasteaiast, side koduga on usaldav.

Riivo on väga rahutu poiss. Meeleolu on pidevalt eufoorilise varjundiga, käitumine impulssiivne. Puudub püsivus; ei suuda ühelegi tegevusele keskenduda, esineb rabelemist, keskendamatus. Häiritud on peenmotoorika, liigutused hüplevad.

Õppetevõus raskusi ei valmistanud, vaimne areng hea. Riivo lugemisõskus oli väga hea, talle meeldib teiste ees esineda ja näidata oma õskusi. Igast tegevusest haarab õhinal kinni, kuid tüdineb õsna pea. Kaaslaste vastu õsna sõbralik, kuid oma liigse rabelemise ja püsimatusega satub kergesti konflikti. Väga abivalmis ja usaldav täiskasvanute suhtes.

x x x

Lastevanematel on väga õululine teada, kuidas tema lapsel koolis läheb, millal hakkab lugema-arvutama jne. Lisaks isiklikele kokkupuudetele on tähtis ka koduse osalemine kooli ettevõtmistes. Kuigi meie napp liikumisruum paljut ei võimalda, püüdsime siiski mõned üritused lahtistena teha. Kõige rohkem vaeva nägid lapsed ettekannete õppimisega aabitsapeoks. Mänguruum oli kaunistatud laste joonistustega ning näitusega vanadest aabitsatest.

Ettelugemiseks valisime vanad aabitsalõõd ja -luuletused. Esinetti laulude ja luuletustega ning nukunäidenditega "Jälle hakkab peale", "Uhke Kukk ja Kuri Rebane".

Ka koolipeole järgneva jõuluõõhtu veetsime õheskoos kõuse all

- ootasime jõuluvana. Arvatavasti jäi paljudele meelde ka ühine perelõuna restoranis emadepäeval.

Lastevanematega arutasime läbi järgmise õppeaasta huvialase tegevuse ja selle ühise korraldamise.

III. KODULOOLINE VAATEÕPETUS ÜLDÕPETUSE KESKENDAJANA

"Üldõpetuse tuumaks on kodulooline vaateõpetus (e. kodulugu)."[☞]

Kodulugu kui üldõpetuse tuum hõlmab esijoones seda, mis on lapsele lähedane. Selleks on lapse enda elu, tema kodu, koduümborus. J. Käisi arvates saab kodulooliselt esitatut väljendada keeleliselt, kinnistada lugemise teel, töötada läbi arvutamisel ja ka kujutatavas tegevuses. Oma elamusi väljendatakse luuletustes ja lauludes, dramatiseeringutes ja mängudes. Seega on kogu üldõpetuslik töökorraldus väga tihedalt seotud koduloolise aine ja vaatlusega. Üleminek ühelt õppevõttelt teisele toimub sujuvalt ning kooskõlas tundeelu ja mõtetegevusega. Nii säilitab õppetöö oma sisulise seose ja üleminek ühelt õppeainelt teisele toimub vastavalt vajadusele, mitte kellahelina järgi. Terve õppepäev möödub terviklikus töös, iga järgmine tund saab eelneva loomulikuks jätkuks; arvestatakse õpilaste varasemaid teadmisi, oskusi ja huve.

"Õpetajale jätab üldõpetus rohkem vabadust õpetuse korraldamises, kuigi see teisalt nõuab temalt rohkem sihiteadvust, algatus- ja teovõimet."^{☞☞}

Niisiis arvestab üldõpetus õpetaja isikut ja tema tööstiili.

Üldõpetusliku tööviisi puhul on täheldatud, et lapsed töötavad suurema huviga, arenevad jõudsamini ning omandavad kergemini teadmisi ja oskusi. Paljudel õpetajail ja hariduselu korraldajail on üldõpetuse rakendamisel tekkinud hirm, et sel teel liikudes eemaldutakse ühtsest programmist ning õpilaste teadmistes ja oskustes tekivad ületamatud lõugad. Kõigepealt on asi selles, et kontrollijad ei pea silmas laste arengulist edenemist, vaid huvituvad hetkeseisust lugemisoskuses (lugemiskiiruse mõõtmises),

[☞] Käis, J. Uusi teid algõpetuses. Tln., 1932, lk. 20.

^{☞☞} Samas, lk. 21.

arvutamises (nni. tasemetööde alusel) jm. Üldõpetuses ei ole tead-
mised sedavõrd eesmärk kui arengu edendamise vahend ja mõõt.

J. Käis on arvanusel, et pole oluline, kuidas õppeaineid
järjestada. Peab arvestama nii teemade sisu ja laadi kui ka pe-
dagoogilisi nõudeid. Lähemas seoses kodulooga on emakeel ja joo-
nistamine. Kui teema käsitletus kestab pikemat aega, leiavad käsit-
lemist kõik tööviisid, lühemate teemade puhul valitakse töövõtted
ainekohaselt. Võib juhtuda, et üks teema pakub head ainet laulmi-
seks, teine aga voltimiseks jne. Vastavalt sellele valitaksegi ka
töövõtted.

Koduloolise printsiibi arvestamine eeldab liikumist tuntult
tundmatule ning lähemast kaugemale.

Eakohasuse printsiip omakorda eeldab, et valitud teema pakub
lastele huvi, rikastab teadmisi ja arendab isiksust. Tähelepane-
lik õpetaja leiab õpilaste abil huvitavad ainealad, mis tihti ei
ühti õpetaja poolt planeerituga.

Koduloolised teemad laiendavad õpilaste teadmisi kodukoha
loodusest ja inimeste tegevusest ning süvendavad laste huvi ümb-
ritseva vastu.

"Kui lapsepärane, eluligidane aine leiab käsitlelust lapse aktiiv-
sel osavõtul, siis ärkavad lastes mitmesugused tunded, aine
omandab selge tundetooni."²²

Koostades 1988/89. õ.-a. töökava 1. klassile, lähtusin kodu-
ümbruse vaatamisväärsustest, laste huvidest, aastaagadest ning
seni kogutud materjalidest. Valisin õppenädalaks ühe teema, mida
võis veel alateemadeks jaotada. Kava koostasini mitte pikemaks
ajaks kui nädalaks; siis on võimalik arvestada muutusi ümbritse-
vas elus ja looduses. Kodulooliste teemade käsitlemine oli üle-
vaatliku iseloomuga - eeldasin, et 6-aastastel lastel ei ole sü-
venevat huvi üksiknähtuste ja esemete, nende iseärasuste vastu.
Tajumine toimub rohkem emotsionaalsel tasandil. Tutvustasin jõe-
kohast ja teemale vastavat lastekirjandust, et äratada huvi ka
lugemise vastu. Lapsed otsisid meelsasti oma raamatuid antud
teema kohta lisa, tõid raamatuid kaasa, et ühiselt lugeda-vaada-
ta. Teemade valikut mõjutas oluliselt olemasolevas õppekomplektis
sisalduv õppematerjal, sest paljundusvahendite puudumisel ei ole
mõeldav kõike vajaminevat ette valmistada.

²² Käis, J. Uusi teid algõpetuses, lk. 40.

Koduloolised teemad, mida käsitlesin 1988/89. õ.-a. 1.klassis, võiks jaotada 4 rühma:

I. Aastaajalised muutused looduses ja inimeste tegevuses.

1. Minu kodukoht sügisel.
2. Üle õue astub sügis.
3. Talve saabumine.
4. Talv minu kodukohas.
5. Talvelõbud.
6. Uus aasta ja kalender.
7. Inimesed ja loomad erinevatel aastaegadel.
8. Loomad talvel.
9. Linnud talvel.
10. Kevade saabumine.
11. Laulikud hakkavad saabuma.
12. Kevadisi töid aias ja põllul.
13. Suvesse!

II. Minu kodu ja kodupaik.

1. Minu koduke on tilluke.
2. .... kool on minu kool.
3. Mida meie ümber tehakse.
4. Loomad kodus ja taimed toas.
5. Meeste töö ja meeste tee.
6. Isamaa.
7. Küll sa oled, emakene ...
8. Minu armas emakeel.
9. Looduse kaitsel.

Isamaa teema tuli minu töökavasse laste endi huvidest lähtuvalt. Suvel (1988) olid mõned lapsed koos vanematega käinud Tallinnas öölaulupidudel, paljud teadsid isamaalisi laule, igale pildile joonistati lehvima sini-must-valge lipp. Seega tunduski olevat õige isa-teema juurest isamaateema juurde minna ning lõpeks tutvustada Eesti kaarti ja leida sealt kodukoht. Rahvuslipu sünnilugu oli otseselt seotud kodukandiga - õtepäaga ning kõike seda sai lastele jõukohaselt ja huvipakkuvalt esitada. Ema-tee-malt oli loomulik üle minna emakeele juurde, sest vastuvõetud keeleseadus pakkus lastele huvi. (Kas nüüd peavad venelased eesti keeles rääkima? Kas meie ei peagi enam vene keelt õppima? jne.).

Teema "Looduse kaitsel" tuli töökavasse paigutada laste sellekohast huvi märgates. Matkal tegid lapsed oma kaaslasel märkusi, et pole ikkagi ilus prahti maha loopida ja hoolitsesid hoolega selle eest, et puhkeplats jääks meist maha puhtana. Kuna meie klassis oli lapsi, kelle vanemad töötasid maastikukaitsealal ning koduümbruses on mitmeid looduskaitse objekte, oligi õige aeg ka looduse kaitsmisele tähelepanu juhtida.

III. Teadmisi andvad ja silmaringi avardavad teemad.

1. Õppida on huvitav, teada saada põnev.
2. Muinasjutumaailmas.
3. Tubli laps ei ole raske olla.
4. Õnnetus ei hüüa tulles.
5. Kasulikud ja ilusad putukad.
6. Igal linnul on oma laul.

IV. Tähtpäevad.*

1. Õpetajate päev
2. Lähenevad oktoobripühad.
3. Kadripäev
4. Jõudke, jõudke jõulukesed,
niki-näki näärikesed.
5. Mao-aasta algas.
6. Vastlapäev.
7. Naistepäev:
8. Kevadpühad.
9. V.I. Lenini sünniaastapäev.
10. Saabuvad maipühad.
11. Emadepäev.

Tähtpäevad ei hõlmanud tervet õppenädalat, vaid piirdusid 1-2 päevaga (v.a. jõulud-näärid). Naistepäeva eel koondus peatähelepanu koolis töötavatele naistele (koka- ja koristajatädid, kasvataja, õpetaja). Rääkisime nende tööst ja lapsed valmistasid tänukaardi, muidugi valmis ka üllatus emale. Emadepäeva tähistasime perelõunaga restoranis, selleks puhuks oli õpitud laule ja luuletusi, joonistatud ema portree ja kirjutatud väike jutuke emast; kingituseks oli kimbuks oma käega nopitud kevadlilli.

---

* Mainitud õppeaastal olid kroonikalenderlikud tähtpäevad õpetaja jaoks veel vältimatult kohustuslikud.

Kuna lisandus uusi rahvalikke tähtpäevi (jõulud, kevadpühad), oli tarvis uurida ja tutvuda kombestikuga, paraku nappis asjaomast kirjandust.

Tähelepanuta ei jäänud ka laste sünnipäevad, igale hällilapsele joonistasid kaaslased ja ka õpetaja pildi, omal ajal tulid ka õnnesooviread. Pildid köitsime albumiks, mis koos lilledega sai sünnipäevakingituseks.

Koduloolise materjali leidmine ei valmistanud raskusi, selle rohkus on koguni seganud. Huvi koduloolise aine vastu andis tõuke koguda mitmesuguseid tekste, pilte, õppemänge ja -harjutusi. Aastate jooksul on kogunenud mõningane varu jaotus- ja saatematerjali, mis käsitlemise hõlbustamiseks on jaotatud temaatilistesse mappidesse. Samas leiduvad ka viited teemakohasele kirjandusele. Pildimaterjali olen kasutanud temaatiliste õppestendide valmistamiseks, mis aitavad kinnistada klassis õpitut ("Loomad talvel", "Ole tähelepanelik jalakäija" jt.), tutvustavad muutusi looduses ("Üle õue astub sügis", "Sügisest saab talv", "Tere, kevad" jt.) või rahvakombeid ("Vastlapäev", "Näärikombeid"). Mõned stendid pakkusid lastele võimalusi nuputamiseks ("Missugusest muinasjutust me oleme?", "Kas tunned kevadlilli?").

1. klassis seob ainealasiid lähtumine lähemast ümbrusest - kodust, kodukohast, selle loodusest ja inimeste tegevusest. Õppeainena tihendabki kodulugu laste kontakte kodukohaga. See on emotsionaalselt tunnetatud aine, mis arendab vaatlusvõimet, ergutab fantaasiat ja avardab silmaringi. Üksikvaatluste tulemusi omavahel sidudes areneb ka loogiline mõtlemine: Eraldi väärib rõhutamist, et üldõpetuslik-kodulooline õppeviis annab rohkesti võimalusi iseseisva mõtlemise ja suulise väljenduse arendamiseks. Kõnearendus seostub eriti koduloolise vaateõpetusega, mille tulemusel terituvad meeled ja tähelepanu ning rikastub sõnavara ja selle kasutamine.

Avarad on ka kõlbelise kasvatusvõimalused. Sellest seisukohast on eriti väärtustatav kaastunde ja armastuse tärkamine ja kujunemise looduse, kõige elava vastu; tegeliku elu vaatlustes juurdub lugupidamine täiskasvanute töö vastu. Töö diferentseerimine ning õpilaste võimete ja huvide arvestamine ongi vaadeldava õppeviisi peamine eelis.

Laste jaoks oli üldõpetus huvitav mäng, õpetaja jaoks aga

pingutav ja loominguiline töö. Rangete piiride puudumine tähendab, et iga järgnev tund on eelneva loogiliseks jätkuks, iga õppeaine üldõpetuse ühtses raas peab andma ka teadusi ja oskusi. Selleks on tarvis soetada ja paljundada rohkesti didaktilist materjali. Koolide paljundamisvõimalused on kesinad või puuduvad üldse. Näitvabendid, mängud ja harjutustena on enamasti õpetajate oma loominguiline käsitöö. Olemasolev õppekirjandus 1. klassile lähtub õppeainelisest käsitlusviisist ja soovab üldõpetuslikke kavatsusi vaid osaliselt. Üldõpetuslik õppetöö on temaatiliselt tsükliline ja keskstatud õpetaja vahel valikul ühele või kahele ainevaldkonnale. Minu arvates on üldõpetusele üldsobivat õppekomplekti raske kokku seada, sest õpetaja isikupärast käsitlusviisi ja õpilaste individuaalsust, samuti kohalike olusid ja võimalusi ei saa lõpuni arvestada. Unifikseeritud õppekomplekt suruks nii või teisiti õpetaja jüika raami. Optimaalseks lahenduseks tuleb püüda käsitlusvariantide (ja vastavate materjalide) paljusust - valikuvõimalust. Soopärast tulebki soovitada omavalmistatud õppematerjalide koondamist võimalikult paljudelt õpetajatelt ning nende paljundamist kas kooliti või siis riatuslikuma koopereerimise teel.

Arvesse tuleb võtta ka jõudluse erinevat taset. Koolitööd alustavad ju ka need lapsed, kes pole veel kooliküpsed. Need lapsed ei suuda jälgida kaaslast ega õpetajat, hoidatud on passiivsed. Kooliuisukud on küll läbi teinud vastavad katsed ja arsti läbivaatusel füüsiliselt arenenuks tunnistatud, ometi satub kooli küllaldaselt nõrga jõudlusega lapsi. Seda kontingenti rohkendevad eriti lasteaiaarühmas käimata lapsed. Loodeatakse kuidugi, et õppekollektiivis hakkab laps kiiremini arenema. Haridusprogramm "Eesti algkool" näeb algkoolis ette ka erinevad jõudlusastmed 1. kl. 1-3 aastat). Ometi jääb olukord pingeliseks, sest kooliuisukute hulgas on ka nõrga tervise ja närvikanjustustega lapsi, samuti vaimse peetusega lapsi, kes enamasti pärit sootsiaalsetest kodudest. Lühidalt - vaimse alaarenguga laste arv üldkoolis ei vähene, pigem vastupidi. Arvatakse, et potentsiaalseid hälvikuid (õpiabi vajavaid) on kuni 1/3 õpilaste üldarvust. Mõistagi vajab see kontingent ka jõukohast õppekirjandust. Nende asjaolude arvestamine pole praeguses materiaalses olukorras lihtsalt võimalik.

J. Käis soovitas õpilastel ise teha töövihikud, kuhu saab

Küll kleepida, kirjutada ja joonistada. Arvan, et 1. klass sellise tööga veel toime ei tule, küll aga 2.-4. klassi õpilased, vähemalt teatud koduloolise teema ulatuses. 1. klassis võiks olla kasutusel töövihik (või -lehed) kõige üldisemate kodulooliste teemadega, mis sobivad igasse kooli, igale õpetajale (aastaajad, loomad, linnud jms.). Lisaks koduloolise ainele võiks üks tööleht sisaldada lugemisainet tugevamatele (või nõrgematele), samuti kirjarahjutusi, näpunäiteid meisterdamiseks, nuputamisesülesandeid jms. Huvi pakub ka kontuurpiltide värvimine (lõpetamine), nii et osa pilte võiks olla must-valged.

Näide.

Tööleht "Sügis metsas"

1. Pilt sügisest metsast: puud (kuusk, kask, haab), seemned (kärbseseen, puravik, kukeseen, pilvik), seenekorviga tüdruk, kuskilt paistavad jänku kõrvad, orava saba, lehtedesse on peitunud siil; ülal vihmapihv; pildi all tühi korv.

Pildi all küsimused:

MIS ON METSAS?

KES ON METSAS?

Kõrval tekst lugemiseks:

SAJA, SAJA, VIHMAKE!

SAJA, SAJA SEENELE!

VIHMA SOOVIB KASESEEN,

JUUA TAHAB KÄRBSSEEN.

KASVAB KIIRELT PURAVIK,

PUNA-PÖSKNE PILVIK PIKK.

LÄKI, SÖBRAD, SEENELE!

Ülesanded pildi kohta:

Vasta küsimustele!

Värvi seemned (mõned seemned pildil värvimata).

Jutusta, mida teeb ... ?

Näita noolega, mida korjavad korvi.

Võib mängida matkimismängu "Seenele!". Õpilastel on käes korvid (aplikatsioonid).

Õpetaja

Õpilased

Saja, saja, vihmake!

Saja, saja seenele!

Vihma soovib kaseseen,
juua tahab kärbseseen.

Kasvab kiirelt puravik,
punapõskne pilvik pikk.

Läki, sõbrad, seenele!
Korvikese kaasa võtan,
üle põllu metsa tõttan.

Puude ja pöösaste all magavad
sooja sambla sees suured
ja väikesed seened.

Seenemikk, seenemikk,
küll sa oled imelik,
magad seni sambla sees,
kuni leian sinu eest.

(Õpetaja jaotab põrandale laiali seente aplikatsioonid.)

Ärka üles, seeneke!

Lapsed tulid sind otsima!

- koputavad sörmenukkidega lauale
(põrandale);

- tõusevad kükkasendist aegamööda,
moodustavad kätega seenekübara;

- sõnade "kõrged puud" juures si-
rutus, "madalad pöösad" - kük-
kasend;

- kõik on kükkasendis ja sulevad
silmad;

- kükkasendis või istudes, silmad
suletud;

- tõusevad, hakkavad seeni korja-
ma.

Kui kõik seened on leitud, räägivad õpilased, mis seened
korvis on. Kui seeni ei tunta, nimetab õpilane seene värvuse.

2. Pildid võrdlemiseks:

suur ja väike kärbseseen,
suur ja väike puravik,
väike ja suur kaseleht,
ühesuurused haavalehed.

3. Jätka rida! Värv!

4. Meisterda (näidised) -

tammeterudest madu,
kastanimunast ja tammeterust mehike,
pihlakamarjadest kaelakee,
puulehtedest liblikas.

Kui töövihiku (-raamatu) maht võimaldab, võiks see sisaldada ka viiteid teemakohasele lastekirjandusele, heliplaatidele jms., samuti tekste ettelugemiseks.

Õpetaja tarvis võiks koostada koduloo käsiraamatu, mis lisaks metoodilisele juhendamisele (1.-4. klassis) pakuks lisamaterjali enam käsitlust leidvate teemade kohta. Selles leiduva materjali hulgast teeb valiku õpetaja, arvestades laste eelteadmisi ja huve. Mõnda teemat käsitleb üks õpetaja 1. klassis, teine leiab selle vajaliku olevat 3. klassis. Vastavalt sellele peaks raamatus leiduma erineva raskusastmega harjutusi ja ülesandeid. Lisaks koduloolistele lugemistekstidele ja luuletustele leiduks ka valik tekste ümberjutustusteks, pildiseeriaid, deformeeritud lauseid ja korrektuuriharjutusi keelelisteks ülesanneteks. Matemaatikatundideks oleksid kohased tekstülesanded, mis lisaks arvutamismõnule annavad ka teadmisi. Töö- ja kunstiopetuses oleks tarvis tööde loetelu ja näidised erinevate tehnikate kasutamisest. Lisaks veel huvitavaid mänge õppetegevuse mitmekesistamiseks ja võimlemistundide sisustamiseks.

Üldõpetuse laiem levik nõuab temaatiliste ja aineramatute kirjastamist algkoolile, millega varustatakse eelkõige kooliraamatukogusid.

Eakohased ja kauni kujundusega on R. Saluri loomaraamatud ("Linnud. Konnad ja maod", "Koduloomad" jt.), kuid neid on vaid mõni eksemplar raamatukogus.

Moodne algõpetus vajab veel paljutki, et õpetaja igapäevane töö muutuks sisukamaks ning vähem vaeva nõudvaks. Paraku on haridusele ja koolile nõutatu tänaseni suures osas vaid üleskutsseteks jäänud.

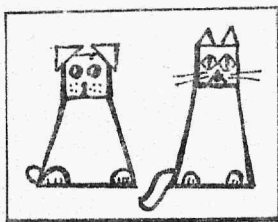
Vaatamata raskustele, mida toob kaasa uue rakendamine, leiab iga üldõpetust järgiv õpetaja võimalusi töö mitmekesistamiseks ning kasutab neid enda ja laste huve-erisusi silmas pidades.

Näiteid koduloo teemade kohta

Kodulooline teema: KODULOOMAD

Päevateema: Koer ja kass.

- Mõistatus koerast ja kassist.
E. Esop "Kes me oleme?"
- Jutustamine: Minu (vanaema) koer (kass).
- Võrdlemine: KOER JA KASS (pildid)
- häälitsemine;
- mida ta oskab?
- mida teeb, kui on RÕÕMUS?
- mida teeb, kui on KURI?
- Ettelugemiseks E. Rappo "Sabaotsakesed".
- Võltimine: koer ja kass (kasutada ajakirjade paberit või tapecti).

- Rühmitamine ja loendamine: paberist volditud loomakestest hulga moodustamine, ühise nimetaja leidmine, loendamine; rühmitamine suuruse ja värvi järgi.
- Häälikuõpetus, lugemine: koerte ja kasside nimed, eristamine kuulmise (lugemise) teel; eraldada koerte ja kasside nimed joonega.
Tahvilil: MUKI   MIISU
                  MURI   TIPSI   INTS   KURRI
                  PAUKA   REKS   NURR
                  NÄSSU   KÕUTS
- Kirjutamine: oma koerale ja kassile sobiva nime valimine (mõtlemine), nime kirjutamine volditud loomakese tagaküljele.

9. Dramatiseerimine (nukuteater valditud loomadega):

H. Rammo "Tiksi tarkus".

Rehvikultuuri-minutiks: 5 koerakost (näpumäng) -

"Kop-kop, kes selles majas elab",

"Kuts läks karja".

Kodulooline teema: LOOMAD TALVEL

Päevateema: Jänese elu talvel. Stend "Loomad talvel" (loomad talverüüis ja nende jälgede kujutised).

1. Mõistatus jäneseist:

Talvel valgeks muutub maa,

valgeks muutun mina ka.

Valged siis mu pikad kõrvad

ja mu valge sabajupp.

Hüppan rõõmsalt hupp-hupp-hupp.

2. Jutuustamine (täpeli abil): Mida tead jäneseist?

KES TA ON?

MIDA TA SÖÖB?

KUIDAS TA

HÄÄLITSEB?

KUS TA ELAB?

MISSUGUNE TA ON?

MIS KASU ON TEMAST INIMESEL?

3. Ettelugemiseks: I. Sokolov-Mikitovi "Aasta metsas" (jänese talvel).

4. Kirjutamine ja lugemine kirjavihikust (lk. 55).

Lause JÄNES JÄTAE JÄLJED JÄRELE lugemine ja ärakiri; ülesanne jälgedest (samal lk.).

5. Lugemine: J-tähega sõnad ja laused (tahvlitekst)

JULGE JÄNES.

JAHE JÄÄTIS.

VARES JAAK JOQB JÖE VETT.

JULGE JÄNES KÖNNIB JÄÄL.

JUTA JA JUKU SÖID JÄÄTIST.

6. Joonistamine ja voltimine: luuletuse "Kuused ja jänesed"
(I. Pivovarova, tõlk. H. Mänd)
kuulamine -

Kuused kõik kannavad valgeid rätte,
tõmbavad villased käpikud kätte.

Mõnusalt tukuvad üleval mäel,
külma ei tunne nad pakase käes.

Kuuse all hüppavad jänesejütsid,
neil pole mantleid ja puuduvad mütsid.
Aga ka jänesepcistel on palav,
sooja neil annavad väledad jalad.

A. Kuuskede joonistamine (rasvakriit).

B. Jänesse voltimine ja kleepimine metsapildile.

Kohakultuuri-minutiks: Jänku hüppas metsa all.

Päevateema: Orav talvel.

1. Lugemine: Aabitsast (lk. 125) "Vaikne lumi".

2. Ladumine: TÄNA SAJAB LUND.

LUMI ON MAAS.

3. Jutustamine (seinapildi järgi): Mida teevad loomad, kui lund sajab? Pöörata tähelepanu oravale (kus ta elab? mida talvel sööb? missugune on talvekasukas?).

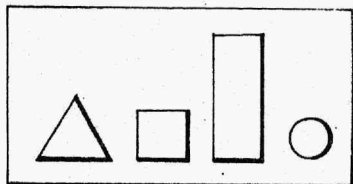
4. Ettelugemiseks: "Orav ja tuul".

5. Lugemine (tugevam grupp) - kirjavihikust (lk. 45) salmike oravast.

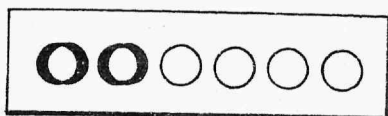
6. Kirjutamine: O - ORAV - ORAV ON VÄLE.

7. Matemaatika:

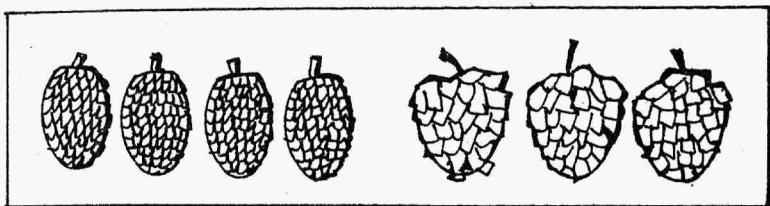
A. Mille moodi on O-täht? geom. kujundite ja o kinnistamine;

B. 0-dest 4 võrduse koostamine ja kirjutamine:

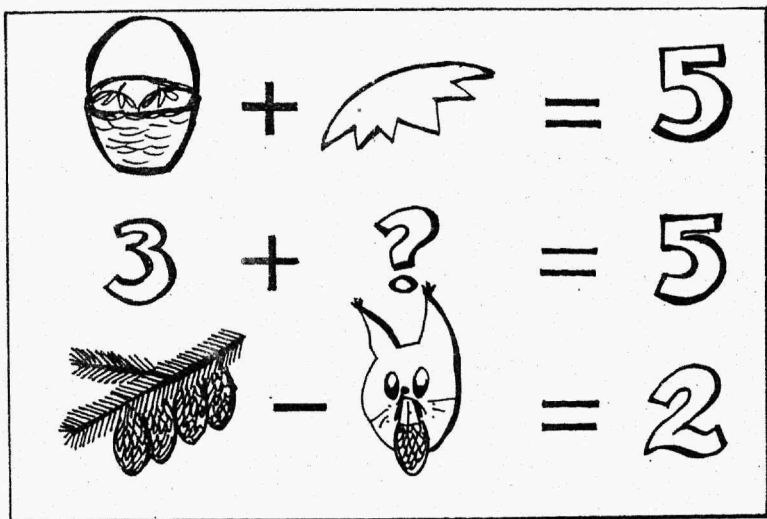

C. 4 võrduse koostamine ja kirjutamine pildi järgi:

Pildi järgi matemaatilise jutukese koostamine.

D. Nuputamisülesanded:

8. Võimlemine: metsajooks (ronimine üle takistuste), käbide korjamine ja täpsustriksed.

Koduloolane teema: LINDUD TALVEL

Päevateema: Leevike

1. Ettelugemiseks: "Miks leevikesel on punane kõht" (õpil. oma looming, ilmunud "Sädemes").
2. Jutustamine: "Mida tean leevikesest" (tabeli "Kes ta on?" abil).
3. Lugemine ja ära kirji tahvlilt:

LEEVIKE

LEEVIKE ON ILUS LIND.

TAL ON PUNANE PUGU.

TA SÖÖB SEEMNEID.

(Tugevam grupp loeb lugemiskaartidelt leevikesest.)

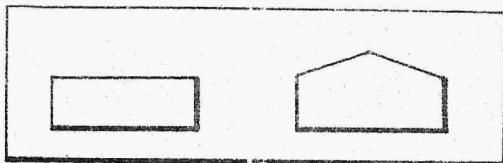
4. Häälikõpetus: ülipika ja pika täishääliku eristamine, sõnatulpade lugemine.

LEEVIKE

SIILID

SÕOVAD

SUURE KUUSE

SÖÖB

SEEMNEID

VIIS PUUD

KUUS SIILI

5. Ladumine:

LEEVIKE SÖÖB SAIA.

SIIN ON VIIS SIILI.

6. Arvutamine:

A. Võrdlemine

või =

5 . . 3

2 . . 5

4 . . 2

5 . . 5

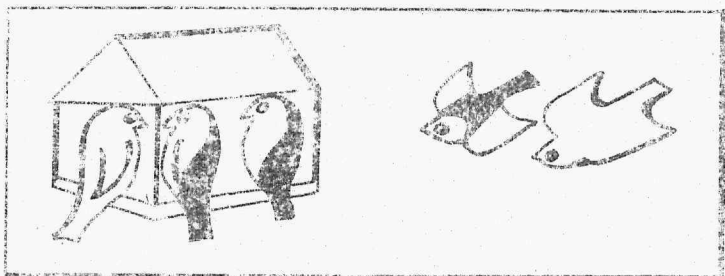
1 . . 5

3 . . 1

B. 4 võrduse kirjutamine pildi järgi:

C. Matemaatilise jutukese koostamine, võrduse kirjutamine:

7. Tõõõpetus: psbornomaaligi (leevike või tihane) lõpetamine.
(Need, kes sellega valmis, võrviivad leevikese kontuurpilti.)

Kohakolituuri - tiidiks: Tii-tii tihane.
Linnud tulevad teri nokkima.

Päevateema: 6 veebruar - mao-aasta algus.

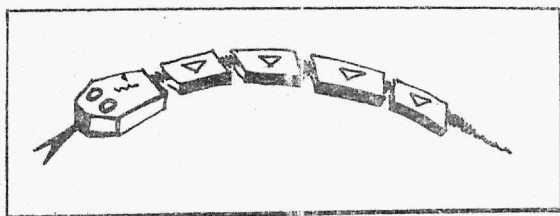
Riulil tekst "Tead mao-aastat!" ja pildid Eestis elavatest madudest.

1. Õppejutu raamkava: Lapsed, kes kooli tulevad, loevad ja nuputavad, mõned on kuulnud, et algab mao-aasta.

Tutvustan lühidalt idamaade kalendrit, milles iga aasta kannab mingi looma nime. Mis aastal oled sündinud?

1981. aasta oli kukeaasta,
1982. aasta koeraaasta,
1989. aasta on nimetatud mao-aastaks.
Kas Eestis elab madusid?

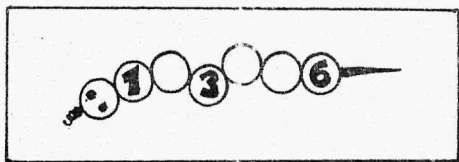
2. Ettelugemiseks R. Saluri "Konnad ja maod" - katkendid rästimüüri ja nastikust; piltide vaatlus ja võrdlemine.
3. Tikutopsidest mao meisterdamine:

Tööd jõutakse valmis mao-nasta alguseks (10.36). Marko arvab, et see on mürgitsisternidega madu. Tikutopsidest maod leiavad koha riivilil. Järgmisel hommikul avastavad lapsed "tsisternides" kommid.

4. Matemaatika:

A. Puuduvate arvude leidmine:

B. Tutvumine number 6-ga ja selle kirjutamine (töövihikust lk. 40).

5. Lugemine ja kirjutamine:

suur- ja väiketähed (Aabits lk. 121).

Tahvlil: uss - USS
                   kukk -
                   koer -
                   madu -

Kirjuta need sõnad suurte trükitähtedega.

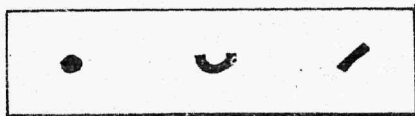
6. Kirjutamine: tutvumine suur- ja väiketähga S (Kirjavihik lk. 50). S-i kirjutamine (õhus, tahvlil, vihikus).

Kehakultuuri-minutiks: näita käega, kuidas lookleb madu.
"Ussinäng".

Kodulooline teema: MINU ARMAS EMAKEEL.

1. päev

1. Lugemine: lugemispala "Kiri" (Lugemik, lk. 26) - lugemine, 1-ga sõnade leidmine tekstist (kiri, ninale, siiski, ikka, prillid, mida, nime) ja pikkuse määramine.
2. Häälikuõpetus: häälikute pikkuse võrdlemine, sõnatulpade lugemine:

kiri	kiire	kiiri
nina	Niina	hiir
sile	siilil	(3) siili
tina	Tiina	tiibu

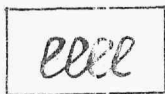
3. Ärakiri tahvlilt: tekstist Malle kirja leidmine ja lugemine. Ärakiri tahvlilt.
4. Matemaatika: mõiste PAAR kinnistamine; pildil (sokid, suusad, saapad, uisud jms.).
  - A. Loenda mitu eset on!
  - B. Ühenda paaridesse!
  - C. Loenda, mitu paari on!
5. Joonistamine: kindapaari joonistamine šablooni järgi, kinneste kauristamine mustriaga.
6. Ladumine (kirjutamine) ja lausete järjestamine tegevuse toimumise järgi.

MALLEL ON NÜÜD SOE SALL.
LAMMAS ANNAB VILLA.
VANAEMA KOOB SALLI.

Kehakultuuri minutiks: kudumine, plaksumäng.

2. päev

1. Lugemine: lugemispala "Parem ja vasak" (Lugemikus lk. 22) - lugemine, tekstist e-häälikuga sõnade leidmine, e e pikkuse määramine.
2. Ladumine: tekstist leitud e-ga algavate sõnade ladumine.
3. Kirja selharjutused: tutvumine kirjatähga e, kirjaharjutusi parema ja vasaku käega (õhus, tahvilil, paberil) -

4. Matemaatika: mõistete "parem ja vasak", "paremal - vasakul" kinnistamine:
  - A. Tekstist vastavate lausete leidmine ja lugemine.
  - B. Pildi (lugemikus, lk. 23) vaatlemine ja jutustamine.
5. Vastandtähendusega sõnade leidmine:

vasak	-	parem
hästi	-	
paha	-	
üleväl	-	
ees	-	
6. Sõnapaaride moodustamine:

soe	päev
välke	külm
öö	suur
ei	seal
siin	ja

Kodulooline teema: LAULIKUD HAKKAVAD SAABUMA

Päevateema: "Kuldnook"

1. Mõistatus (üks õpilane loeb lugemiskaardilt):

Alas õunu, vaarikaid,
kurke, kapsaid, kaalikaid
ussid sööma kipuvad,
saagi ära rikuvad.

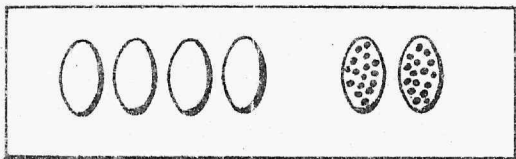
Mina aga aeda kaitsen,
pojale viin, ise maitsen,
tõuke, kärkseid, putukaid,
igat sorti mutukaid.
Mustas kuues töötan ma
oma kuldse nokaga.

2. Kuldnoka laulu kuulamine heliplaadilt.
3. Jutustamine-kirjeldamine teemal "Mida tean kuldnokast" (tabeli järgi).
4. Ärakiri tahvlilt:

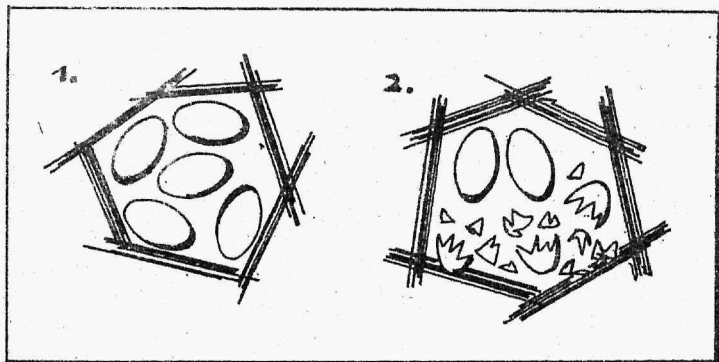
PUU OTSAS ON PESAKAST.
SEAL ELAE KULDNOKK.

5. Matemaatika:

A. 4 võrduse koostamine ja kirjutamine:

- B. Tekstülesannete koostamine, lahendamine ja võrduse kirjutamine:

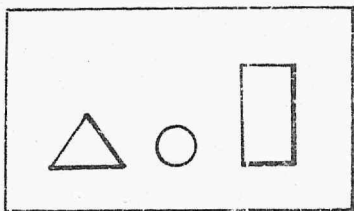

6. Lugemine: lugemiskaardid (4 raskusastmes).

7. Tööõpetus:

A. geom. kujundite kinnistamine (igal õpilasel on šabloonid):

B. Kujunditest pesakasti ladumine.

C. Pesakasti osade joonistamine värvilisele paberile ja väljalõikamine.

D. Pesakasti liimimine varem valminud pildile "Kevadine kask".

Kehakultuuriminitiks: "Lendab - ei lenda".

Kõdulooline teema: IGAL LINNUL OMA LAUL

Päevateema: Eesti rahvuslind - suitsupääsuke (2 päeva).

1. Jutustamine: Mida tead pääsukesest tabeli "Kes ta on?" järgi.

2. Pääsukese laulu kuulamine heliplaadilt, vanarahvatarkused ja mõistatused pääsukesest.

3. Salmikese õppimine ja kordamine liigutuste saatel:
tahvlil -

MIDLI - MADLI

KUDLI - KADLI

SÄRK LÄKS LÕHKI

SÄRTS - SÄRR!

4. Ärakiri tahvlilt.

5. Lugemine: tekst "Pääsupesa" (Lugemik, lk. 88): pääsukese laulu leidmine tekstist, kuidas öeldakse pääsukese laulu kohta?

6. Matemaatika:

- A. Numeratsiooni harjutused (pääsukeste aplikatsioonid numbritega 1-10), loendamine, järjestamine.
- B. Järgarv sõna, küsisõna MITMES? kasutamine.
- C. Arvude (pääsukesed) asendamine.
- D. Tekstülesannete koostamine situatsiooni järgi, võrduse kirjutamine.

7. Jutustamine: "Olen väike pääsuke" (mina-vormi kasutamine).

8. Töö- ja kunstiõpetus:

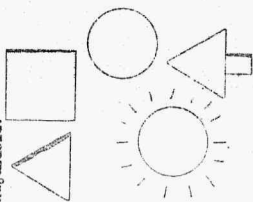
- A. Joonistamine - mida võis pääsuke ülalt kõrgelt näha? (akvarell).
- B. Käärilõiked - pääsukese joonistamine šablooni järgi, väljalõikamine mustast paberist, kleepimine joonistusele.

Näitus valminud töödest.

9. Korrektuurharjutus (sisulis-keeleline korrektuur):

PÄÄSUKESSEL ON MUST KUUB JA KOLMEHARULINE SAPA.
KÕHU ALL ON TA VALKE.
PESA TEEP TA LIIVAST JA SAVIST.

Mäiteid mäeajastööksavendest 1, klassis (1988/89. õ.-a.)

Koduleoline teema	Jutustamine ja kõnarendus	Loemine ja näelikukõpetus	Arvutamine	Kirjastohnika	Kõheline tegevus	
	2		4	5	6	
<p>MU KODUKE ON TILILINE</p> <p>Ferekkond, sugulased</p> <p>Luugupidamine ja tänuilike.</p> <p>Õppekäik linnas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • erinevad majad • erinevad kodud • majade ümbrus 	<p>1. Mänu kodu, Aadress.</p> <p>2. Kes kuuluvad meie peresse. Ees- ja perekonnanimi.</p> <p>3. Täiskasvanute ja laste töö kodus.</p> <p>Omavahelised suhted.</p> <p>4. Isa ja ema töö.</p> <p>5. Ferekondlikud sündmused kodus.</p> <p>Kodu kaiteeb loet.</p> <p>Aabits lk. 8 - 9</p> <p>lk. 12 - 13</p> <p>lk. 14, 16, 17</p> <p>lk. 40 - 41</p> <p>Dramatiseering:</p> <p>E. Kuus "Mees muisi"</p>	<p>LAUPE JA SÕNA</p> <ul style="list-style-type: none"> • sõnade mitmekesisus • sõnade kõleline erinevus • sõnade tähendus • sõnade eristamine lauses • sõnade järjekord • lause noopekeen <p>Aabits lk. 10 - 13</p> <p>Sõnavara 1 - 8a</p> <p>HÄÄLIK JA SÕNA</p> <ul style="list-style-type: none"> • sõna jaotamine häälilike-tekks • häälilike järjekord • sõnade ühendamise <p>ja nooridega</p> <ul style="list-style-type: none"> • ümarnoopide perekonda <p>Aabits lk. 13 - 19</p> <p>Sõnavara vaestav kodul. teemaile</p>	<p>GEOMEETRIILISED KUJURDID</p> <ul style="list-style-type: none"> • ring • kolmnurk • nelinurk <p>Ühtlannu ja tÕp-kujutlust, vastlusuustame mõistet.</p> <p>Arendane ruum-kujutlust, vastlusu ja võrdluseksust.</p> <p>Erinevad ja ühised tunnused</p> <p>Py. lk. 3 - 6</p> <p>Kõidsteud:</p> <p>RING (1-kujuline)</p> <p>KOLMNURK (-ne)</p> <p>ÜNELANGUPE</p> <p>NELINURK (-ne)</p> <p>Loogilise bloki kujutitost muistri ledamine (hädise järgi)</p>	<p>Näme kirjutamise lk. 4 - 5</p> <p>Vuak ja parem Eesi lk. 6 - 7, 8 - 9</p> <p>Silmanõõdu arendamine, suuna mõiste lk. 10</p> <p>Mistatamine, vastlusu pildi järgi.</p> <p>Nõpunguude õppimine.</p>	<p>Tutvamine kirjavihikuga.</p> <p>Pliatsiloid ja istumis-asend</p> <p>Näme kirjutamise lk. 4 - 5</p> <p>Vuak ja parem Eesi lk. 6 - 7, 8 - 9</p> <p>Silmanõõdu arendamine, suuna mõiste lk. 10</p> <p>Mistatamine, vastlusu pildi järgi.</p> <p>Nõpunguude õppimine.</p>	<p>Meisterdõmine "Mänu kodu" (võitmine, joonistamine, käärilõikad)</p>
<p>SAATEMATERJAL</p> <p>Stend MU KODUKE</p> <p>Mepid 7 Meie pere</p> <p>9 Mõng, süngusajad</p>	<p>Etalugeineisels</p> <p>A. Fõrvik</p> <p>"Asterist on kaar"</p>	<p>Mõngud: Ütle sõna</p> <p>Slas sõna</p> <p>Asta saamele</p>	<p>Loogiline blokk</p> <p>Kujutitõ sõhloosid</p> <p>Mõng "tunne kuju"</p>	<p>Nõpungud:</p> <p>5 Ioonneest</p> <p>Plaksuming</p> <p>Aablik ja rusikas</p> <p>Mänu sõrmed</p>		

LOOMAD KODUS JA

TAIMED TOAS

1. Miu heoloomad
2. Koduloomad
3. Koer ja kass
4. Kodulinnud
5. Taimed aknalaual

Dramatiseering
"Pipi ratsus"
(pehmetest viititud
koera ja kasside)

Etalüüsimiseks
E. Roppo "Saboteer-
kesed"

Rahlikava 3 pükist

Harjutuse tõnemeenulihist
ja noopkooma ksuutemist.

Ettevalmistus ülipära
täishääliitruhandi kirja-

pidile, ülemisekubis

(noopkooma kujundamise

krand)

Aabtu lk. 39 - 49

Sõnavara II AB

ROHMATUMINE

Esoteet ühiseid tun-
nusid, kõrvetunne

ja rõõdumise

Hulkude moodustamisel

16, ühise nimetaja

leidmise

Tv. lk. 27-28

Elulge tunnuse 66-

astumise, hulga

piirumise jooniste

Üldistamine

Tv. lk. 26, 31

Hulkude erinevad

seatusviisid, rüh-

mitteainsid

tunnuse alusel

Tv. lk. 29

Võitmine

Harjutuse jõuetamast
erineva ledusega veelik.

Yuraja vabõ jätmine

Tv. lk. 26

Harjutuste vahelise vänd-

materrjilla (tõrude, kasta-

mine silma järgi, sü-

nimunud) loomakasse

veedada joonistuste

kontuuride varvaste

Febimärtsõõ

(makulatuuriat)

lk. 39

"Münu kääsu"

Õhieted ülal-all

lk. 36

Harjutus "Kettu" vabvillil

ja viidibus

lk. 39

Kringliharjutus vabvillil

ja viidibus,

õhietestumaine puuõõri

pinnal

lk. 40

SAATEMATERJAL:

Stend. Loomad vabõ-

vad kaistet.

Rapid 16 Koduloomad

14 Kasse 18 Koer

11 Kodulinnud

Tabel kirjeldamiseks: Koopkoomid

ESS TA ON?

MISPOUNE TA ON?

KUIDAS TA KUS TA ELAB? #51statabasid

HALLITSEB? MIDA TA

SÕÖB?

MIS KASU ON TEMAST

IRIMESEL?

Kõnefiktsioonid

harjutused. Kodu-

ja metsiõõmad

(tabel)

Loogiline Mõkk ja

võvill, yunged

Loonude spikatsioon.

21.-25. november

1	2	3	4	5	6
TALV MUU KODUKOHAS	1. Lumehelbete jutustab ("mina" vormis)	Häälik ja täht H	Arv ja number 1, 2, 3, 4	Tutvumine uus kirja- vihkuga	Kadrimeeskide valmistamine
Kadriläpär - 25. nov.	2. Inimeste tegevus talvel.	E-ga sõnade lugemine ja ladumine	Loendamise mudel	Res- ja perekonnanimi	Kadrikoobeetik (kadrisantide (I ^B) vastevõtt)
Õppeahtik kooli ümbruses	3. Kadrikarneval	Aabits lk. 88-89	Esemete arv ja hulk	Mine kirjutamine lk. 4 - 9	Mänguruumi kaunistamine
. punde tundmine	Aabits lk. 84-85	Kellele? Kellele?	Arvu ja numbrilise seos	Tutvumine trüki- ja kirjutamisvahenditega	karnesvaliks
. inimeste tegevus	4. Talispordikeskus - ...	2- ja 3-sibilistide sõnade lugemine aabitsas lk. 86-87	Tv. lk. 2 - 4	(4 graaemil)	Joomistuste mõitus
. lusekotte paksumis on lums allpoisid		tabuliit. Lugemiskaartide kasutamine tõe diferentsseerimiseks.	Lume sügavuse mõõtmine		
KADRIKARNEVAL		Aabits lk. 89-90			
koos I ^B klassiga		Kirjavahemärgid			
		. ? !			
		Küni- ja hüüdlause intonatsioon.			
		Tekstis ja pildil sisalduva info seostamine			
		Aabits lk. 91			
66					
SAATUMATERJAL:	Ettelugemiseks	Lugemiskaardid "Taly"	Lauletus "1 - 5"	Mäpu- ja rütmiharjutusi.	
Kadrilaulud heilplandilt	J. Käis "Võiksed mandсандид" lk. 10-11	Mõistatus lumbelbest, ahjust	Loogiline blokk	Tähestik	
Mapp 58 Rahvakalender	lk. 56		Värvilised pulgad		
33 Taly	Lumehelbete seakate				

1	2	3	4	5	6
LOOMAD TALVEL	1. Loomad, kes magavad talveund	J häälik sõna algul.	Arv ja number 5	P ja R tähe tundmise ettevõtte.	Laulute "Kaused ja Jüri sead" illustreerimine
Metsaloomad peavad ise enda eest hoolitsema	2. Jänes	Jugemine tahvliilt, ladinic: JUES OHI SUVEL MAAL. SEAL OHI JÄRY	Arvu 5 asendajad	Tähe kirjutamine	1. Rasvakiiritidega kuusk de Joonistamine
Toidu bankimise mured talvel, lumi raskendab loomade elu	3. Orav	Ulitugov sulgihäälik hil-	Üleannete lahendamise 5 piirces	Sõnu P ja R-ga	2. Jänesse võltimine ja kloojeimine metsapiilid
Kes hoolitseb loomade eest?	4. Hunt	õige järel	Mätem. jutukesed loomadest	Tv. lk. 34 - 37	Joonistusevõistlus (koos klassiga)
Õppekkik metsa, loomadele toitu viimsel võimalusel jälgede vaatlus	5. Rebane	Õppimise lk. 116 - 117	Õpilane kirjutab	Sõnade kirjutamine tahvliile (pärast ladinic)	Muinasjutude ("Wneris", "Kakuke", 3 karu) illustreerimine
		Muinasjutude kuulamine ja jutustamine pildiseeria järgi	Õpilane kirjutab		Joonistuste näitus suure majas, hindavad koolilaste laasad
		Aabitv lk. 117 - 119	Üleandeid 5 piirces, paneb ümbrikusse, ümbriku peale kirjutab kaasõpilase nime		
		Muinasjutu "Wneris" dramatiseerimis	Õpilane kirjutab		
		Muinasjutu tegelased - loomad	"Postipoise"		
		"Kirjad" ja saaja	Õpilane kirjutab		
		Ette lugemiseks: "Härja majs"	Üleandeid 5 piirces, paneb ümbrikusse, ümbriku peale kirjutab kaasõpilase nime		
		Jugemistekste (loomad talvel) tahvliil	Õpilane kirjutab		
SAATUMATERJAL:	Tabel kirjelamiseks	Muinasjutustatud loomadest (avaritiilil vastemiseks)	Õpilane kirjutab		
Stend. Loomad talvel	Kes ta on?		"Kirjad" ja saaja		
Mapp 34 Loomad talvel	R. Saluri "Metsaloomad"		Lahendab saadud		
	Sokolov-Mikitov		Üleandeid		
	"Aasta metsas"		"Kirjade" kontrollimine		
			mine jüäh postipoisi koduseks üleandeks		
					Laulu "Hiretips" kuulamine heliplaadilt

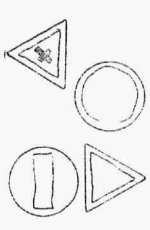

3.-7. aprill

1	2	3	4	5	6
ÕNETUS EI HUDA TULLES	1. Tuletiek pole mängu- asi 2. Tuletõrjajate töö 3. Mida nägin-kuulin tuletõrjedes 4. Minu koolitee	lk. 38 lk. 39 lk. 74 lk. 46	Arv ja number 9 Number 9 kirjute- mine Arvurida 1 - 9 (Võrdlem. asukoht)	Arvkiirte Arvu 9 asendajad	Arvkiirte Arvu 9 asendajad
Õpetavaliikl lapsel ei juhtu õnnetusi	- VAD lõpuliite tegusõnade leidmine, tähendus Ainus ja mitmus. Mitmes. s.t. väline Ainususe muut. mitmus Mitmeses olevate sõnade leidmine teatavat	lk. 11	Arvurida 1 - 9 (Võrdlem. asukoht)	Arvkiirte Arvu 9 asendajad	Arvkiirte Arvu 9 asendajad
Õppebaid tuletõrje- deposse	Etelugemiseks rühmas J. Rannap "Hüülü"	lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54
			Geomeetriaalsete ku- jundite (	Geomeetriaalsete ku- jundite (	Geomeetriaalsete ku- jundite (
			kiinnistamine sooses liiklusemärkega	kiinnistamine sooses liiklusemärkega	kiinnistamine sooses liiklusemärkega
			Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)	Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)	Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)
			Korrektureerijutus (keeleline)	Korrektureerijutus (keeleline)	Korrektureerijutus (keeleline)
			ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)	ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)	ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)
SAATEMATERJAL:	Liiklusemängud väljakel M. Kesamaa "Mida tegi tikuke, väike ..." H. Taidre. Kodu, tänav, kool (4gal õpilasele)				
Map 15 Tuleohutus 14 Liiklus					

ÕNETUS EI HUDA TULLES	1. Tuletiek pole mängu- asi 2. Tuletõrjajate töö 3. Mida nägin-kuulin tuletõrjedes 4. Minu koolitee	lk. 38 lk. 39 lk. 74 lk. 46	Arv ja number 9 Number 9 kirjute- mine Arvurida 1 - 9 (Võrdlem. asukoht)	Arvkiirte Arvu 9 asendajad	Arvkiirte Arvu 9 asendajad
Õpetavaliikl lapsel ei juhtu õnnetusi	- VAD lõpuliite tegusõnade leidmine, tähendus Ainus ja mitmus. Mitmes. s.t. väline Ainususe muut. mitmus Mitmeses olevate sõnade leidmine teatavat	lk. 11	Arvurida 1 - 9 (Võrdlem. asukoht)	Arvkiirte Arvu 9 asendajad	Arvkiirte Arvu 9 asendajad
Õppebaid tuletõrje- deposse	Etelugemiseks rühmas J. Rannap "Hüülü"	lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54	Võrduste ja võrra- tuste koostamine Tv. lk. 52 - 54
			Geomeetriaalsete ku- jundite (	Geomeetriaalsete ku- jundite (	Geomeetriaalsete ku- jundite (
			kiinnistamine sooses liiklusemärkega	kiinnistamine sooses liiklusemärkega	kiinnistamine sooses liiklusemärkega
			Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)	Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)	Takulisesandis, ku- jundite järelladum- ine (tikude või pul- kadega)
			Korrektureerijutus (keeleline)	Korrektureerijutus (keeleline)	Korrektureerijutus (keeleline)
			ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)	ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)	ÕNETUS EI HUDA TULLES (2) ÕNETAVUS ON TARKUSE RANA (2)
SAATEMATERJAL:	Liiklusemängud väljakel M. Kesamaa "Mida tegi tikuke, väike ..." H. Taidre. Kodu, tänav, kool (4gal õpilasele)				
Map 15 Tuleohutus 14 Liiklus					

Tuletõrjusele pildi
joonistamine

Sabloomid

Näpungud:
"Tõkkepuud"
"Tõpsuming"

Värvilised arvutus-
pildid. Geom. ku-
jundid.
Arvudega arvestus-
kaardid 1 - 15

Mida toha tühjude tikutoo-
sidtega?

Arvkiirte tehviit:
TULI EI OLE LILIKUIS.
TULLES ON LAI KSI.

Mitmus moodustamine:
TANAVAL SÕIDAVAD AVFOD...
Dramatisering

Tutvumine kirjatähnega
a ja diftongide ai, ei,
Liiklusmärkide joonistam-
ise, värviline

na šabloone
eiil, värviline

na šabloone
eiil, värviline

ÜLDÕPETUS JA TERVIKLIKUSTAMISE PÕHIMÕTE SOOME KOOLIDES

(Refereerinud Kai Völlli)

1987.a. oktoobris kinnitas Soome HM Koolivalitsus algkooli arendamise toimkonna järgmistes põhiülesannetes:

- toetada kooliuuenduslike kujutlusi ja ideid;
- aidata valdasid ja õpetajaid õppekavade rakendamisel ning õpetuse terviklikustamisel põhikooli algastmes: kuidas halduslikult, õppekavaliselt, õppemetoodiliselt (vastavate materjalidega) ja õpetajate koolituses toetada üldõpetuslikku tööviisi. Toimkonna juhiks määrati üleminspektor Reijo Laukkanen.

Toimkond on otseselt mõjutanud koolide tegevust - vahendanud teavet integreeritud õpetuse võimalustest ja kogemustest. Keskselt ülesandeks peeti integratsioonimõistega seotud probleemiringi lahendamist. Õpetajate juhendamine ja koolitamine on jäänud maakondade ülesandeks ja toimkonna tegevus on keskendunud üleriigilisele koordineerimisele. 1989.a. detsembriks valminud esimene kokkuvõtte käsitleb integreerimise mõistet ja võimalusi algastmel ning esitab ettepanekuid edasiseks.

Ülevaates on seitse peatükki. Sissejuhatavas, esimeses peatükis eritletakse kooli ja ühiskonna vastasmõju. Peatüki motoks on järgmised teesid: Õpetuse integreerimisega püütakse parandada kooli ja ühiskonna vastasmõju laadi ja tõhusust; Eesmärgiks on kujundada õppekava niisuguseks, et iga õpilane tuleks paremini toime koolis ja ühiskonnas.

Pedagoogika üldisi arengusuundi aastail 1850-2000 ülevaatalikustab teabetihe tabel. Vaadeldud ajavahemiku neljandat järku (1980-2000) iseloomustatakse kui pidevõpet, kus taotlused seonduvad teadmiste, oskuste, tasakaaluliste hoiakute ja elu rikastamisega. Inimsuhete valdkonnas tähtsustuvad isiksuse austamine ja rühmasisene ühistöö. Koolikorralduses rõhutatakse vabaduse ja vastutuse tasakaalu. Õppimist peetakse elu loomulikuks osaks. Traditsiooniliste õppevahendite loendisse lisanduvad elektroonilised. Õpitu peaks väärtustuma igapäevases tegevuses, eriliselt hinnatud on loovtegevused ja omaalgatus, suundus on isiksusele kui tervikule. Metoodilistes uuringutes on pearõhk õppimise ja õpetamise strateegial, oskuste õppimisel.

Kool peab vastama uue sugupõlve sotsiaalsele, rahvuslikele ja kultuuritarbeile. Kui tehnilised oskused tagavad materiaalse heaolu, siis hingelise heaoluga on lood sageli vastupidi. Üheks põhjuseks peetakse, et inimesel on keerukates süsteemides raske aduda tervikut, tunnetada end nendes osalejana.

Ühiskonna tegevuses on üha enam tähelepanu pööratud eri teadusvaldkondade ühisele nägemusele inimese omadustest. Inimest nähakse aktiivsena, tegevusse pürgivana, teadmishimulise ja sihipärase olendina. Aktiivne inimesekäsitus nähtub sellestki, et otsustusõigus antakse tegevustasandile ka halduslikult. Nii on kodanikel võimalik ise mõjutada neid endid puudutavaid otsuseid. Kooli ja ühiskonna suhe on alati kahesuunaline.

Euroopanõukogu^{3E} arenguraportis väärtustatakse algastet järguna, mis loob aluse jätkuvale õppimise ja arenemise protsessile. Põhioskuste kõrval avardatakse vaatenurka kehalise arengu ja kultuurikeskkonna suunas. Last toetatakse olema tolerantne, aktiivne ja vastutustundlik, austama demokraatlikke väärtusi ja teiste õigusi. Põhiteadmised ja oskused kujunevad valmiduseks toime tulla mis tahes olukorras.

Algastme integratsiooniprojekt on üks koolide omanäolisuse kujundamise katsetamisvaldkondi Soomes. Neis katsetes on olulisel kohal õpilaste kogemused, mis pärit nende suhtlusringkondadest. Tähtsustuvad õpetajate endi pedagoogilised lahendused.

Toimikond arvab, et õpetuse integreerimisel vajab õpetaja didaktilisi ja metoodilisi näiteid. Muuta tuleks ka seadusandlust, määrusi ja õppekavasid. Õppekava peaks olema võimalikult lihtne ning toetama õpetajat igapäevatoos.

Tähtsaks peetakse kooli avatust ümbruskonnale ja piirkonna elanike osalemist koolielus : inimene on liikumapanev jõud koolis ja selle ümbruses ning mitte ainult riiklike mõjutuste objekt.

---

^{3E} 5.5.1949 loodud Euroopanõukogus on 1989. aastaks 23 liikmesmaad (12 Euroopa Ühenduse riigile lisaks veel Soome, Island, Liechtenstein, Malta, Norra, Austria, San Marino, Rootsi, Šveitsi, Türgi, Küpros). Euroopanõukogu töövaldkonnad on inimõigused; sotsiaalküsimused; haridus, kultuur ja sport; noorsugu; tervishoid, loodus- ja muinsuskaitse; kommunaal- ja regionaalsed küsimused ja õigusküsimused. Haridusküsimustes on nõukoguga liitunud ka Jugoslaavia ja Vatikan.

Teises peatükis esitatakse terviku õpetuse kasvatustaotlusi. Märgitakse, et terviklikustamine ei tähenda kooliseaduste valgusel midagi uut ega ka üleliigseid kohustusi.

Kooliseadus kohustab arvestama nii õpilaste kui ka kodude individuaalsust. Olulisele kohale tõusevad teaduse ja õppimise mõtestamine ja sel pinnal kujunevad hinnangud.

Hästi valitud ja õnnestunult lahendatud tegevused toetavad samaaegselt mitme kasvatusesmärgi täitmist. Kui näiteks õpilased koos kavandavad ühist tööd ning igal neist on selles oma ülesanne, saavad nad tulemuse, milleni üksi poleks keegi küündinud. Kasutatakse mitmekülgseid meetodeid, vahetatakse vahendeid ja õpilased saavad harjuda erinevate töödega. Nad hindavad ise lõpptulemust ja vahepealseid järke. Nii õpitakse mõistma, mis ei õnnestunud ja kuidas oleks võinud toimida. Nii leitakse võimalusi areneda iseseisvuses, loovuses, vastutustundes, ühistöö võimes ja ilmselt rahupüüdlusteski.

Terviklikustamise projektides rõhutatakse, et lapselt ei tohi nõuda liig vara ja liiga palju. Ta võib tunda kaitstust ja loota täiskasvanule, kes vastutab lapsele pakutud valikute eest. Last ei tohi sundida liiga kiireteks hoiakumuutusteks, tal on elu ees, et kasvada ja areneda.

Põhikooli kasvatustaotlustes on esiplaanil inimlikud omadused, ühiseluga seonduvad sihid. Alles seejärel märgitakse elutarvilikke teadmisi ja oskusi. Tõeline õppimine sünnib inimese mõtteis ja tegevuses ning ilmneb ka väljaspool kooliõpinguid.

Õppimise ja oskuste rahulikus küpsemises seonduvad ka teabelised üksikasjad. Teadmiste valikul juhendatakse seega lisamäärustest, et kool peab andma elutarvilikke teadmisi ja oskusi. Eriuliselt väärtustab toimikond eetilist kasvatust.

Kooliseadus sätestab, et õppe- ja muu tegevus tuleb korraldada nii, et kujuneks vajalik arenguvalmidus. Toimikond toob näiteid õppematkadest, mille vahendusel tutvutakse ühiskonna ja tööeluga, saadakse ajendeid elukutse valikuks. Sama siht on ka näiteks töökohtade ja ametiasutuste esindajate koolikäikudel.

Keskkonna ja loodusega ühenduses jõutakse rahvuskultuuri väärtustest rahvusvahelise ühistöö ja rahu nägemuseni, oma tegevuse ulatuslikumate tagajärgede mõistmiseni.

Põhikool peaks andma õpilasele üldharidusliku aluse.

Ealiste ja eelduslike iseärasuste nõue eeldab hariduse sisu hoolikat valikut ning sellega koos ka tööviiside mitmekülgsust ja nende seostamist õpilaste elukogemustega. Keskenduda tuleb selle õppimisele, milleks õpilasel on just nüüd parimad eeldused ja valmidus. Nii säilib õppiija huvi elunähtuste, nende uurimise vastu, leiab tuge inimese loomupärane õppimistarve. Kooli ja kodu tihenevas ühistöös valivad osapooled sobivad lävimisvormid ja osalevad selles neile sobival moel.

Vanemad esindavad lähiümbrust, ka mitmeid kollektiive ja piirkondlikku elu-olu. Vanemate vahendusel teadvustatakse laste vajadused järgmiste kooliastmete jaoks, neist sõltub paljuski, kui võrd kool suudab järgida ühiskonna arengut. Kasvatuse eest vastutab ju kogu ühiskond, kool ja vanemad jagavad kõigile ühist vastutust.

Toimkond peab tervikliku õpetuse keskseks taotluseks lapse kui väärtusliku inimindiviidi austamist ning võimalikult vaba lapsepõlve kindlustamist.

Nii kuulub terviklikustamine põhikooli olulisemate eesmärkide hulka. Sellest on pikemalt juttu kolmandas peatükis. Selle suunalisi sihte kooli uuendamisele juba põhikooli õppekavakomitee 1970.a. kokkuvõtetes. Integratsioonitaotlused seovad õppetöö laiemate eesmärkidega, nt kriitilise mõtlemise või esteetilise väärtustusvõime arendamisega. Oluline on õppekava struktuur ja paindlikkus. Tervikud võivad olla ette (valmis) integreeritud, aga õpilased võivad kujundada ka omi tervikuid.

Nn vertikaalsel integreerimisel järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- 1) säilib aluse loogiline käsitlusjärjestus,
- 2) õppeainete käsitluses minnakse a) tundmatu juurde tuttava kaudu, b) konkreetsest abstraktsele.

Neid põhimõtteid ei järgita alati otsesõnaliselt. Ealistest iseärasustest tingituna võib mõndagi muutuda. Nt lähedase objekti olemus ilmneb alles võrdluses kaugemate olukordadega. Samuti tuleb arvestada, et massiteabevahendite kaudu on kaugedki asjad õpilastele tuttavaks muutunud.

Horisontaalsel integreerimisel rõhutab õppekavakomitee järgmist.

1. Õppesisused kõrvutatakse nii, et eri ainete tundides käsitletakse samaaegselt üksteisega seotud asju.

2. Vähendatakse samaaegselt õpitavate ainete arvu, korraldades nn tsükkel-õpetust (perioodõpetust).

3. Üheks sulatatakse sugulasained, kas tervikuna või osaliselt, siirdudes niiviisi keskustatud õppekavale.

4. Hüljatakse õppeainete piirid ja koondatakse käsitletav õppeaines õpilase ja ühiskonna ümber: nii sünnivad tervikkavad.

Õppekavakomitee soovitab, et algkooli esimeses järgus rakendataks üldõpetust. Tundide jaotus suunab ajakasutust eri valdkondade jaoks. Õpetaja otsustab ise, kuidas ta eri ained ühendab ja tervikuid moodustab. Tema võib ka kaaluda, millises järgus eri õppeaineid diferentseerida.

Üks keskseid arendamisobjekte on olnud liitklassid. On selgunud liitklassi kasvatuslikud eelised, eriti arenemine rühmas ja üksteiselt õppimine.

Kooliõpetus on üha enam siirdunud väljapoole klassiseinu, palju on näiteks eri laagreid (see sätestub ka kooliseaduses). Ametlikesse koolikatsetesse tulid kõigepealt kollektiivse kasvatuse ja eesmärk-õppimise valdkonnad, püüdes arendada kooli kui külaühiskonda. Uuemad on loodusteaduslik üldõpetus tegevuslikes menetlustes, Montessori-õpetus. Mitteametlikult mugandatakse oma töös ka Steineri ja Freinet' pedagoogikat. Õpetajate hulgas on suur huvi arendada oma tööd, erutleda selle põhimõtete üle. Nii on valitsus otsimas uusi vahendeid, kuidas õpetajat ja õpilast toetada. Rõhk asetub õpetuselt õppimisele, õpetaja juhtimiselt õpilaste iseseisvale tegevusele.

Neljäs peatükk iseloomustab terviklikustamist tänapäeva koolis, millel on ka seaduslik alus. 1985.a. sügisest jõustunud põhikooliseadus ja selle lisa määravad, kuidas koostada valdades oma õppekava, mida õpetaja peab järgima. Seaduse tasandil piiritletud kasvatuseesmärgid kohustavad kooli toimima nii, et terviklikkus on õpetuse peamine püüe ja õpetamise meetod. Seaduses on palju seesuguseid sätteid, mis hõlbustavad tervikliku õpetuse poole pürgiva õpetaja tööd. Näiteks seegi, et õpetust võidakse anda nii koolis kui ka väljaspool kooli, et õppelaager on ametlikustatud. Paljudes seostes rõhutatakse tööeluga tutvumise tähendust, kooli ja piirkonna vastasmõju ja õppeainete seostamist.

Aineaaladena tuuakse terviklikustamisel välja perekasvatus, internatsionaalne kasvatus, liikluskasvatus. Õppekava aktualiseeritakse piirkondliku materjaliga, olulised on perekasvatus, terveõpetus, tarbijakasvatus ja massiteabevahendid. Teemavaldkonnad on toodud näiteks, neid võib lisada, muuta, asendada. Koolivalitsuse 1988.a. selgituse järgi on enam levinud järgmised valdkonnad: kodupaik, looduskaitse, rahvastiku kaitse, tuletõrje, kultuurilugu, karskus, teabetehnika, teatrikasvatus, kombineeritud õpetus, esteetiline kasvatus, kunstikasvatus, rahvuslikud väärtused.

Integratsiooni (terviklikustamist) mõistetakse väga laialt. Esimestes klassides üldõpetusena, aga tervikut kujundavate eri moodustena ka vanemates klassides.

Terviklikustamine suunab koolivalitsuse juhendite järgi ka kooli ühistegevuse kavandamist. Kuna käsitletava teabe hulk on suur, tähtsustub õpetajate ühine materjalivalik. Õpetajal ei ole ainult valimise õigus, ta on selleks kohustatud. See aitab keskenduda olemasolevatele teadmistele ja tagab rahuliku tööruumi.

Koolivalitsus peab tähtsaks, et õpetaja tunneks piirkonna eluolu, kultuuri ja tavasid sel määral, nagu seda esitab õppekava. Eesmärkide lõplik tõlgendus toimub õpetaja vahendusel koolis.

Töö ühine kavandamine ja selle hindamine, nagu ka valla õppekava tõlgendusvõimaluste arutamine on õpetaja jaoks väga tähtsad. Koolitööd saab edendada areneva õpetaja kaudu. Sealjuures vajab õpetaja nii kooliühiskonna kui ka lähiümbruse ja valitsuse tuge. Terviklikustamine, loomulik õpetus tähendabki paljudes aspektides kooli ja ühiskonna vastasmõju olemuslikku arendamist.

Kui 1987.a. sügisel algkooli terviklikustamisprojektiga tööd alustati, oli toimkonna käsutuses kooliõpetuse kriitiline analüüs koos ulatusliku teabega Soome eri paikades katsetatavatest uuendustest. Nii oli võimalik kasutada sadade, isegi tuhandete algkooliõpetajate kogemusi. Toimkonna tegevust piirasid aga projekti kavandajate vähene hulk, nagu ka teadmine, et tõelise tulemuseni jõutakse vaid tööst innustunud õpetajatega.

Toimkond suhtus tõsiselt koolikriitikasse. Selles oli olulisel kohal algastmest algav pisiteadmiste killustatud jagamine ning oskuste ja eneseväljenduse väike osa. Õppetööd hajutavad

mehaaniline tunnirütmistus, ühekülgsed meetodid, süvenevad vigased õppimisharjumused. Koolitöös rõhutatakse liialt mälu osa, mida ei juhi aktiivsus. Kool tegutseb muust ühiskonnast liiga eraldi.

Toimkond peab oluliseks analüüsida õpetuse ja õppimise stiili mõjutavaid tegureid, eraldada neist tulemuse seisukohalt olulised ning selgitada, mida pidada õppimise tulemuseks ja kuidas määratleda tulemuslikku õppimist.

Puudused õppetegevuses on sündinud pika aja jooksul ühiskonnas toimunud muutuste tulemusena. Neid on tuvastanud teaduslikud tähelepanekud inimese olemusest ja õppimistegevuse loomusest. Uusi õppimiskogemusi on sünenenud ka täiskasvanukoolitusest.

Toimkond leiab, et kogu ühiskond, lastevanematest haridusametnikeni, mõjutab kooliõpetuse eesmärke ja väärtusvalikuid. Need kajastuvad ainete osakaalus ja sisuvalikus, õppemeetodites, ja vahendites, aga ka õppetöö tõhususe ja kogu koolitöö hindamises.

Toimkond on algusest peale terviklikustamist käsitanud mitmetahulise ja mitmetasandilise pürgimisena, mille eesmärgiks on edendada teadmiste, oskuste, mõistmise, kogemuse ja elamuste integratsiooni. See peaks aitama õppijal toime tulla erinevates eluolukordades.

Terviklikustamisprojekti rakendab toimkond koostöös õpetajatega. Ankeedi abil selgitati, milliseid terviklikustamiskatsetusi koolides tehakse ja millised on õpetajate ettepanekud. Seejuures tõstetakse esile positiivseid kogemusi, julgustamaks otsima oma pedagoogikat ja omi koolilahendusi.

Algkooli tervikustamine on ka maakonnavalitsuses erilise tähelepanu objekt. Sealt on see taotlus jõudnud ka valdade koolivalitsustesse, kuigi haldusliku ühistööni pole jõutud. Küll on maakondade ja mõnede valdade esindajad osalenud vastavates seminarides, kust ongi saadud väärtuslikku teavet õpetajate kogemuste ja arengukavade kohta.

Toimkond on arutanud ka optusi õppematerjalide kohta ning ühistööd nende materjalide tegijatega. On peetud nõu uurijatega ning õpetajate koolitajatega. Projekti peäülesandeks ongi otsida erinevate integratsioonivõimaluste ühiseid ja olemuslikke jooni.

Ainealadena tuuakse terviklikustamisel välja perekasvatus, internatsionaalne kasvatus, liikluskasvatus. Õppekava aktualiseeritakse piirkondliku materjaliga, olulised on perekasvatus, terveõpetus, tarbijakasvatus ja massiteabevahendid. Teemavaldkonnad on toodud näiteks, neid võib lisada, muuta, asendada. Koolivalitsuse 1988.a. selgituse järgi on enam levinud järgmised valdkonnad: kodupaik, looduskaitse, rahvastiku kaitse, tuletõrje, kultuurilugu, karskus, teabetehnika, teatrikasvatus, kombineeritud õpetus, esteetiline kasvatus, kunstikasvatus, rahvuslikud väärtused.

Integratsiooni (terviklikustamist) mõistetakse väga laialt. Esimestes klassides üldõpetusena, aga tervikut kujundavate eri moodustena ka vanemates klassides.

Terviklikustamine suunab koolivalitsuse juhendite järgi ka kooli ühistegevuse kavandamist. Kuna käsitletava teabe hulk on suur, tähtsustub õpetajate ühine materjalivalik. Õpetajal ei ole ainult valimise õigus, ta on selleks kohustatud. See aitab keskenduda olemasolevatele teadmistele ja tagab rahuliku tööritmi.

Koolivalitsus peab tähtsaks, et õpetaja tunneks piirkonna eluolu, kultuuri ja tavasid sel määral, nagu seda esitab õppekava. Eesmärkide lõplik tõlgendus toimub õpetaja vahendusel koolis.

Töö ühine kavandamine ja selle hindamine, nagu ka valla õppekava tõlgendusvõimaluste arutamine on õpetaja jaoks väga tähtsad. Koolitööd saab edendada areneva õpetaja kaudu. Sealjuures vajab õpetaja nii kooliühiskonna kui ka lähiümbruse ja valitsuse tuge. Terviklikustamine, loomulik õpetus tähendabki paljudes aspektides kooli ja ühiskonna vastasmõju olemuslikku arendamist.

Kui 1987.a. sügisel algkooli terviklikustamisprojektiga tööd alustati, oli toimikonna käsutuses kooliõpetuse kriitiline analüüs koos ulatusliku teabega Soome eri paikades katsetatavatest uuendustest. Nii oli võimalik kasutada sadade, isegi tuhandete algkooliõpetajate kogemusi. Toimikonna tegevust piirasid aga projekti kavandajate vähene hulk, nagu ka teadmine, et tõelise tulemuseni jõutakse vaid tööst innustunud õpetajatega.

Toimikond suhtus tõsiselt koolikriitikasse. Selles oli olulisel kohal algastmest algav pisiteadmiste killustatud jagamine ning oskuste ja eneseväljenduse väike osa. Õppetööd hajutavad

mehaaniline tunnirütmistus, unekulgsed meetodid, suvenevad viigased õppimisharjumused. Koolitõts rõhutatakse liialt mälu osa, mida ei juhi aktiivsus. Kooli tagutseb muust ühiskonnast liiga eraldi.

Toimkond peab oluliseks analüüsida õpetuse ja õppimise stiili mõjutavaid tegureid, eraldada neist tulemuse seisukohalt olulised ning selgitada, mida pidada õppimise tulemuseks ja kuidas määratleda tulemuslikku õppimist.

Paudused õppetegevuses on sündinud pika aja jooksul ühiskonnas toimunud muutuste tulemusena. Neid on tuvastanud teaduslikud tähelepanekud inimese olemusest ja õppimistegevuse loomusest. Uusi õppimiskogemusi on sünenenud ka täiskasvanukoolitusest.

Toimkond leiab, et kogu ühiskond, lastevanematest haridusametnikeni, mõjutab kooliõpetuse eesmärke ja väärtusvalikuid. Need kajastuvad ainete osakaalus ja sisuvalikus, õppemeetodites, ja vahendites, aga ka õppetöö tõhususe ja kogu koolitöö hindamises.

Toimkond on algusest peale terviklikustamist käsitanud mitmetahulise ja mitmetasandilise pürgimisena, mille eesmärgiks on edendada teadmiste, oskuste, mõistmise, kogemuse ja elamuste integratsiooni. See peaks aitama õppijal toime tulla erinevates eluolukordades.

Terviklikustamisprojekti rakendab toimkond koostöös õpetajatega. Ankeedi abil selgitati, milliseid terviklikustamiskatsusi koolides tehakse ja millised on õpetajate ettepanekud. Seejuures tõstetakse esile positiivseid kogemusi, julgustamaks otsima oma pedagoogikat ja omi koolilahendusi.

Algkooli tervikustamine on ka maakonnaavalitsuses erilise tähelepanu objekt. Sealt on see taotlus jõudnud ka valdade koolivalitsustesse, kuigi haldusliku ühistööni pole jõutud. Küll on maakondade ja mõnede valdade esindajad osalenud vastavates seminarides, kust ongi saadud väärtuslikku teavet õpetajate kogemuste ja arengukavade kohta.

Toimkond on arutanud ka optusi õppematerjalide kohta ning ühistööd nende materjalide tegijatega. On peetud nõu uurijatega ning õpetajate koolitajatega. Projekti peaulesandeks ongi otsida erinevate integratsioonivõimaluste ühiseid ja olemuslikke jooni.

Toimikonna töö tulemusena on koolivalitsus valdadele andnud võimaluse oma õppekava kujundades otsustada, kuidas esimesel viiel õppeaastal õpilaste tööd ja edukust hinnatakse, kuidas ja missuguses päevikus õppetegevusi kajastada. Mõlemad load on tähtajalised ja katselised, koolivalitsus ootab asjakohast tagasisidet.

Käesoleval kümnendil on kooli uuenemine laiaulatuslikum, sest katsetajale on sagedamini toeks saanud uurijaid, kes kogu protsessis kaasa teevad. Uurija osaleb kavandamises, aitab kooli personalil probleeme ja nende lahendusi näha. Ta aitab mõista nähtustevahelisi seoseid, nende liitumist suuremasse süsteemi. Tegevusuuring on osutunud jõuvarude leidmise ja suurendamise tööhusaks vahendiks.

Integratsiooniprojekti seisukohalt on erilise tähtsusega mitmed varasemad uurimused. Näiteks Viljo Kohose juhitud katse Tampere ülikoolis, mis taotles võõrkeele õpetamise hilisemat alustamist ja emakeele osa tõhustamist. Kyösti Kurtakko Lapi instituudist on juhtinud kooli otsima oma nägu ja uurima oma piirkonna lugu. Mõlemas projektis on oluline mitmekülgsete tööviiside leidmine ja mitmetasandiline ühistöö. Kohose küsitlus tugineb

- . sotsiaalpsühholoogiale (rühmatöö dünaamikat ja vastasmõju uurimisel)
- . kognitiivsele psühholoogiale (teadmiste protsessi uurimisel) ja
- . humanistlikule psühholoogiale (inimese arengu jälgimisel).

Ühtekokku annab ta küsitluse terviklikust õppimisest, kirjeldades seda järgmiselt: "See on tegevuslik, kasutab eri aistingukanaleid, tundeid, kogemusi, elamusi, fantaasiat ja fantaasiapilte. Sellele on tunnuslik õppi ja otsene kokkupuude õpitava objektiga."

Nähtuste vaatlemine, selle teadvustatud mõistmine ja mõtestamine teooria ja seaduse (reegli) alusel on tähtsad õppimistegurid. Need liigendavad intuiitiivset kogemust ja lubavad sellest kaugeneda; õppimine on kui raam, milles isiklik kogemus, selle teadvustamine ja sellest johtuv tegevus kujundavad jätkuvalt areneva protsessi.

juba olemas. Kognitiivse suuna esindajad on uurinud ka õppimise taustmotive ja tähendanud neis individuaalseid erinevusi. Õppimistulemus ei ole hea ja püsiv, kui motiiviks on vaid ülesande äratgemine. Õppimist tuleks kogeda kui rõõmsat ja meeldivat sündmust välise tunnustuse ja karistusega.

Nii koolikatsed kui ka uurimused näitavad, et õppimise edendamiseks vajatakse õpetaja oskust ja paindlikkust kasutada eri teadusalade nägemust inimesest ja tema õppimisvõimelisusest. Peab endale teadvustama ka need olukorrad, milles õpilane on väljaspool kooli. Õppimist segavad tegurid võivad toimida ka väljaspool kooli. Õppimine ja õpetamine tulenevad alati antud olukorrast, see on kindlaist lähteist sündiv tegevus.

Terviklikustamine, integratsioon on õpetajast ja koolist johtuv järjepidev protsess. Toimikond mõistis juba oma tegevuse alguses, et terviklikustamise mõistet on raske piiritleda, sest õpetajati ja kooliti on lähtealused erinevad. Terviklikustamist saab vaadelda kui paljudest vahelduvatest vormidest kujunevat protsessi. Niisiis muutub ja areneb õpetuse integratsioon samas-ki klassis. Olemuslik on oma tegevuse jätkuv analüüs ja töö ka- vandamine varasemaid kogemusi arvestades.

Õpetajad ise on sellist tegevust määratlenud erinevalt.

Õpetuse terviklikustamine tähendab õpetusterviku kavandami- se kõrval ka õpetaja positiivset hoiakut, pidevat uuenemist ja väärtuste omaksvõttu, võimet töötada koos õpilastega vaadeldes, uurides ja hinnates empaatia ja sisseelamise vahendusel.

Õpetuse terviklikustamine tähendab sellist oskamist (ame- tiioskust), mille puhul paremini vallatakse sotsiaalseid ja psüh- holoogilisi protsesse, mille alusel kujuneb isiksuse maailmapilt. Selleks vajab õpetaja head enesetunnet, ergutavat töökollektiivi ja koolitust.

Terviklikustamine on eesmärgipärane üksteise mõjutamine, kus õpetuse objektid (sisud ja mõisted) peaksid kujunema õpilas- te minapildi ja maailmapildi aluseks.

Inimest austav õpetuse terviklikustamine on ainejaotusliku õpetuse ühendamine ehedaks, elulähedasteks teematervikuteks, mis kasutab mitmekülgset lastele sobivaid õpetusmeetodeid.

Terviklikustamisega kaasneb mõtlemisviisi muutumine, mis omakorda tõhustab eeltööd ja tagasisidet.

Kasvatuslikult püütakse koolitöös jõuda iga lapseni, inim-
suse austamiseni. Palju sõltub eesmärgiasetusest, põhimõtete
konkretiseerimine tegevusteks on erivormiline eri ühiskondades
ja samas ühiskonnas eri aegadel.

Tänapäeva koolis algab integratsioon sageli õpetaja või
õpetajate piüdest ühendada ainete sisusid. Sagedasti on keskus-
tusaineks kodulugu või loodusõpetus. Õpetus on nõ ristlõikeline,
aga mitmelgi puhul on otstarbekas järgida ühe aine loogikat.
Üldjuhul peaks terviklikustamine ergutama ja toetama õpilaste
loogilist mõtlemist.

Paljudes koolides on õppekava seinal ja õpilased jälgivad
koos õpetajaga selle rakendamist. Terviku kujundamisel liigenda-
takse õppekava algelementideks ja pannakse siis uuesti kokku.
Kuna õppekava on paljus piirkondlik, on võõra kava kasutamine
tüliskas ja osaliselt mõeldamatugi. Seetõttu on vähenenud mater-
jalide kopeerimine ja viljakaks peetakse ideede ja kogemuste
vahetamist.

Õpetajad on hakanud rohkem koostööd tegema ja korraldatakse
kavanduskoosolekuid koolide ja valdade vahel. Muutused kulgevad
järgjärgult, võimalikud on ebakindlus ja uuendusvastane hoiak.
Seepärast on juba algusest peale oluline koostöö vanematega, et
nemad mõistaksid koolis toimuvaid muutusi.

Sisusid koondades ja valides varutakse aega omandamiseks ja
õskuste küpsemiseks. Kui sisurõhud on mõjustatud, viiakse õpetus
koolist välja. Näiteks saavad lapsed uutlaadi kogemusi suhtlus-
vahendeist. Sel juhul kujunevad õppimisülesanded omamoodi suht-
lussündmuseks. Loodust uuritakse väljas.

Õpetuse tuginemine õpilase aktiivsusele mõjutab ka õpetaja
ja õpilase rolle: õpetaja suunab, kavandab, aitab ja nõustab;
õpilase osaks jääb sellele vastavalt tegutseda. See on õpilase
jooks motiveeritud ja meeldiv tegevus: ta osaleb ise kavandami-
ses, ülesannete valimises, tähtaegade määramises jne. Õpilased
hindavad oma tööd ning korraldavad selle parandamist ja viimist-
lemist. Õpilane vastutab töö eest, õpetaja vaid juhendab teda.

Integreeritud õpetuse olemasjooni eritleb kokkuvõtte 5. pea-
tükk.

Integratsioon on väga mitmenäoline ja laiaulatuslik nähtus.
Ometi võib senistest kogemustest leida palju ühist. Järgnev

kokkuvõtte esitab paljudele integratsioonikatsetele iseloomulikud tunnused.

1. Ühine vastutus

Integreeritud õpetus tähendab ühistööd - kogemuste vahetamist ja tegevuste koordineerimist - laste ja noorte heaks töötavate isikute vahel. Nii on võimalik saada lisateadmisi sellest tegelikkusest, milles lapsed ja noored elavad, nende soovidest ja vajadustest; avarduvad laste võimalused enesearenduseks ja toimetulekuks.

Kooliühiskond on üks osa kohalikust keskkonnast ja ühiskonnast; ühtlasi on kool tööühikonnana erandlik, sest koosneb erialalistest ja eri ametis inimestest. See pakub rohkesti võimalusi üksteisega kohtumiseks, erinevate energiatega kasutamiseks. Töö põhineb vastastikusel mõjutamisel, mille käigus nii täiskasvanud kui ka lapsed üksteiselt õpivad. Kool ongi laste ja täiskasvanute arengukeskkond, nagu ka eri valdkondades töötavate kasvatajate kohtumiskoht.

Integratsioonist huvitatud koolides vastutavad kasvatus eest ka koolist väljaspool seisjad ja kõik kooli töötajad (kaasa arvatud koristaja, majahoidja jt). Ühistöö vajadusi on arvestatud uutes hooneprojektides.

Kasvatust vastutuse kasvust hoolimata on õpetaja klassiruumis sagedasti ainus täiskasvanu. Temal lasub peamine vastutus selle eest, milliseks kujuneb klassi tööine kliima. Õpetajal on selleks tarvis nii teoreetilisi teadmisi kasvatuses ja õpetuses kui ka tulevikulukordade mõistmist. Nii sisendab ta lastele, et nemad on ainukordsed. Uurimused näitavad, et lapsed käituvad selle järgi, missugust käitumist täiskasvanud neilt ootavad. Usk endasse ja oma võimetesse või selle puudumine sünnivad varajastes koolikogemustes.

Õpetajad tunnetavad tarvet töötada rühmades, kavandada tööd üheskoos. Sel alusel lähendatakse õppeaineid, juhitakse erinevaid klasse koos töötama. Oluliste ja piirkondlike sisude valikus ja õpetamises osalevad ka õpilased ja nende vanemad. Kooli ja kodu ühistegevus loob turvalisuse ja usalduse õhkkonna.

2. Maailmapilti laiendavad sisud

Õpetuse eesmärgiks on aidata lastel toime tulla avarduvas ümbruskonnas ja keerustavas maailmas. Sellepärast võrreldakse

oma kodupaiga ja oma aja sündmusi kaugete piirkondade sündmustega. Lääst õpetatakse sündmusi nägema osana ajaloo ahelast. Elu vaadeldakse mitmekülgsena ja selle erinevaise ilminguisse suhtutakse kui rikkusse.

Elunähtusi saab harva mõista ja seletada vaid ühe teadusala kaudu, enamasti on otstarbekas käsitleda neid eri teadusalade seisukohalt. Sisude valikul leitakse seoseid õpilaste elukogemuste ja huvidega, et õpetus toimuks võimalikult tõelistes olukordades, sealhulgas ka väljas, looduses.

Mida väiksem laps, seda terviklikumana näeb ta tegelikkust. Lapse hingeelu on jagamatu, selles ei ole teaduste järgi liigendamist. Laps tahab teha, luua, tegutseda. Tal on kunstilise tegevuse uurimise ja leiutamise vajadus. Väike laps on uudishimulik ja huvitub oma ümbrusest. Ta otsib seletusi erinevatele nähtustele, mõtiskleb probleemide üle ja esitab küsimusi. Seejuures on tema huvi nii isiklik kui ka sotsiaalne. Laps kogeb elunähtusi probleemidena ja terviklikult. Tervikuid käsitlev õpetus toetab lapse neid omadusi ja annab võimalusi säilitada maailmapildi terviklikkus ja ehedus.

Üldõpetus tulebki vastu lapseomasele terviklikkuse tunnetusele. Õpetaja ja õpilase vastasmõju õppimises peaks olema võimalikult lähedane õpetaja ja õpilase tavasuhtlusele.

Tervikuid moodustav sisu arendatakse valla õppekava järgi. Sagedasti valitakse keskustusaineks see, mille suhtes on õpetajal erihuvi, keskustusaineks võib olla näiteks loodusõpetus. Õppeainete piirid võivad ka haruda või kujuneda keskseks teljeks ühistöö lähikätkondadega. Vertikaalset ja horisontaalset integratsiooni esineb nii üksikutes õpetussituatsioonides kui ka kogu kooli tegevuses.

Kuigi õpetus toimub tervikute kaudu, õpetatakse teadusala-seid nähtusi antud valdkonna teadusstruktuure järgides. Integratsioon ilmneb selles, et õppimise tulemus liitub õppija eluringi, sellel on õppija jaoks tähendus.

Ka ainete kaupa õpetamine juhatab teaduslike tervikuteni. Sel juhul tuleb õpilasel aidata eri valdkondade teadmisi siduda. Muidu ei toeta teadmised elu eri ilmingute mõistmist, st õpilane ei leia oma teadmistele eesmärgipärast rakendust. Eri ainete meetodikais rõhutataksegi, et lisaks teaduse struktuurile on tähtis harjutada õpitu kasutamist.

Tervikute kavandamine eeldab õppekava head tundmist, samuti õpilaste vajaduste ja eelduste õiget hindamist. On tähtis, et õpetaja oleks veendunud oma valikute õigsuses.

Õppeainete horisontaalset integratsiooni on õpetajate arva-tes raske väljastpoolt ette kirjutada. Ka näidiseid tuleb kohanda-da oludele. Algajatele on teiste kogemused tõenäoliselt toeks. Üldiselt sujub algus paremini mitme õpetaja koosteguvuses.

3. Suhtlemisel ja rühmatööl põhinev õppimine

Integreeritud õpetuses selgitatakse osadevahelisi suhteid ja nende mõju tervikule. Vastavad tähelepanekud pannakse kirja ja esitatakse teistele, sest teadmiste ja kogemuste vahendamine on õppimise keskseid tegureid. Seepärast on oluline pöörata tähelepanu suhtlusvahenditele ja kasutada õigeid mõisteid.

Kui õppimissisud on avarad, võidakse õpilasi suunata hanki-ma tema oskustele ja huvidele sobivaid teadmisi ja oskusi. Üles-andeid võidakse jagada nii, et igauks ei pruugigi igas tööjärgus osaleda. Selline töökorraldus kasvatab vastutust ja annab osa-luskogemusi. Nii säästetakse aega ja iga õppija saab oma üles-andesse süveneda, ühtlasi saadakse ühiskasutusse eri allikatest kogutud teavet.

Õpilaste oskusi kasutatakse ja harjutatakse erinevates töö-viisides, teemasid käsitleda teadmiste ja oskuste tasandil. Õpe-tus võib põhineda kogemustel, mida omavahel võrreldakse. Ka vas-tuolude käsitlemine on tähtis, samuti mõistete üle arutlemine. Mõtisklemisest ja arutelust minnakse tegudele. Peab julgema ot-sida, proovida ja ka eksida.

Õpilased vastutavad õppimise eest, aga ka kaasõpilase ai-tamise eest. On eri gruppe, kus õpilased aitavad üksteist eest ja klassist sõltumata. Kasutatakse samaealiste huvi koos töötada. Rühmatöö ongi üks üldisi töövorme.

Koostatakse püsi ja vahelduva koosseisuga rühmi. Õpirühmi koostatakse eri klasside ja erinevas eas õpilastest. Suurtes koolides võib vastavalt ülesandele ja olukorrale moodustada suu-ri ja väikesi rühmi: mõnikord töötatakse paljude õpetajate juh-timisel samas ruumis, mõnikord eri töökeskustes. Töörühmi moo-dustatakse eriealistest ka pedagoogilistel põhjustel. Liitklasi kasvatuseliseid ongi hakatud üha enam hindama.

Rühmades ergutatakse lapsi välja ütleva oma soove ja vaja-

dusi ning arvestama teiste vajadusi ja tööharjumusi. Lapsed harjuvad tegutsema partneritena ja vajaduse korral vastutama oma rühma eest. On tähtis, et täiskasvanu jälgiks rühmade moodustumist ja õpilaste valitud rolle, muidu võivad lapsed omaks võtta liidri või passiivse kõrvaltvaataja rolli. Niisugusel rühmakäitumisel on kalduvus jääda püsima. Mõnd õpilast on vaja suunata kuulama, partneriga arvestama, mõnd julgustada iseseisvusele - juhirolliks.

4. Eri töövorme kasutav õpetus

Õpetuses ei otsita ühte ainuõiget meetodit, vaid kasutatakse erinevaid pedagoogilisi ja didaktilisi lahendusi. Valik sõltub õpetuse sisust, õppimisele (süvitsi ja lauti) püstitatud eesmärkidest. Otsitakse igale õpilasele momendiolukorras kõige paremini sobivat lähenemisviisi.

Paaris- ja rühmatöös sobitatakse oma tööd kaaslaste teadmiste ja oskustega, kasutatakse igaühe panust ühise lõpptulemuse heaks. Õpitakse hindama erisugusust ja innustatakse ka niisugusteks ülesanneteks, milleks õpilane üksi ehk võimeline pole. Õigeks peetakse heterogeensete rühmade moodustamist, nii et samas rühmas on nii aeglaselt kui ka kiiresti õppijaid.

Kui rühmatöö teema on lühike või töö pikaajaline, räägitakse sagedasti projektmeetodist. Sel puhul vaadeldakse nähtust tervikuna ja püütakse mõista eri osade sõltuvusi. Töö teemad saadakse koolist ja/või selle lähiümbrusest - piirkonna tööst, kultuurielust, päevasündmustest jne. Kavandamisele ja tööjärgude tagasivõtmisele pööratakse erilist tähelepanu. Projektid võivad olla ülekoollised, hõlmata klassi või ühtainsat õpilast.

Projektmeetodist kitsamad on uurimused ja referaadid. Need esindavad teadmiste tervikkasutust ja valikut, eri valdkondade teadmiste ühendamist ja järelduste tegemist. Õpilased kasutavad erisuguseid allikmaterjale (ka massiteabevahendeid) ning võivad neid pruukida ka eksamil.

Ka ilukirjandust võidakse käsitleda nii, et õpilased ise valivad tekstid ja raamatud. Nad võivad ise valida mooduse, kuidas loetut teistele tutvustada. Siingi tehakse rühmatööd: lepitakse kokku ülesannetes ja tööjaotuses. Väljendusvahendeid tähtsustatakse kõigis ainetes.

Õpilaste esinemistele antakse ka hinnang. Kui õppimine toimub keskustelus, referaatide kaudu või õpilaste algatusel, on tulemusest tähtsaim osavõtt. Ettevaatlik ja peenetundeline tagasiside annab esinemisjulgust ja -kindlust. Ses suhtes on asendamatu videovõtte ja selle vaatamine.

Massiteabevahendite jälgimine ja saadete refereerimine on tähtsad tarbija kasvatamise seisukohalt. Õpitakse pakutavasse kriitiliselt suhtuma, mõistma sõnumi vahendamise eri mooduseid; õpitakse väärtustama eri seisukohti ja vastuolusid. Väitlemist ja koosolekutehnikatki võib harjutada juba algkoolis.

Õpetusolukorrad peaksid olema võimalikult loomulikud. Lapsi ei õpetata asju uskuma ainult valmis tekstide najal, vaid uusi kogemusi hankides ja neist järeldusi tehes. Klassi tuuakse õppevahendeid loodusest ja lähiümbrusest. Õppematerjali otsimine ja kogumine on üks õppimisjärk, mis õpetab ümbrust tähele panema ja jälgima.

Ühe aine tarvis koostatud materjale kasutatakse võimalikult mitmetel eesmärkidel. Nii säästetakse raha ja materjali rutiinne harjutamine asendub leidlikumaga, hilisem seostub eelnevaga. Eriline mõju on õpilaste endi tehtud materjalide mitmekordsel kasutamisel.

Terviklikustavas õpetuses kasutatakse õpimaterjali valikuliselt ja vaheldades. Üks õpilane kasutab tavaliselt samaaegselt mitut eri allikat, tööraamatud võidakse ka ise teha.

Õppetöö loomulikust korraldusest johtub päeva korraldus. Vahetunnid tulenevad reeglina töörütmist, ülesandeid lahendatakse koolis ja kodus. Koduülesanded on enamasti individualiseeritud ja tegemistähtaja üle otsustab ühistöö kava alusel õpilane ise. Koduülesannete mahtu püütakse vähendada ja laadi mitmekesistada.

Koolitöö reglementeeritus on silani määranud ka koolimajade ehituslikud lahendused. Nüüd otsitakse uusi ruumilahendusi, kujundatakse erisuguseid töökeskusi. Klassid on pigem laboratooriumid eri töökohtadega. Suure ruumi kõrvale nähakse ette ruume tööks väikestes rühmades, kasutatakse siserõdusid. Rohkem läheb vaja panipaiku, vitriine, eksponeerimispinda.

Õpilastööd on pidevalt välja pandud, vältides seejuures ainult heade tööde esiletõusu. Õpilaste töid tutvustatakse ka va-

nematele, neile usaldatakse mitmesuguseid ülesandeid, nagu eeskava koostamine, oma koolielu ja töömaailma tutvustamine, abi toiduvalmistamisel, serveerimise jmt. Nii saab õpilasi juhtida tavalisi rollipiire ületama.

Juba aastaid on Soomeski räägitud õpilaskesksetest töövormidest ja iseseisvast tööst. Terviklikustavas õpetuses on need kogemused kasulikud: püütakse säilitada avatud ja otsiv hoiak, jõuda ka vähem tuntud katseteni. Iga kool, vald, õpetaja peaks suutma valida üha avarduvast pakumisest, mis antud ajal ja antud kohas kasutamiskõlblik.

5. Innustav ja õppimise laadi arendav tagasiside

Õpilaste tegevuse väärtustamine ja selle suunamine põhinevad traditsioonilisel aineõpetusel ja seega õppimise biheivioristlikul tõlgendamisel. Nii määratletakse õppimise õnnestumist selle järgi, kui võrd on omandatud pakutud teadmised. Ainejaotuslikus ja mälu osatähtsust rõhutavas õpetuses on suhteliselt kerge õppimist numbriliselt hinnata.

Integreeritud õpetuse korral on õpilaste edukust õppeaineti raske numbriliselt hinnata, sest õpetuse laad ja vormid hõlmavad paljusid arenguaspekte. Raskusi on ka seetõttu, et töö lõpptulemus on sageli rühma ühistöö tulemus ja igatüüpi osa on raske eristada. Ometi on leitud hindamismooduseid.

Kogemused on näidanud, et hindamispraktika uuenemine on aktiivsete õppemethodiliste otsingute loomulik osa. Teiselt poolt on hindamisvormide mitmekesistamist taotlevate koolide katsetes jõutud ka õpetuse uuendamiseni. Hindamises osalevad kõik koolikollektiivi liikmed, ka vanemad. Hinnangud iseloomustavad õpilast ja ka kooli kogu tegevust. Hinnangud on tagasisidemeks koolile endale ja annavad teavet koolist väljapoole, mõjutades kooli ja ümbruskonna, aga ka koolisestest rühmade suhteid.

Tagasiside on täisväärtuslik kõigi protsessis osalejate aktiivsuse korral. Numbrilisest hindamisest loobumine juhib otsima seesuguseid mooduseid, mis võimalikult toetavad pidevõpet, elu-aegset õppimist ning mitmekülgustavad tagasisidet.

Pidevõpet eeldab, et juba algastmes saadakse põhiteadmisi oluliste valdkondade kohta, õpitakse tundma põhimõisteid ja teaduste loogikat. Seejuures on oluline, et õpitakse teadmisi ja oskusi otsima, valima ja kasutama. Elus läheb tarvis algatusvõi-

met ja aktiivsust, ühistööoskust ja paindlikkust, probleemide lahendamise oskust ja laiemat nägemisnurka. Nähtusi vaadeldakse avaramas kaastekstis. Õpilaste ja koolitöö tagasisidestamist tuleks arendada nii, et see arvestab laiaulatuslikku eesmärgistust. Seega peaks niisuguse hindamispraktikaga kaasnema õpetuse taseme tõus.

Ometi tuleb hoiduda hindamise ületähtsustamisest. Hinnang on osa tööühiskonna tegevusest, tema päevasest suhtlemisest ja üksteise mõjutamisest ja vastastikusest toetamisest. Oma osale hindamises peaks eriliselt keskenduma iga tööühiskonna liige. Selles aususpüüdelises, taktitundelises pürgimises aitab ehk tõdemus, et tagasiside on eelkõige toetamise ja innustamise vahend, mitte vigade otsimise ja osatamise vahend.

Neil põhjusil on koolivalitsus 1989. aastal muutnud hindamisjuhendeid: algkooli 1.-5. klassis võidakse õpilasi numbriliselt mitte hinnata (juhend kehtib 1992.a. kevadeni). Toimikond rõhutab eriti, et muudatuste ajal on väga tähtis ühendus koduga. Kooli ja kodu ühistööta võib muutustele tekkida teadmatusest sünenenud väärtõlgendamisi. Teisest küljest: vanemad astuvad harva opositsiooni, kui nad varakult saavad teada kooli plaanidest, kui neile on antud tõelise ühistöö võimalus.

Toimikond leiab, et õpilaste tegevuse tagasisidestamisel peetakse viimastel aastatel oluliseks, kuidas kool vanemaid informeerib õpilaste teadmiste ja oskuste arenemisest. Hindamispraktika tõhustamiseks oleks aga tarvis tähtsustada neid ettevõtmisi, mille alusel saab kujundada õppeprotsessi individuaalset hindamist ja koostada individuaalseid õppekavasid. Oluline on, et tagasiside kujuneks jätkuvaks suhteks õpilase, õpetaja ja vanemate vahel, et selle peamine taotlus oleks arendada õpilase võimet hinnata oma õppimist.

6. peatükk kirjeldab halduslikke võimalusi terviklikustamisprojekti toetuseks.

Integreeritud õpetuses saadud kogemused osutavad koolide autonoomia suurendamise vajadusele, st vajadusele vähendada normatiivsete juhendite hulka, avardada seadusandlike raame ja anda koolidele rohkem õppekavalist vabadust.

Põhikoolis töötab hea ettevalmistusega inimesi, kes võiksid vastutada kooli õpetus- ja kasvatusülesannete õnnestumise eest.

Õpetajatöö ja kogu kooli uuemine ei sünni hetkega, see nõuab haldusorganite ja täienduskoolituse pidevat tuge.

Kui koolide arendamise peasuund on mitmekülgne terviklikustamine, peaks koolivalitsus toetama kõiki pedagoogilisi ettevõtmisi, mille vahendusel seda edasi viia. Omaalgatuslikest ja riiklikult tellitud katsetest saadakse mitmesuguseid kogemusi ja mudeleid. Kui haldusliku uuendamise taustaks vallas on teenindussfääri uuendamine, siis koolisse puutuv halduslik uuendamine on kooli teeninduslike ülesannete täiustamine. Praktikas tähendab see lapse eelduste ja vanemate ootuste arvestamist kooli tegevuses. Sel juhul toetavad õpetajad ja koolivalitsuse ametnikud valla taotlusi lapse õppimise ja arenemise tõhustamise teel. Erinevate tegevusolude tõttu jõutakse põhikooli halduslikul uuendamisel erinevate lahendusteni. Õpetuse terviklikustamisel on tähelepanu õpilase elukeskkonnal ja selle kaudu õppimisel, seega peaks riik toetama õpilase arengu integratsiooni lähiümbruse erisuste alusel. See sünnib kõige paremini kooli kasvatus-ülesandeid toetavate inimeste võimalikult aktiivse osalemisega kooli haldamisel. Toimikond peab vältimatuks kooli kasvatus- ja õppetööd juhtiva haldusorgani moodustamist või teisi koolitöös osalemise mooduseid. Kummatigi peaksid haldusorganid senisest enam arvesse tulema vanemate seisukohad.

Integratsioon, mis toimub kõigil sotsiaal-kultuurilistel aladel (sotsiaalhooldus, tervishoid, kultuurielu ja kehakultuur), peaks väljenduma ühistöös kooli sotsiaalselt aktiivsete inimeste vahel.

1. Kooli juhtimine ja kaadri valik

Koolijuhatajalt nõutakse tänapäevaseid ja demokraatlikke juhtimismeetodeid. Kooli tegevuse terviklikustamises on tähtis, et kasvatajad koonduvad töögruppideks, toetavad kaaslasid, osalevad ühiselt kooli arendamises. Tööpartneri kõrval vajatakse sageli ka kooli juhataja ja juhtkonna tuge.

Kooli omavalitsuse tugevnedes peab koolijuhatajal olema üha enam aega olulisemateks ülesanneteks, nagu kooli töö- ja kasvatuskliima kujundamine, inimsuhete reguleerimine, kavandustööd.

Direktori halduslik ja pedagoogiline koormus on eri aegadel erinev. Toimikond peab oluliseks, et püütaks selgitada, missugused võimalused on paindlikustada direktori tööd. Keskselt kujuneb

võime ja oskus toimida ühtse kasvatusühikonnana. Õpetaja on terviklikustamise tähtsaim ressurss. Paindlik töökorraldus lubab moodustada õpetajaist koolidevahelisi tööpaare, õpetajarühmi.

2. Õppekavaline terviklikustamine

Õppekavalises terviklikustamises on oluline vähendada eri ainete hulka, avardada tunnimäärasid, anda valdadele ja koolidele võimalus täiustada integreeritumat õppekava.

Tuleviku õppekava peaks võimaldama selle paindlikumat ja pidevat edasiarendamist nii koolivalitsuses, vallas kui ka koolis. See tähendaks üleminekut normidelt eesmärkidele, kusjuures õpetuse sisu määratakse eesmärkiidega.

Praegusest terviklikuma õppeplaani saaksime põhikooli õppeainete rühmitamise teel.

1. Ühiskonda ja loodust käsitlev ning maailmavaadet orienteeriv aines (usuõpetus, maailmavaateõpetus, loodusõpetus, ajalugu, geograafia, bioloogia, kodanikuõpetus).

2. Vahendav aines (emakeel, keeled, matemaatika).

3. Väljenduslik aines (muusika, kunstõpetus, käsitöö, kehaline kasvatus).

Iga õppeainerühma nädalatundide arv antakse kõigi kuue klassi kohta kokku, arvestades praegusi aineõpetuslikke tunnimäärasid. Hiljem võidakse jõuda integreeritud tervikuni, mis kahtaksid kogu põhikooli algkooliastme õppeained. Õppeainete rühmitamine avaramateks tervikuteks võimaldab ka seda, et õppekavasse saadakse lisada uut ainet selleks tunnimäärasid teiste, olemasolevate ainete alt vabastamata. Seejuures on oluline tunnimäärasitamine teatud piirväärtustena, millest vallad ja koolid jätkaksid oma õppekavade kujundamist üldpõhimõtteid arvestades ja näiteks teematervikutena. Nii hangitakse ka uusi kogemusi õppekava vormi ja põhimõtete uuendamiseks.

3. Õppeaja paindlik kasutamine

Õpetuse terviklikustamiseks tuleks õpetamisolukordi kujundada eesmärgipärasteks tervikuteks. Nii näiteks võiks osa tööpäevi siirata õppeaastast väljapoole (laager teatud teemade õppimiseks, kui õpetajad ja õpilaste hooldajad sellega soostuvad). Nädalases töökoormuses saaks ringitöö ettenähtud aja ulatuses tõsta nädalavahetusele. Sel ajal on hõlpsam leida asjatundlikke juhendajaid ning lastevanemail on aeg vabam, samuti

on lähedamad eriruumide kasutamise võimalused. Ringitöö võiks niiviisi kujuneda lühikesteks nädalalõpukursusteks. Toimikond märgib, et paindlik tööaja korraldus peaks sisalduma ka õpetajate töölepingus.

Õppetunni pikkus tuleneb praegu põhikooli traditsioonidest ja selle alusel kujunenud õppeplaaniilisest määratlusest. Integreeritud õpetuses liigendub õpilaste tööaeg eri pikkusega järkudeks, mis tulenevad õpitavast asjust ja õpilaste töövõimest, mitte riiklikest määrustest. Õppetunnid võib järgutada eripikkusealisteks tööpäeva üldpikkust muutmata.

Toimikond loodab, et vallale ja koolile antakse enam võimalusi ise otsustada oma tunnikavade/tunniplaani üle. Tunnikava paindlikku kasutust on eriti oluline välja arendada tugilõpetuse seisukohalt. Ilmselt saab paindlikumalt kasutada ka ringitööks ettenähtud tunde.

4. Innustav ja enesehinnangut toetav tagasiside

Et algastme terviklikustamises edenetakse õpetajati ja kooliti erinevalt, tuleks lõplik otsus, kuidas algkoolis õpilasi hinnata, jätta vallale, kusjuures samas vallas võidaks kasutada erinevaid tagasiside mooduseid.

Toimikond arvab, et seadusandlusest tuleks kõrvaldada sõnapaar "õpilase hindamine". Tähtsaks peetakse tagasisidestamisel eri vormide kasutamist: õpetaja ise otsustab, millises olukorras millist vormi kasutab. Vaja on tagasisidet ka selle kohta, misugused tagajärjed võivad hindamispraktika muutmisel algkoolis olla järgmiste kooliastmete õppetegevusele. Tagasiside kujunemine õppimist innustavaks ja arendavaks on oluline kõigil kooliastmetel.

5. Tervikliku õppematerjali koostamine

Kui õpetaja tunneb hästi õppekava ja tal on piisavalt otsustusvõimalusi selle rakendamisel, kasutab ta olemasolevat õppe-(aine-)materjali valikuliselt, see kujuneb õppimises oluliseks abi- ja töövahendiks. Õpikute kõrval tähtsustuvad muud allmaterjalid, sealhulgas vaatlusandmed lähiümbrusest. Probleemiks on küll see, et aineõpetuslik lähe on vastavalt piiranud ja lihtsustanud ka õppematerjali ja selle esituse. Tarvis oleks juhiseid, kuidas jõuda õppeainete piire ületava ja aineid ühendava käsitluseni.

Tervikliiku õppematerjali puhul peaks toimikonna arvates arvestama järgmisi seisukohti:

- o materjal integreerib eri õppeaineid;
- o materjali ei esitata ühe kitsa didaktilise lahendusena, mis välistab muude meetodikate kasutamise;

- o materjaliesitus on probleemne, edendab iseseisvat tööd, on keeleliselt (mõisteliselt) arusaadav;
- o õppematerjal viib lapse ka avarama maailma mõistmisele;
- o õppematerjal pakub individualiseerimisvõimalusi ning teadmiste ja oskuste eritasandilise rakendamise oskusi.

Kuna integreeritud õpetuses on oluline kujundada teadmiste hankimise oskusi ja õppimisvõimet, siis on loomulik, et kasutatakse mitmesuguseid allikmaterjale. Õpilasele antagu avar ettekujutus teadmiste hankimisvõimalustest ja nende mitmekesisusest. Kooliraamatukogu väljaarendamine, arvutustehnika võimalused ja massiteabevahendite kasutuse lisandumine on tihedalt seotud terviklikustamise teotlusega.

3. Suhtumine nn alternatiivpedagoogikatesse

Toimikond peab tähtsaks avatust nn alternatiivpedagoogikatele. Selleski kokkuvõttes on mitmeid õppekavalisi ja meetodilisi tunnuseid, mis on ühised paljudele suundadele. Toimikond leiab, et põhikooli õppekava põhimõtted ja sellega seotud koolikorralduslikud eeldused on piisavalt avarad, et võimaldada erinevate pedagoogiliste seisukohtade arvestamist. Mugandamisvõimalusi on ka valla otsustes. Nii on toimikond pidanud vajalikuks, et pedagoogikat kujundataks igas koolis ja et alternatiivpedagoogikaid kasutataks üha enam, toetamaks põhikooli arendamist. Seetõttu on vaja suurendada lastevanemate osa kooli oma näo ja õppekava kujundamises.

Viimane, 7. peatükk, suhtub Soome algkooli senised integratsioonikogemused kooli tulevikusuundustega. Toimikond leiab, et terviklikustamine on vältimatu ka tulevikukoolis. Ühiskonnas süveneb inimeste pidetuse ja inimsuhete hapruse tendents, seepärast peab kool sellele sihparaselt vastu seisma. Kool ei suuda toetada tasakaalulise isiksuse arengut, kui ta piirdub vaid ühiskonna tekitatud harrude plaasterdamisega. Kool ei saa jääda

ainsaks laste loomulikku arengut toetavaks elukeskkonnaks, see peab laienema kogu ühiskonnale.

Uusi probleeme tekitab ka loodusreostus. Tulevikukooli ülesanne on kasvatada inimesi, kes suudaksid säilitada ja päästa elu maakeral. Probleemid on globaalsed, kõigile ühised. Nii on internatsionaalne kasvatus kooli tuleviku ja terviklikustamise oluline valdkond. Sellele lähedasi seisukohti on esitanud mitmed töögrupid. Neis rõhutatakse näiteks, et õpetaja peaks juba ametikoolituses saama üldpildi oma positsioonist ja ülesannetest ühiskonna arengus, et suurem osakaal peaks olema ühiskondlikel ja rahvusvahelistel küsimustel ning globaalprobleemidel. Tuleks kasutada mitmesuguseid töövorme, kus koolitus ja töö vahelduvad ja üksteist täiendavad.

Toimikond arvab, et ka õpetajate täienduskoolitus peaks olema paindlikum, toetama koolide omanäolisust ja pedagoogika arenemist. See puudutab ka pedagoogikateadust: uurijad peaksid enam osalema koostöös õpetajatega, uurima kooli probleeme ja püüdlusi komplekselt, osana ühiskonna arenemise protsessist.

Toimikond rõhutab, et eelkõige on küsimus inimese ja tema elu loomulikkusest ja tervikliikusest. Arenemine on eluaegne protsess ja selles arenevad ka täiskasvanud. Inimese areng toimub alati vastasmõjus teistega ja avaramas mõttes - koos kogu ühiskonnaga. Selle protsessi toetamine on õpetuse terviklikustamise lähtekoht nüüd ja tulevikus.

Toimetuselt

Johannes Käisi toimetatud "Kooliuuenduslases" ilmus püsirubriiginäide "Hõimunurk", mis sisaldas kaastööd soome pedagoogidelt ja noppaid Soome koolielust. Toimetaja pidas otstarbekaks nende materjalide avaldamist soome keeles. Miks? Miks?

1930. a. keskpaigast elavnesid kooliuuendusliikumise kontaktid Soome edumeelsete pedagoogidega. Korraldati ühiskursusi (seminare), vahetati lektoreid, kirjandust ja kirju. Liialdust pelgamata võib öelda, et algatavamaks ja andvamaks pooleks olid seejuures eesti uuenduslased ja nende ideeline suunaja Johannes Käis.

Selles koostöövalmiduses tekkis endastmõistetavalt huvi soome keele õppimise vastu, mida iseseisvas töös asusid omandama paljud kooliuuenduslased. Seda innustust püüdis J. Käis toetada

sel viisil, et avaldas lihtsamaid tekste algkeeles. Keeltelehendus võimaldas neist üsna hõlpsasti aru saada, märkamatu omandati ka pedagoogilist mõistevara.

Viimaseil aastail on taas tekkinud töösuhted Soome koolidega ja algõpetusega vahest eriti. Soome keele omandamise vajadus on paljudele algkooliõpetajale (eriti üldõpetuslik-koduloolise põhimõtte omaksvõtnulle) ilmseks saanud. Sellele püüdele tahab ka "Kooliuuenduslane" edaspidi Käisi poolt leitud viisil kaasa aidata. Avanumbrisse ei jõutud Soome kolleegidelt asjaomaseid tekste nõutada. Piirdugem seekord üldõpetusega seotud märksõna-rõnulistele sõnade väljakirjutamisega Soome HM asjaomase toimikonna töökokkuvõtte alusel (selle esitamine algkeeles oluks vahest lugejat ehmata).

Seega siis sõnad ja väljendid pärinevad refereeritud tekstist. Valimis on püütud esitada üldõpetuse ainekuseisukohalt olulisemad ja eestikeelsetest erinevamad sõnad ja väljendused. Järjestus on põhilisema sõna järgi tähestikuline.

aikuinen - täiskasvanu

ainejakoisuus - ainealine jaotus

ajattelu - mõtlemine

omaaloitteisuus - omaalgatus

oppilasarviointi - õpilase hindamine /hinnanguline/

varovainen ja hienotunteinen arviointi - ettevaatlik ja peen-

tundeline hindamine

arviointi on keino tukea ja kannustaa - hindamine on toetamise ja innustamise vahend

kansalliset arvot - rahvuslikud väärtused

avoin ja etsivä asenne - avatud ja otsiv /otsinguline/ hoiak

ulkopuolinen asiantuntija - asjatundja väljastpoolt (kooli)

eheä - terviklik, loomulik

opetuksen eheyttäminen - õpetuse terviklikustamine (integratsioon)

eriyttää - diferentseerida

ilmiön havainnointi - nähtuse vaatlemine

herkkyys - tundlikkus

itseilmaisu - eneseväljendus

itsenäisyys - iseseisvus

jatkoopinto - pidevõpe
joustava - paindlik
järjestää - korraldada, järjestada
kotiseutukasvatus - kodulugu
kuluttajakasvatus - tarbijakasvatus
raittiuskasvatus - karskuskasvatus
tapakasvatus - kombeõpetus
kehittäminen - arendamine, edendamine
opettajakeskeisyys - õpetajakeskus
oppilaskeskeisyys - õpilaskeskus
kiinnostus elämän erilaisten ilmiöiden tutkimiseen - huvi uurida erinevaid elunähtusi
kokeilu - katse, eksperiment
kokonaiskehitys - terviklik arenemine
kokonaisopetus - üldõpetus
aihekoisuus - teematervik
opetuskokonaisuus - õpetustervik
peruskoulu - põhikool
kouluhallitus - koolivalitsus
vastuun korostaminen - vastutuse rõhutamine
yksilöllinen kunnioittaminen - üksikisiku, individuaalsuse austamine
kunta - vald
käytännö - praktika, tava
tarkoituksenmukainen käyttö - eesmärgipärane kasutamine
käsite - mõiste
kyky - võime, oskus, anne
omaleimaisuus - omanäolisus
liikenneturvallisuus - liiklusohutus
lukuvuosi - õppeaasta
luonnonsojelu - looduskaitse
luovuus - loovus
mahdollisuus - võimalus
monipuolinen - mitmekülgne
ohje - juhend
ongelma - probleem, keeruline küsimus
opetuksen pirstoutuminen - õpetuse killustumine
opetuksen sisältö - õpetuse sisu

opetussuunnitelma - õppekava
oppiainerajad - õppeainete piirid
õpilaste vanuse ja eelduste järgi
oivaltava õppimine - mõistev (mõtestav) õppimine
omaehtoinen õppimine - vabatahtlik õppimine
tavoiteoppimine - eesmärk-õppimine
osallistuminen - osalemine
paikkakunta - piirkond, paikkond
oppiaineiden keskeiset painotukset - õppeainete kesksed rõhud
palautte - tagasiside
palontorjunta - tuletoõrje
periaate - põhimõte
perinne - pärimus, traditsioon
perusvalmius - põhiline valmidus
piirre - omadus
nohtia - arutada, kaaluda
vapaamuotoinen suunnittelupäiväkirja - vabavormiline kavandus-
päevik
pänttäys - tuupimine
päääärä - eesmärk
koulukohtainen ratkaisu - koolile sobiv lahendus
ongelman ratkaisu - probleemi lahendus
rauhantahtoisuus - rahupüüdlus
kiinteä ryhmitys - püsirühmade moodustamine
ajankohtaiset ja paikalliset sisällöt - aktuaalsed ja piir-
kondlikud sisud
soveltaa - kohandada, rakendada
väestönsuojelu - rahvastikukaitse
suunnittelu - kavandamine
tavoite - taotlus, eesmärk
tehtävä - ülesanne
tiedot sekä taidot - teadmised ja oskused
tiedonhaluinen - teadmishimuline
õpilaste luontainen toiminnallisuus - õpilaste loomulik te-
gutsemine, tegutsemistarve
luova toiminta - loov tegevus, loov tegutsemine
tutkia - uurida

tutkimus - uurimus
työjärjestys - töökorraldus
työmenetelmä - töömeetod, tööprotsess
työtapa - tööviis
yhteistyökyky - ühistöö võime, ühistöö oskus
vaihe - järk
vaihteleva: - vahelduv, muutuv
vaihtoehto - valikuvõimalus, teine võimalus, alternatiiv
vastuuntunto - vastutustunne
velvollisuus - kohustus
viestintä - suhtlus
vuorovaikutus - vastastikune mõju
väline - vahend
yleissivistävä - üldhariv
yhdysluokka - liitklass
yhteisymmärrys - üksmeel
ympäristöoppi - kodulugu

Pirkko Leino

KEEL JA EMAKEEL³⁶

Tahaksin teile rääkida sellest, mis on keel ja mida tähendab, et inimesel on emakeel. Sellest võiksime edasi mõelda, mis-sugused peaksid olema nõudmised emakeeleõpetusele.

Argipäevas ümbritsevad inimest paljud enesestmõistetavused, mida ta ei märka ja mille märkamiseks pole ka tarvidust. Mõtte-mänguna võiks seesuguseid enesestmõistetavusi üles lugeda ning seejärel juurelda, kuidas mõjutaks elu nende puudumine või küsi-tavaks muutumine.

Paljud nendest enesestmõistetavustest on seotud üksikisiku-ga, nagu näiteks teekond töökohta või harjumus minna magama õh-tul kell kümme; paljud neist aga on ühised suurtele iningruppi-dele, isegi kogu inimsoole. Kõik me hingame sisse ja välja, kuid oma hingamisele ja hingatavale õhule pöörame harva tähelepanu. Ometi on tegemist hinges püsivise seisukohalt otsustava asjaga.

Emakeel on kasutajale samasugune enesestmõistetavus nagu hingamine. Inimese kuulmiskeel toimib juba enne ta sündi. Häälled ümbritsevad teda juba emasises. Suur osa häältest on emakeel, ol-gu siis kõnena või lauluna. Kuulamine avab ukse keele maailma. Ja vähehaaval areneb laps valitsema oma emakeelt, kuna see on olemuslik osa tema maailmasta see on seotud peaaegu kõigega, mis lapsega juhtub või mida ta teeb. Inimvõime omandada uut püsib läbi ta elu. Niiviisi, teadvustamata ja teadvustatult, arendab ta oma emakeeleoskust läbi elu.

Siin on sada õpetajat, kes kindlasti oskavad emakeelt kesk-misest paremini. Ometi võime meilegi juurde õppida. Keegi ei oska ühtki keelt täiuslikult. Igaühel on võimalik õppida uut kas- või iga päev.

---

³⁶ Pirkko Leino töötab Helsinki ülikoolis. Käesolev (stenogrammi-line) tekst on esitatud loenguna üldõpetuskursustel Värskas 1989.a. augustis.

Iga koeraomanik teab, kui innukalt otsib ja loeb ta koer teeäärseid ja metsa sõnumikke ja kuidas ta sinna oma teated jätab. Koer võtab sõnumeid vastu peaaesjalikult lõhnaaistingute abil. Vaevalt et inimene suudab mõista koera kujundirikast sõnumimaailma. Mesilased teatavad tantsuga, kus on mett. Paljud loomad urisevad ja paljastavad hambad, kui nad on vihased. Linnud tähistavad lauluga oma ala piirid. Häälekäitumise juurde kuulub muuhulgas ka erisugust turritamist, pungitamist ja hüplemist. Mõndagi saab selgeks selle järgi, mis on inimesel seljas, kuidas on kammitud ta juuksed, milliseid ehteid ta kannab või millistesse lõhnadesse ta end peidab. Kõigile juhtudele on ühine, et liigikaaslased saavad sõnumist aru, jõudku see päralt mis tahes aistingute vahendusel. Sellist märkide süsteemi, mille abiga olusolendid saavad vahetada oma mõtteid ja tundeid, nimetatakse keeleks. Samast liigist olendid kasutavad üldiselt ühist keelt ehk - mõistavad üksteist; inimene on siin erand. Ühine keel teeb niisiis võimalikuks teadete vahetamise. Loomade keel koosneb signaalidest. Oluline on, et signaalid on jagatud tervikud, mis seotud kindla olukorraga: lind häälitseb eri moel siis, kui ta hoiatab liigikaaslasi hädaohu eest, ja siis, kui ta teatab teistele oma ala piire. Oluline on ka, et loomadele on keel kaasa antud, see on nende liigiomadus. Loomade keeled on signaalsüsteemid, milles märkide arv on piiratud.

Inimkeel seevastu on häälikuist, sõnadest ja lausetest koosnev märgisüsteem. See on avatud: tema osistest saab moodustada piiramatu hulga väljendeid. Just süsteemi avatus on otsustav erisus, kui võrreldakse inimese ja loomade keelt. Inimkeelt võidaksegi määratleda kui sümbolisüsteemi, kus meelevaldseil häälikuridadel on kindel tähendus (nt LILL - (kukka, flower, blomma, Blume; JA - and, och, und; OLLA - to be, vara, sein). Eri keeltes on sõnad seega erinevad ja nende tähendust ei saa ära arvata, seda peab teadma, sest tähendus on kokkuleppeline. Erandiks on mõnesid loodushääli jäljendavad sõnad, näiteks põmm, läts, njau. Keelesüsteemi avatusest tuleneb, et iga inimene võib luua väljendeid, mida keegi ei ole enne kasutanud ja seejuures on need teistele mõistetavad. Loomade keeles põle see võimalik.

Teine oluline erinevus loomade keelega võrreldes on, et inimene ei päri keelt, kuid tal on võime seda õppida. Laps õpib ära selle keele, mida räägitakse tema ümber.

Ennekõike on inimkeel ikka veel kõneldav keel, kuigi keelt on juba tuhandeid aastaid vahendatud ka muul viisil, näiteks kirjutades. Kõneldavat keelt täiendavad teised suhtlusvahendid, nagu liigutused, ilmed ja häälevarjundid, mis puuduvad üldse kirjutatud keeles.

Keelt on harjutud pidama üheks inimsuse tunnuseks. Keele abiga on tehtud rabavaid leiutusi ja loodud kunstiteoseid, mille väärtus on hindamatu ning mis on vapustanud miljoneid inimesi. Ometi on ka kõige osavamad keelekasutajad tundnud läbi aastatuhandete oma võimetust kujutada seda, mis nende sisimas tõeliselt toimub. Ka mõtte kõige õnnestunumad keelelised väljenduskiitused on kirjutajate meelest vaid ligilähedased sellele, mis nad oleksid tahtnud öelda. Sõnaline keel saab seega vaid läheneda täiuslikkusele, kuid ei saavuta seda iialgi.

Kas tähendab see, et ka inimene väljendab end täielikumalt kogumõjus - sõnadele lisaks liigutuste, miimika, hääletooni, te-
gudega?

KEEL ON RÜHMAIDENDITEEDI VAHEND

Inimsoole on omane elada ühiskonnana. Ühiskonna toeta ei suuda ükski indiviid areneda sel viisil tegutsevaks ja oma olemasolust teadlikuks olendiks, nagu seda on inimesed. Inimesed suhtlevad üksteisega, kõneldes oma tundeist, lootustest ja mõtetest või kasutades kõnel põhinevat keelt näiteks kirjutades. Kuigi mitmed inimkäitumise vormid on keelest lahus, on keele tähtsus siiski nii suur, et seda on vaevalt võimalik ülehinnata.

EMAKEEL ON SEE KEEL, MIDA INIMENE ÕPIB ESIMESENA, MIDA TA VALDAB KÕIGE PAREMINI VÕI AINSANA.

Emakeelt õpitakse kodus, aga üldiselt on see sama keel, mida räägitakse mujalgi lähiümbruses. Emakeel liidab inimese mitte ainult pere ja lähiümbrusega, vaid ka kogu rahvaga.

Maailma eri paigus räägitakse eri keeli.

KEELTE ASEND EI OLE NIISIIS ÜHESUGUNE, KUIGI IGA KEEL ON KELLEGI EMAKEEL. AGA KEEL VÕIB ELADA NII KAUA, KUI ON INIMESI,

KES ARMASTAVAD SEDA NIIVÕRD, ET TAHAVAD OMA KÕIGE OLULISEMAD ASJAD RÄÄKIDA SEDA KASUTADES JA RÄÄKIDA SELLES KEELES OMA KÕIGE KAUNEMAIST TUNDEIST PARIMAILE SÕPRADELE JA LÄHEDATELE.

Suhtumine vähemuse või rahva vähe haritud osa emakeelde on vaheldunud läbi aegade ja eri maades. Ja see on praegugi eri kohtades erinev. Keelepoliitika on alati ka võimupoliitika. Teame seda Soomes ja siin, Eestis, oleme seda läbi elanud. Tsiviliseeritud maades püütakse nüüdsajal siiski tagada igale õigus kasutada oma emakeelt, õppida oma emakeeles, sest emakeele fundamentaalset tähendust inimesele ei saa eitada. Rahva identiteet püsib esijoones keele võttu. Austan ja imetlen teie armastust eesti keele vastu ja teie oskust hoida oma keelt.

KEEL ON MÕTLEMISE VAHEND

Keel ja mõtlemine on üksteisega otsustavalt seotud, nii et keele osa mõtlemises on keskne, kuigi mõtlemist on ilma keeleta. Keel annab inimesele võimaluse korreerida maailma kaootilisust.

Keel juhib vaatlemist nii, et erikeelsed inimesed kujutavad maailma eri moodi. Kõik keele täiendid on sellest seisukohast tähenduslikud. Olgu näiteid soome ja inglise keele sõnavarast: kui meil on keegi külas - KYLÄSSÄ, on ta meie külaline - VIIRAAME; inglastel on OUR GUEST (saklastel UNSER GAST); inglise keeles ei tarvitata selles ühenduses sõna VILLAGE, vaid külaline on visiidil - ON A VISIT. Ka sündmust võidakse näha eri seisukohtadest: soome keeles öeldakse ma sündisin - MA SYNNYIN, inglise keeles - mind sünnitati (I WAS BORN). Soome ja eesti sõna MAA-ILMA - MAAILM loob mõiste konkreetselt (maa + ilm(a)), teistviisi kui ingliskeelne sõna WORLD. Nii on soome ja inglise keeles eelmistes väljendites avaldunud kõrvaltähendused väga erinevad. Kuigi kõneleja ei pööra neile tavaliselt tähelepanu, on nad olemas ja nad räägivad mõndagi keeleühiskonnast, selle ajaloost ja suhtumistraditsioonidest.

Teadmistele lisaks on keeles - just nimelt emakeeles - palju muudki. Inimesele toob emakeel meelde tugevaid tundeühendusi, sest emakeel on tihedasti seotud tundeeluga. Emakeel on ka unenägude ja kujutluste keel, mis annab võimaluse luua. Tegelikult inimese kogu sisemine mina, tema olemise vaimne pool, räägi-

neb pikka aega ta emakeele toel, kõrgetasemeline emakeele valdamine annab võimaluse isiksuse avardumisele.

KEEL ON SOTSIAALSE SUHTLEMISE VAHEND

Keele tõttu saab inimese teadmine laieneda oma kogemuspierest väljapool. Keel teeb võimalikuks kultuuri. Niisamuti on keel sillaks maailma eri paigus elavate inimeste vahel, eelmistele ja praeguste põlvkondade vahel.

Inimene peab andma oma mõtteile, kui ta tahab neid jagada teistega, keelelise vormi. Üldiselt selginevad mõtted rüütamisel keelde kõneleajale endalgi. Keel on seega mitte ainult mõtlemise võimaldaja, vaid ka inimestevahelise sidepidamise, teatamiste ja mõjutamise vahend.

Just need keele ülesanded on kesksed kooli seisukohalt ja nendele keskendub emakeeleõpetus juba pikka aega.

Teistest kooliainetest erineb emakeel otsustavalt sellega, et kooli tülles oskab igauks juba emakeelt. Isegi kõige väiksemad koolilapsed ei alusta päris algusest. Emakeeleõpetus on algõpetusest alates asjatundjaille antav õpetus. Seepärast arenevad emakeele tundmine ja oskamine igas koolitunnis. Ei ole ainult fraas, et iga tund on emakeeletund.

Emakeel avab tee inimsusse ja inimkonna liikmeks olemisse. See on vahend, mille abil inimene alustab tutvumist kogu inimkonnale ühise kultuuripärandiga, aga selle abil saab ta teadlikuks ka iseendast ja oma mõtetest.

Iga rahva ja kogu inimsoo saatus sõltub sellest, millised on ta liikmed. Seepärast õpetame me emakeelt Soomes ja sellepärast õpetate te sada Bestis.

Soome keelest tõlkinud Kai Völli.

Toimetusel

Kui hea lugeja on "Kooliuenduslane" avanumbriga tutvunud, tekib tal usutavasti ka arvamusi ja ettepanekuid väljaande edaspidise sisukavanduse kohta.

Omaval ajal pidas Joh. Käis väga oluliseks toimetuse kõige aktiivsemat suhtlemist lugejatega, nende hinnangute ja ettepanekute teadasaamist ja arvestamist. Selsamal seisukohal asub ka nüüdne toimetus. Kõige aktiivsem ja tulemuslikum on muidugi kaastöö õpetajailt ja teistelt haridustöötajatelt, ka lapsevanematelt. Meie arvamuse kohaselt on olulised järgmised sisusünnad: Eesti kooliuenduse minevikust, kooliuendus tänapäeval - nii meil kui mujal maailmas, päevakajalisi teateid esijoonel algõpetuse töömait (nõ kroonika rubriik).

Asjaomased materjalid ja teated palume lahkesti lähetada esialgu aadressil Tallinn 200106 Tõnismägi 9, "Kooliuenduslane".

Jääd lõpetada Joh. Käisi omaegse sooviga: "Saagu "Kooliuenduslane" kõigile heaks sõbraks!"